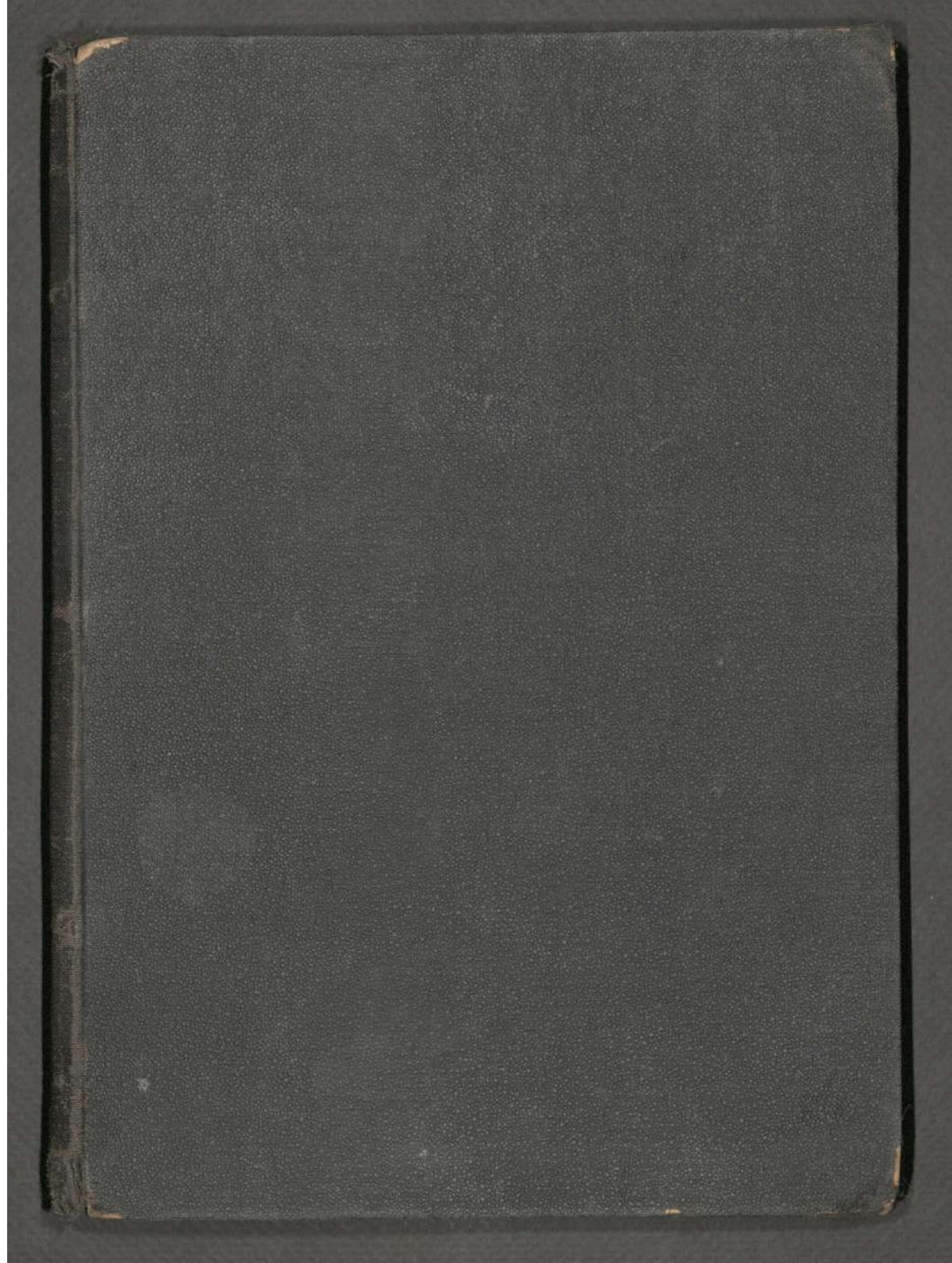

21.4.47

25

100

NIKOLAOS AG. ΠΙΠΙΝΗΣ
ΛΙΧΤΟΡΟΣ
ΕΝ ΠΑΤΡΙΔΙ

✓ *Παπλής*
9-2/926

NIKOLAOS AG. ΠΙΠΙΝΗΣ
ΛΙΧΤΟΡΟΣ
ΕΝ ΠΑΤΡΙΔΙ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Εν παραγγελίᾳ συγγράμματος αὐτοῦ τοῦ κ. Νικολάου
καὶ τῆς ἐν τῇ Συγκλήτῳ αὐτοῦ ἀνὰ πρῶτον ἀναγραφῆς
ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΡ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

ΤΟΥ

ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΕΜΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ

ΤΟΥ Κ. ΔΗΜ. Π. ΠΑΠΠΟΥΛΙΑ

Καθηγητοῦ ἐν τῇ Καποδιστριακῇ Πανεπιστημίῳ.

ΤΕΥΧΟΣ Β'.

Ἔκδοσις Δ' μετὰ πολλῶν προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων
ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διαγράμματος.

Παππουλίας

Αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς
ἀποστέλλει τὸν 1. 1922

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

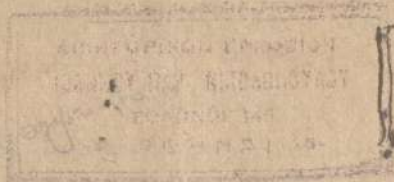
ΕΚΔΟΤΑΙ Ν. ΤΖΑΚΑΣ ΚΑΙ ΣΤΕΦ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΣ

81Α — Ὁδὸς Πανεπιστημίου — 81Α

1922

Ἡ γνησιότης πιστοῦται διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ
συγγραφέως. *η*

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Α. ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗ & Α. ΚΑΪΤΑΤΖΗ

4—Ὁδὸς Σατωδριάντου—4

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ'.

ΑΣΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

§ 45. Τὸ *Jus Civile* καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτοῦ διὰ τῆς *Interpretatio*

Εἰρηται οὗτοι: «*Jus Civile* ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ, καλεῖται τὸ δίκαιον τὸ
ιδιάζον ἐκάστη πολιτείᾳ καὶ ἐπὶ τῶν πολιτῶν ταύτης ἐφαρμοζόμενον». *η*
Γνωστὸν ἐπίσης τυγχάνει, ὅτι τὸ δίκαιον τῶν χρόνων ἐκείνων, ὃν
ἀγραφον, κατέστη γραπτὸν διὰ τῆς κωδικοποιήσεως αὐτοῦ ἐν τῷ Δω-
δεκαδέλτῳ.

I. Δικαιοπραξίαι τοῦ *Jus Civile* καταρτιζόμεναι *per aes et libram.*

Χαρακτηριστικὸν τοῦ δικαίου τούτου εἶναι ἡ αὐστηρότης καὶ ἡ τυ-
πικότης. Αὗται χαρακτηρίζουσι τὰς δύο ἐκείνας δικαιοπραξίας, τὰς
τῆς περιόδου ἐκείνης συναλλαγὰς διεπούσας, τὴν *Mancipatio* καὶ τὸ
Nexum, ἀμφοτέρας περιλαμβανομένας ὑπὸ ἓν ὄνομα *Nexum*.

«*Nexum* γενικῶς εἶναι ἡ πανηγυρική καὶ ὑποχρεωτική δικαιοπραξία
τῶν ἀρχαίων χρόνων». Καθίσταται δὲ ὑποχρεωτική διὰ τῆς πανηγυ-
ρικότητος, ἥτις ὑπάρχει ἐν τῇ καταρτίσει τοῦ *nexum per aes et li-
bram*, δηλαδή διὰ ζυγοῦ καὶ χαλκοῦ. Τὸ *Nexum*, ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ,
περιλαμβάνει τὰς δύο δικαιοπραξίας: 1) Τὴν *Mancipatio* καὶ 2) Τὸ
Nexum ἐν τῇ στενῇ ἐννοίᾳ.

1. «*Mancipatio* εἶναι ἡ πανηγυρική ἀγοραπωλησία καταρτιζομένη
per aes libram». Ἵνα δὲ καταρτισθῇ ἡ ἀγοραπωλησία ἀπαιτοῦνται
πέντε μάρτυρες, οἱ δέον νὰ ᾖσι Ῥωμαῖοι πολῖται ἑφηβοί, ἡ παρουσία
τῶν συμβαλλομένων ἦται τοῦ πωλητοῦ — *venditor* καὶ ἀγοραστοῦ —
emptor, ὡς καὶ τοῦ ζυγοστάτου. Οὗτος ζυγίζει τὸν χαλκὸν τὸν δη-
λοῦντα τὸ τίμημα, χωρὶς τοῦ ὁποῦο δὲν δύναται νὰ καταρτισθῇ ἀγο-
ραπωλησία, διότι, ὡς γνωστὸν, πρὸς κατάρτισιν αὐτῆς ἀπαιτοῦνται
δύο, τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ τίμημα. Ἵνα δὲ πιστωθῇ, ὅτι ἡ ποσότης εἶναι
ἡ συμφωνηθεῖσα, ἡ πραγματική καὶ οὐχὶ ἡ εἰκονική, εἶδει νὰ ζυγισθῇ
ὑπὸ τοῦ ζυγοστάτου καλούμενου *libripens*.

Ὁ ἀγοραστής ἀπαιτεῖται τοῦ πράγματος, χρώμενος τυπικαῖς λέξεσιν.

ἀπαντήσας· ἐν πάσῃ δικαιοπραξίᾳ τελουμένη κατὰ τοὺς αὐτοὺς τύπους. Αἱ τυπικαὶ αὗται λέξεις, οὗσαι αἱ ἐξῆς: *« rem ex jure Quiritium meam esse a quo eaque mihi empta est »* — τὸ πρῶγμα τοῦτο κατὰ τὸ *jus Quiritium* ἰδικόν μου εἶναι λέγω καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἡγοράσθη ἀποτελοῦσι τὴν *nuncupatio*. Ἄλλ' ἡ ἀνυπαρξία τοῦ νομίματος δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ, ἅτε εἰσαχθέντος τούτου ταχέως ἐν Ῥώμῃ.

Διὰ τοῦτου δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν ὅτι κατηργήθησαν ὅλοι οἱ πανηγυρικοὶ οὗτοι τύποι· τοῦναντίον παρέμεινεν ὁ *libripens* καὶ ἡ ζύγισις τοῦ χαλκοῦ τυπικὴ πράξις, διότι ἐν ἄλλῃ δικαιοπραξίᾳ καταβάλλετο νόμισμα. Ἐπειδὴ ἡ ἀληθὴς καταβολὴ τοῦ τιμήματος, ὃ ἦτο τὸ νόμισμα τῶν *sestertii*, ἦτο ἀσχετος πρὸς τὴν *mancipatio*, ὁ 12δελτος ὥρισεν ὅτι ἡ ἰσχὺς τῆς *mancipatio* ἐξαρτάται ἐκ τῆς ἀληθοῦς καταβολῆς τοῦ τιμήματος.

2. *« Nexum »*, ἐν στενῇ ἐννοίᾳ, εἶναι τὸ πανηγυρικὸν δάνειον τῆς ἀρχαίας περιόδου. Τοῦτο κατηρτίζετο *« per aes et libram »* παρόντων πέντε μαρτύρων, Ῥωμαίων πολιτῶν, τοῦ δανειστοῦ, τοῦ ὀφειλέτου, ὡς καὶ τοῦ *libripens*, ζυγίζοντος τὸν χαλκὸν τῷ δανειζομένῳ. Βραδύτερον, εἰσαχθέντος τοῦ νομίματος, ἐγένετο ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς *mancipatio*, ἐνθα δὲν κατηργήθη ἡ ζύγισις τοῦ χαλκοῦ, ἀλλὰ κατέστη ἀπλὸς πανηγυρικὸς τύπος, τῆς καταβολῆς τοῦ τιμήματος· γινομένης ἐκτός τοῦ *nexum*· διετηρήθη δὲ ὁ τύπος, διότι διὰ τοῦτου καὶ μόνου καθίσταται τις πράγματι ὀφειλέτης, ὑπόχρεως ὢν νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ δάνειον, ἅμα τῇ ἐλεύσει τῆς προθεσμίας.

Ἀμα ὡς παρήρχετο ἀπρακτος οὕτῃ, ὁ δανειστής κατέφευγε πρὸς τὸν δικαστὴν, οὗτος δὲ κατεδίκασε τὸν ὀφειλέτην νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δανειστοῦ ἐπὶ 60 ἡμέρας κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν Πολιτικὴν Δικονομίαν. Κατὰ ταύτας, ἐν αἷς διτελεῖται οἶονε αἰγμάλωτος, ἡδύνατο πᾶς τρίτος νὰ ἀπολυτρώσῃ αὐτὸν καταβάλλων τὴν ὀφειλὴν· οὐδενὸς δὲ παρουσιαζομένου ὁ ὀφειλέτης καθίστατο τῷ πιστωτῇ δοῦλος, ὃς ἡδύνατο νὰ πωλήσῃ τοῦτον ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ—*trans Tiberim* καὶ οὐχὶ ἐν Ῥώμῃ ἢ καὶ νὰ φονεύσῃ.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταδίκης τοῦ ὀφειλέτου καθίσταντο ἔτι σκληρότερα ἐπὶ συρροῆς πολλῶν δανειστῶν, δικαιουμένων νὰ φονεύσῃσι τὸν ὀφειλέτην καὶ νὰ διαμοιράσῃσι κατὰ τὸν 12ελτον τὸ πτώμα αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ ὀφειλέτης ἐκέκτητο μέσον τι, δι' οὗ ἡδύνατο νὰ ἀποφύγῃ τὰς σκληρὰς ταύτας συνεπείας τοῦ νόμου. Τοῦτο ἦτο τὸ *« nexum se dare »*, δηλαδὴ τὸ δοῦναι ἑαυτὸν ὡς *nexum*, ὑποθήκην, ὅτε ἔχομεν τὴν τρίτην σημασίαν τοῦ *nexum*· καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι, ὅτι ὁ ὀφειλέτης καθίσταται ὑποχείριος καὶ οὐχὶ δοῦλος, ὑπόχρεως

ὢν νὰ ἐργάζεται παρὰ τῷ πιστωτῇ μέχρι ἀποπληρωμῆς τοῦ χρέους.

Τὸ *nexum se dare* ἡδύνατο νὰ λάβῃ χώραν οὐ μόνον, ὅτε ὁ ὀφειλέτης δὲν εἶχεν ἐκπληρώσει τὴν ἑαυτοῦ ὑποχρέωσιν, διὰ τῆς καταβολῆς τοῦ ὀφειλομένου χρέους, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς συμβάσεως τοῦ δανείου. Δέον ὅμως νὰ λεχθῇ, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει ὁ δανειστής δὲν λαμβάνει αὐτὸν ὡς ὑπηρέτην αὐτοῦ, εὐθὺς ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς δανειστικῆς συμβάσεως, ἀλλ' ὅταν παρέλθῃ ἀπρακτος ὁ διὰ τὴν πληρωμὴν τεταγμένος χρόνος.

Ἐκ τῶν προειρημένων καταδεικνύεται ὅτι τρεῖς σημασίας τοῦ *nexum* ἔχομεν: 1) Τὴν εὐρείαν. 2) Τὴν στενὴν καὶ 3) Τὴν τοῦ *nexum se dare*. Αὕτη εἶναι ἡ περιουσιακὴ κατάστασις τοῦ δικαίου τοῦ 12δέλτου, ἥτοι ἡ αὐστηρότης καὶ τυπικότης· τῇ αὐστηρότητι δὲ ταύτῃ τοῦ περιουσιακοῦ δικαίου ἀνταποκρίνεται καὶ ἡ τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου περὶ ἧς προεῖρηται ἐν § 6η.

II. Ἐξέλιξις τοῦ *jus civile* διὰ τῆς *interpretatio*.

Τὸ δικαίον τοῦ 12δέλτου δὲν ἦτο μόνον αὐστηρὸν καὶ τυπικόν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ περιορισμένον. Τοῦτο δὲν ἀνταπεκρίνετο πάντοτε πρὸς τὰς ὁσημέρας ἀναπτυσσομένας ἀνάγκας τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀλλ' εἶχεν ἐλλείψεις. Ὁ 12δελτος ὅμως ἦτο *Lex* καὶ τὸ γράμμα αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀναλλοίωτον καὶ ἀμετάβλητον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἀεὶποτε σεβασθέντων αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἡδύνατο νὰ μεταβάλλωσι τὰς διατάξεις αὐτοῦ, ἔδει τὰς νέας ἰδέας νὰ προσαρμόσῃσι τῷ γράμματι τούτου καὶ τοῦτο ἐποιοῦν διὰ τῆς *interpretatio*—ἐρμηνείας.

Εἰρηται ἐν § 33 ὅτι ἡ *interpretatio* ἦτο καὶ ἀρχαῖς ἔργον τῶν *Pontifices*. εἰτα δὲ διαφυγοῦσα τῶν χειρῶν τούτων ἐγένετο κτήμα τῶν νομικῶν.

Ἦδη πρόκειται νὰ κατανοήσωμεν τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐκ τινος κανόνος τοῦ 12δέλτου ἐσχηματίζετο κανὼν δικαίου· ὑπῆρχε δηλαδὴ κοινωνικὴ τις σχέσις μὴ ρυθμιζομένη ὑπὸ τοῦ 12δέλτου, ἣ ὅμως ἔδει νὰ ρυθμισθῇ ἥτοι ὑπαχθῇ τῷ γράμματι τούτου. Πρὸς τοῦτο λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν ἐξῆς κανόνα τοῦ 12δέλτου: *« confessus pro judicato habetur »*—ὁ ὁμολογῶν θεωρεῖται ὡς αὐτοδικοκείμενος.

Ὁ ἀρχων πρὸ τοῦ ὁποῦ κατέφευγον οἱ ἐνδιαφερόμενοι, ἔνα λῦσῃσι τὴν ἐκτῶν διαφορὰν, τοῦ ἐναγομένου ὁμολογοῦντος τὸ δικαίωμα, τοῦ ἐνάγοντος ἢ σιωπῶντος εἰς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τούτου, δὲν ἡδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως ἢ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος. Ἐνταῦθα ἄρα πρόκειται περὶ κανόνος τῆς Ῥωμαϊκῆς Πολιτικῆς Δικονο-

μίας περιεχομένου ἐν τῷ 12δέλτῳ. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω δὲ κανόνος ἐδημιουργήθη τρόπος κτήσεως κυριότητος διὰ τῆς «εἰκονικῆς δίκης» γινομένης οὕτω. Ὁ Β. εἶναι κύριος πράγματός τινος, ὅπερ θέλει νὰ μεταδιδάσῃ τῷ Α. Οὗτοι μετὰ προηγουμένην συμφωνίαν μεταβαίνουν παρὰ τῷ ἄρχοντι, προσποιούμενοι ἐνώπιον αὐτοῦ ὅτι κύριος τοῦ πράγματος εἶναι ὁ ἐνάγων, ἥτοι ὁ διεκδικῶν τὴν κυριότητα Α. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πραγματικῶς κύριος Β, ὁ ἐναγόμενος, σιωπᾷ εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ ἐνάγοντος εἰ τι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἑαυτοῦ ἢ καὶ ῥητῶς ὁμολογεῖ τοῦτο, ὁ ἄρχων ἐπιδικάζει τῷ ἐνάγοντι Α. τὴν ἀποκλειστικὴν τοῦ πράγματος κυριότητα. Οὕτω ἔκ τοῦ Δικονομικοῦ τούτου κανόνος παρήχθη δικαιοπραξία τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου μεταδιδακτικῆ τῆς κυριότητος· ἡ εἰκονικὴ δ' αὕτη διεκδικήσις ὀνομάζεται *in jure cessio* καὶ εἶναι ὁ δευτέρως τρόπος κτήσεως κυριότητος.

Ἡ *in jure cessio* δὲν ἐχρησίμευσε μόνον πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλας δικαιοπραξίας. Οὕτω, προκειμένου περὶ ἀπελευθέρωσης δούλου, προσυμφωνεῖτο μεταξὺ δύο φίλων, ὅπως ὁ εἰς τούτων, παρουσιάζομενος πρὸ τοῦ ἄρχοντος ὡς ἐνάγων, ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ δούλος εἶναι ἐλεύθερος· σιωπῶντος δὲ τοῦ ἐναγομένου, ὅς ἦτο ὁ πρᾶγματι κύριος τοῦ δούλου, ὁ ἄρχων ἐκήρυσσεν αὐτὸν ἐλεύθερον.

Ἐν τῷ 12δέλτῳ ὑπῆρχεν ὡσαύτως κανὼν: «*Si pater filium liberum ducit, filius a patre liber esto* — Ἐὰν ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν τρίς ἤθελε πωλῇ, ὁ υἱὸς ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐλεύθερος ἔστω». Ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης, ἥς πρόδηλος ὁ ποινικὸς χαρακτήρ, ἐδημιουργήθη θεσμὸς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καλούμενος *emancipatio* — χωρᾶφρα, δι' ἧς ὁ ὀπίεξοῦσις υἱὸς καθίστατο ἀπτεξοῦσις. Ἐν ταύτῃ ὁ πατὴρ ποιεῖται εἰκονικὴν πώλησιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τρίτῃ τινί, ἥς ἀποτέλεσμα ὅτι ὁ πατὴρ ἀπόλλυσι μὲν τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν ἀλλ' ὁ υἱὸς γίνεται δούλος διὰ τῆς ἀπωλείας ταύτης.

Ὁ τὸν υἱὸν κτησάμενος τρίτος, ἐπιθυμῶν νὰ ἀπελευθρώσῃ τοῦτον, συμφωνεῖ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ φίλων νὰ μεταδῷ παρὰ τῷ ἄρχοντι παρ' ᾧ, ὁ μὲν φίλος νὰ διεκδικήσῃ τὸν υἱὸν ὡς ἐλεύθερον, ὁ δὲ κτησάμενος τοῦτον νὰ σιωπήσῃ. Ὅντως ἐγένετο τοῦτο, καὶ συνῆδ' αὐτῇ *in jure cessio* ὁ δικαστὴς ἀνεγνώριζε τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ ἐνάγοντος, τοῦ υἱοῦ οὕτω ἀπὸ δούλου καθίσταμένου ἀπτεξοῦσις.

Πλὴν τούτου σπουδαία εἶναι καὶ ἡ ἐξέλιξις, ἣν ἔλαβεν ἡ *mancipatio* διὰ τῆς *interpretatio*. Ἐν τῷ 12δέλτῳ ὑπῆρχε κανὼν: «*Cum nexum faciet mancipiumque uti lingua nuncupassit, ita ius esto* — Ὅταν τις κατατίλῃ *nexum* ἢ *mancipium*, ὅτι περιεχόμενον τῆς

nuncupatio, τοῦτο ἔστω δίκαιον», ὅστις ἐχρησίμευσεν, ἵνα μεταβληθῇ ὁ χαρακτήρ τῆς *mancipatio*.

Ἐνθ' πρότερον ἀπητεῖτο ἡ πραγματικὴ καταβολὴ τοῦ τιμήματος, ἔκτος τοῦ ἐν τῇ *mancipatio* ἀναγραφομένου πανηγυρικοῦ τύπου, οἱ συμβαλλόμενοι εἶχον τὸ δικαίωμα κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς *mancipatio* νὰ μὴ ὀνομάσωσι τὸ ἀληθὲς τίμημα. Ἡδύνατο δηλαδὴ νὰ συμφωνήσωσιν ἐξευτελιστικόν τι ποσὸν ὡς τίμημα, ὡς ἐνὸς σεστερτίου, καὶ οὕτω παρήχθη ἡ *mancipatio nummo uno*, δι' ἧς μετεδίδάξετο ἡ κυριότης, ἐὰν καταβάλλετο τὸ μηδαμινὸν τοῦτο ποσὸν καὶ ἐλάμβανε χώραν ὁ πανηγυρικὸς τῆς *mancipatio* τύπος. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ἡ *mancipatio* ἐγένετο *imaginary venditio* — εἰκονικὴ ἀγοραπωλησία, τοῦ τύπου αὐτῆς ἐντός τοῦ αὐτοῦ τῷ τῆς *mancipatio* σὺν τῇ προσθήκῃ ἐν τῷ τέλει τῶν λέξεων *H. S. nummo I.*

Διὰ τῆς εἰκονικῆς ἀγοραπωλησίας ἐπετεύχθη καὶ τὸ ἕτερον ἀποτέλεσμα, τὸ τῆς μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος ἀνεξαρτήτως λόγου (*causa*). οὕτω δὲ ἡδύνατο διὰ τῆς *mancipatio* νὰ καταρτισθῇ *δωρεά*. Πλὴν τούτου ἡ *mancipatio nummo uno* ἐχρησίμευε πρὸς δημιουργίαν καὶ ἄλλων δικαιοπραξιῶν, δι' ὧν προάγεται ἡ πίστις τῶν συναλλαγῶν, ὧν σπουδαιότερα ἡ *fiducia*. Κατὰ ταύτην δανείζει μὲν εὐχαρίστως ὁ δανειστὴς τῷ θέλοντι νὰ λάβῃ δάνειον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀσφαλείας τῶν ἐκυτοῦ χρημάτων.

Ἐπειδὴ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκαίνους ὁ θεσμὸς τῆς υποθήκης ἦν ἄγνωστος παρὰ Ῥωμαίοις, τὸ μόνον μέσον, ὅπερ διετίθει ὁ ὀφειλέτης, ἦν τὸ ἐξῆς. Ἐὰν δηλαδὴ οὗτος εἶχε πράγματα κατάλληλα, ὡς οἰκίαν, ἐπώλει ταύτην τῷ δανειστῇ διὰ τῆς *mancipatio nummo uno* οὐχὶ ἐπὶ σκοπῇ μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος ἀλλ' ἀσφαλείας, ἥτοι ἐπώλει ταύτην ὑπὸ ἐμπιστοσύνην, ἐν πίστει, ὡς ἔλεγον οἱ ἄρχαιοι Ἑλληνες· ὁ τύπος δὲ τῆς *fiducia* ἦτο «*fidi fiduciae causa*» προστιθέμενος ἐν τέλει τοῦ κανόνος «*Hanc rem ex jure Quiritium meam esse ajo, eaque mihi empti esto H. S. nummo uno fidi fiduciae causa*». Ἐπειδὴ ὁμοῦς τοῦτο δὲν ἀνεγράφετο ἐν τῷ τύπῳ τῆς *mancipatio*, τούτου ἕνεκα καθρετίζετο καὶ παρεπομένη συμφωνία — *factum adjectum*, ἐν ᾗ ἐδηλοῦτο, ὅτι ἐν περιπτώσει ἐπιστροφῆς τοῦ δανείου ὁ δανειστὴς ὑπεχρεοῦτο εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πράγματος.

Διὰ τῆς μεταβιβάσεως ταύτης ἐμορφώθη ὁ θεσμὸς τῆς παρακαταθήκης. Πλούσιός τις Ῥωμαῖος, προτιθέμενος νὰ ταξιδεύσῃ καὶ φοβούμενος νὰ καταλίπῃ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ πολυτίμῳ τι κόσμημα, παρακατίθησι τοῦτό τινι τῶν φίλων αὐτοῦ. Ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ ταύτῃ καλούμενῃ παρακαταθήκῃ — *depositum* — μεταδίδεται ἡ κυριότης

τοῦ πράγματος εἰς τὸν λαμβάνοντα, καλούμενον θεματοφύλακα—*depositarius*. Ἄλλ' ἢ μεταβιβάσεις αὐτῇ τῆς κυριότητος γίνεται ὑπὸ ἐμπιστοσύνην, διὸ καὶ ἐν τῇ *mancipatio* τοῦ *depositum* προσετίθεντο αἱ λέξεις «*fidi fiducia causa*». Κατηρτίζετο δὲ καὶ *pactum adiectum*, δι' οὗ ὁ δανειστής—θεματοφύλαξ—δὲν περρεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ ὡς ἀναζητεῖτο τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἐκυτοῦ ὀφειλέτου—παρακαταθέτου.

§ Τὸ *Jus Gentium* καὶ ὁ πρὸς ἐπικράτησιν αὐτοῦ ἀγὼν.

Τὸ ἐν τῇ προηγουμένης παραγράφῳ δευτέρῳ τελεῖται συμπεράσμα εἶναι ἡ τυπικότης, ἢ λαμβάνουσα χώραν διὰ τὰς σπουδαίας συναλλαγὰς καὶ οὐχὶ τὰς τοῦ καθημέραν βίου. Αὗται ἐγίνοντο, ὡς αἱ νῦν, δι' ἀνταλλαγῆς, ἢ δὲ κυριότης μετεβιβάζετο οὐχὶ κατὰ τοὺς αὐστηροῦς τοῦ *Jus civile* κανόνας, ἀλλὰ δι' ἀπλῆς παραδόσεως—*traditio*. Ἀπασαὶ αἱ πράξεις αὗται τοῦ καθημέραν βίου δὲν θεωροῦντο δικαιοπραξίαι, ἀλλὰ πράξεις, ὡς μὴ ἀναγνωριζόμεναι ὑπὸ τοῦ *Jus civile*. Οὕτω ἐπὶ ἐνικησεως κλοπιμαίου ὁ ἀγοραστής δὲν εἶχε δικαίωμα ἀποζημιώσεως.

Ἀπασαὶ αἱ πράξεις αὗται καταρτίζονται καλῇ τῇ πίστει, ἢ δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον ἀναγνωριζόμενον ὑπὸ τοῦ 1256 τοῦ, ἐφ' οὗ ἐρεϊδόμενος ἤδυνάτο νὰ ἐναγάγῃ τὸν κακῆς πίστεως πωλητήν. Ἄλλ' αἱ μετὰ τῶν ἀλλοδαπῶν συναλλαγὰι κατέστησαν ἀναγκαίαν τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἀτύπων πράξεων.

Τὸ τοιοῦτο μέχρι τοῦ 250 π. Χ. ἐπιτυχάνετο διὰ συνθηκῶν τῆς Ρώμης πρὸς ἑτέρας πολιτείας, ὧν οἱ πολῖται μετήρχοντο ἐν Ρώμῃ τὴν ἐμπορίαν. Τούτοις ἀπενέμετο *Jus commercii*, ὡς π. χ. τοῖς ἐν Ρώμῃ Καρχηδονίοις καὶ τοῖς ἐν Καρχηδόνι διατρίψουσι Ρωμαίοις.

Ἀπὸ τοῦ IV π. Χ. αἰῶνος τὰ πράγματα μεταβάλλονται. Ἡ Ρώμη ἀρχεῖται χωροῦσα ἐπὶ τὴν κοσμοκρατορίαν καὶ καταλαμβάνουσα ὑπέρροχον θέσιν μετὰ τῶν ἄλλων πολιτείων, ἐξ οὗ δὲν συνθηκολογεῖ, ἀπονεμομένου εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε τοῦ *Jus commercii*.

Ἐκ τούτου κατέστη ἀναγκαῖον νὰ ἀναγνωρισθῶσιν αἱ συναλλαγὰι τῶν ἀλλοδαπῶν ὁ δυνάμενος δὲ νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ ἔργου τούτου ἦν μόνος ὁ πραιτωρ *Peregrinus*, ὃς ἀναφαίνεται ἐν τούτῳ ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ δράσει. Οὗτος κεκτημένος τὸ *imperium* ἦν ὁ μόνος δυνάμενος νὰ κανονίσῃ τὰς σχέσεις τῶν ἀλλοδαπῶν πρὸς ἀλλήλους τε καὶ τοὺς Ρωμαίους.

Οὕτως ἤρξατο διαμορφούμενον ἐν Ρώμῃ τὸ *Jus gentium*, ὃ δέον νὰ μὴ ὑπολάβωμεν ὡς νέον τι δικαίον, ἀλλ' ὡς ἀπλοποίησιν τοῦ *Jus civile*. Κατὰ τοὺς τελευταίους ἀρα χρόνους τῆς Δημοκρατίας δυαδικὴ εἶναι ἡ τοῦ δικαίου φύσις, τετελεσμένη πλέον οὕσα ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ. Τὰ στοιχεῖα τοῦ *Jus gentium* παραλαμῖνοντα ἐξ ἄλλου δικαίου, καὶ δὴ τοῦ λαοῦ, τοῦ ὄντος ἐν ἀμεσώτερᾳ σχέσει τῇ Ρώμῃ, οἷος εἶναι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τῆς κάτω Ἰταλίας.

Τὸ *Jus gentium*, ἄρα τῶν Ρωμαίων, εἶναι τὸ δικαίον τὸ διατελοῦν ἐν στεναῖς μετὰ τῶν Ἑλλήνων σχέσεσιν, ἐφαρμοζόμενον μετὰ τῶν ἀλλοδαπῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ τοῦτων πρὸς τοὺς Ρωμαίους.

Ἐξισταστέον τίνος ἕνεκα οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐχρῶντο ἐν ταῖς μετ' ἀλλοδαπῶν συναλλαγαῖς τῇ ἀπλουστερίᾳ τούτῳ δικαίῳ ἀλλὰ τῇ *Jus civile*. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ συναλλάττεσθαι ἀλλήλοις κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ *Jus gentium* ἐχώρησε δι' ἡμισείας καὶ πλέον χιλιετηρίδος. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ μετὰ μεγάλης περιστάσεως καὶ προσοχῆς ἀντικαθίσταντο οἱ τυπικοὶ τοῦ *Jus civile* κανόνες δι' ἀπλουστερίων τοῦ *Jus gentium*, ὃ μεγάλην κέκτηται σημασίαν διὰ τὴν καθόλου διάπλασιν τοῦ Ρωμ. Δικαίου. Τοῦτο, ἐὰν διὰ μιᾶς ἀντικαθίστατο διὰ τοῦ *Jus gentium*, θὰ ἀπώλλυ τὴν ἐκυτοῦ μορφήν καὶ δὲν θὰ διεσφύζετο ὑπὸ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡμῖν παραδοθείσαν.

Τὴν ἐργασίαν ταύτην προήγαγον τρεῖς γεγονότα: 1) Τὰ *Edicta praetoris*. 2) Ἡ Νομικὴ ἐπιστήμη καὶ 3) αἱ *Constitutiones*. Τῇ τοῦ Πραιτωρὸς δράσει, ἐκδηλουμένη διὰ τῶν *Edicta*, ὀφείλεται ἡ ἀναγνώρισις πολλῶν σχέσεων τοῦ καθημέραν βίου, αἱ δὲν ἦσαν παραδεγμέναι ὑπὸ τοῦ *Jus civile*. Τριχῶς δὲ ὁ πραιτωρ ἔδρασεν, εἴτε ὑποδεχθῶν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ *Jus civile*, εἴτε συμπληρῶν, εἴτε διορθῶν αὐτό.

Κατὰ ταῦτα, ἐνῷ τὸ *Jus civile* ὥριζεν εἴτι ἡ κυριότης μετεβιβάζετο διὰ τῆς *mancipatio* καὶ *in jure cessio*, οὐχὶ δὲ διὰ τῆς *traditio*, ὁ πραιτωρ παρεμβὰς ἀνεγνώρισε καὶ ταύτην ὡς τρόπον κτήσεως κυριότητος. Οὕτω ὁ διὰ *traditio* κτησάμενος ἤδυνάτο τὸ μὲν νὰ ἐναγάγῃ πάντα εἰς οὗ τὰς χεῖρας ἤθελε περιέλθῃ τὸ πρᾶγμα, τὸ δὲ ἐναντίον τοῦ παραδόντος τοῦτο καὶ ἀναζητοῦντος αὐτὸ νὰ προτείνῃ τὴν ἐνστασιν τῆς παραδόσεως *exceptio rei traditae*.

Συνεπῶς τοῖς δύο τούτοις βοηθήμασιν, ἀγωγῆς καὶ ἐνστάσεως, ἐθεωρεῖτο εἴτι τὸ πρᾶγμα εἶχεν *in bonis*. Οὕτω δὲ ἔχομεν εἶδος κυριότητος, κληθείσης μετὰ πάροδον αἰώνων ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου Βοντιρίας, ἐν τῇ φράσει *in bonis esse*. Ἐπίσης, ἐνῷ ἡ γενομένη δόλῳ ἢ φόβῳ δικαιοπραξία κατὰ τὸ *Jus civile* ἦτο ἰσχυρά, ὁ πραιτωρ,

μὴ ἀνεχόμενος τὴν τοιαύτην ἀδικίαν, ἔδωκε τῷ ζημιωθέντι ἀγωγὴν καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις ἔνστασιν.

Ἡ προαγωγή τοῦ Jus civile ὑπὸ τοῦ πραίτωρος ἐπαυσεν ἐπὶ Ἀδριανοῦ, ἐφ' οὗ παρήχθη τὸ Edictum perpetuum ὑπὸ τοῦ περιωνύμου νομικοῦ Ἰουλιανοῦ (Τόμ. Α' § 30 σελ. 87). Ὁ πραίτωρ νῦν ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, κεκτημένου τὴν jurisdictio, ὅντος δηλαδὴ δικαστοῦ, διαφέροντος ὅμως τοῦ τῶν παρωχημένων χρόνων, ὡς ἐκ τῆς μεταβολῆς ἤδη τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῶν δικῶν.

Εἴρηται (§ 9,) ὅτι ἡ δίκη διηρεῖτο εἰς δύο στάδια, in jus καὶ in iudicium, ἦτοι ἐνώπιον τοῦ πραίτωρος καὶ ἐνώπιον τοῦ ἐνόρκου. Ὁ πραίτωρ ἐξετάζει τὴν ὑπόθεσιν καὶ παραπέμπει ταύτην τῷ ἐνόρκῳ, ὃς ἐκδίδωσι τὴν ἀπόφασιν συνωδᾷ ταῖς ὑπὸ τοῦ πραίτωρος δοθείσαις αὐτῷ ὁδηγίαις. Ἦδη ὅμως ὁ ἡγεμὼν, ἐνώπιον τοῦ ὁποῦ βεβαίως οὐχὶ πᾶσαι αἱ δίκαι ἐφέροντο, ἐπιτελεῖ ἀμφότερα τὰ καθήκοντα ταῦτα τοῦ τε πραίτωρος καὶ ἐνόρκου. Οὕτω ἡδύνατο νὰ προαγάγῃ τὸ δίκαιον διὰ τῆς ἐρμηνείας, εὐσης, ὡς εἰκός, ἐλευθεριώτερως τῆς τοῦ πραίτωρος.

§ 47. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου εἰς
κοσμοπολιτικὸν δίκαιον.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ῥωμ. Δικαίου λαμβάνει εὐρεῖαν ἐξάπλωσιν ἕνεκα τῆς μὴ ὑφισταμένης ἤδη διακρίσεως εἰς Ῥωμαίους πολίτας καὶ δὴ μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς Constitutio Antonina τοῦ Καρακάλλα, δι' ἧς πάντες ἐγένοντο Ῥωμαῖοι πολῖται πλὴν τῶν Δεδιτικίων. Οὕτω δὲ πάντες εἶναι ἱκανοὶ κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην νὰ πολιτεύωνται κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον.

Ἀλλ' ἐνθ' πάντες οἱ ἄλλοι λαοὶ ἐπολιτεύθησαν συνωδᾷ τῷ Ῥωμ. Δικαίῳ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἐπολιτεύθη κατὰ τοῦτο ἀλλὰ κατὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ δίκαιον. Οὕτω δὲ τὸ Ῥωμ. Δίκαιον, ἔστω κατὰ θεωρίαν, ἤρξατο ἰσχύον ἐφ' ὅλου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

Ἡ διακρίσις μεταξὺ τοῦ jus civile καὶ jus gentium ἀρχεται ἀποβάλλουσα τὴν ἐαυτῆς σημασίαν, γενομένων ἤδη cives πάντων τῶν κατὰ τοῖκων τοῦ κράτους. Νέα ἤδη ἐμφανίζεται θεωρία ἀξιοῦσα τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς καὶ μόνου δικαίου ἀπηλλαγμένου ἀντιθέσεως, ὡς ὑπῆρχεν ἐν καὶ μόνον κράτι.

Ἡ νέα αὕτη τάσις ἐπετελέσθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐφ' ἧς ἡ νομοθεσία ἐπεδίωξε α') τὴν ἐξάλειψιν τῆς διαφορᾶς τοῦ jus civile καὶ jus gentium, καὶ β') τὴν κατάργησιν ὁριστικῶς

τῆς ἀντιθέσεως τοῦ jus civile καὶ jus honorarium. Τοῦτου ἐπιτυγχανομένου θὰ ἐπῆρχετο ἡ ἐνοποίησις τοῦ δικαίου, ἡ ἐγένετο οὐχὶ διὰ μίας ἀλλὰ βαθμίδαν.

Καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ταύτῃ βαθμίδι τῆς διαπλάσεως τοῦ Ῥωμ. Δικαίου δέον νὰ παρατηρήσωμεν τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ τοιοῦτου. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀπορον, διότι α') ἡ Αὐτοκρατορία ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος μετατίθεται εἰς χώρας Ἑλληνικάς, ὃ αὐτοκράτωρ δὲ τῆς Ῥώμης γίνεται τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐμφορούμενος οὐχὶ ὑπὸ Ῥωμαϊκῶν ἰδεῶν καὶ σκέψεων ἀλλ' ὑφ' Ἑλληνικῶν. Οὕτω ὁ Ῥωμαϊσμὸς παρηγκωνίσθη πρὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ jus gentium κατήγαγε νίκην περιφανῆ κατὰ τοῦ jus civile.

β') Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας τὸ Ῥωμ. Δίκαιον ἔσχε τὴν τελευταίαν ἐπίδρασιν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ ἐκ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὑπὸ τὴν τελευταίαν ταύτην παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ταῖς μελλούσαις γενεαῖς οὐχὶ ὡς jus civile, jus praetorium, jus honorarium, ἀλλ' ὡς δίκαιον Ῥωμαϊκόν, κοσμοπολιτικόν, ἀπηλλαγμένον ἀντιθέσεων μεταξὺ τοῦ jus civile, jus praetorium καὶ jus honorarium.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

«Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ δικαίου καλοῦνται τὸ σύνολον τῶν κανόνων τῶν πραγματευομένων ζητήματα γενικῆς φύσεως». Ἐν τούτοις προέχει τὸ περὶ προσώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Εἴρηται (ἐν § 2. τόμῳ Α') τί καλεῖται πρόσωπον καὶ ὅτι ταῦτα διαίρουσιν εἰς Φυσικὰ καὶ νομικά.

§ 48. Ἐννοία τοῦ φυσικοῦ προσώπου.

Ἀρχὴ καὶ τέλος—Nasciturus.

Φυσικὸν πρόσωπον εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ ἱκανὸς δικαιωματικῶν καὶ ἀποχρεώσεων. Οὗτος ἀρχεται ὑπάρχων ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἀλλὰ δέον α') Νὰ ἀποχωρισθῇ τελείως—perfecte natus—τῆς μητρικῆς κοι-

λίας· ὅθεν τὸ ἐμβρυον—*nasciturus* (ὁ γεννηθῆσόμενος) δὲν θεωρεῖται πρόσωπον ἀλλὰ *portio matris*—μέρος τῆς μητρός. Οὐχ ἤττον λαμβάνεται ὑπ' ὅψις ὑπὸ τοῦ δικαίου καὶ προστατεύεται ὑπ' αὐτοῦ, διότι ἐνδέχεται νὰ καταστῇ πρόσωπον. «*Nasciturus pro jam nato habetur quotiens de commodis ejus agitur*». Ἡ παροιμία αὕτη δηλοῖ ὅτι ἡ ἱκανότης τοῦ *natus*—γεννηθέντος—δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς χρόνον καθ' ὃν ὁ *natus* ἦτο *nasciturus*.

Ὁ κανὼν οὗτος κέκτηται μεγίστην σημασίαν ἐν τῇ Κληρονομικῇ δικαίῳ, θεμελιώδης ἀρχὴ τοῦ ὅποιου εἶναι, ὅτι διὰ νὰ γίνῃ τις κληρονόμος δεόν νὰ ζῇ καθ' ὃν χρόνον ἐπάγεται αὐτῷ ἡ κληρονομία. Τοῦ κανόνος τούτου ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ προμνησθεῖσα παροιμία, καθ' ἣν ὁ *nasciturus* γίνεται κληρονόμος, ἐὰν γίνῃ *natus* ἦτοι κληρονομῶν τὸν πρὸ τῆς αὐτοῦ γεννήσεως ἀποθανόντα πατέρα. Ἐὰν ὁ *nasciturus* δὲν ἐθεωρετο ὡς *natus*, τότε δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κληρονομήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ.

β') Νὰ γεννηθῇ ζῶν, καθ' ὅσον, ἐὰν ἐγεννήθῃ νεκρός, δὲν θεωρεῖται πρόσωπον.

Τὸ πρόσωπον καταστρέφεται. α') Διὰ τοῦ θανάτου καὶ β') Τῆς ἀπωλείας τῆς ἐλευθερίας—*libertas*, δηλαδή διὰ τῆς *capitis deminutio maxima*.

γ) Διὰ τῆς ἀφανείας

Ἀνθρώπος καὶ πρόσωπον—*Status*.

Νὺν πᾶς ἄνθρωπος εἶναι πρόσωπον, ἦτοι ὑποκείμενον δικαιομάτων καὶ ὑποχρεώσεων. Τοῦτο ὅμως δὲν συνέβαινε καὶ παρὰ Ῥωμαίους, παρ' εἰς ἡ ἱκανότης τοῦ ἔχειν δικαία ἐξαρτάται· α') Ἐκ τοῦ προσώπου, δηλαδή ἂν εἶναι ἐλεύθερος ἢ δοῦλος, ὅστις δὲν θεωρεῖται πρόσωπον ἀλλὰ *res*—πράγμα, ἦτοι ὑποκείμενον τοῦ δικαίου καὶ οὐχ ὑποκείμενον· β') Ἐκ τῆς ἐν τῇ οἰκογενεῇ θέσεως τοῦ προσώπου καὶ γ') Ἐκ τῆς ἐν τῇ οἰκογενεῇ θέσεως αὐτοῦ.

Κατὰ ταῦτα διακρίνομεν τρία εἶδη *status*: 1) *Libertatis*, ὃ δηλοῖ τοὺς ἐλευθέρους καὶ δούλους—*liberti* καὶ *servi*. 2) *Civitalis*, ἥτις βάζει εἶναι τὸ γεγονός· ἂν ὁ ἐλεύθερος εἶναι Ῥωμαῖος πολίτης ἢ οὐ—*cives* καὶ *peregrini*, καὶ 3) *Familiae*, ἐρειδομένης ἐπὶ τῆς διακρίσεως τῶν Ῥωμαίων πολιτῶν εἰς αὐτεξουσούς ἢ ὑπεξουσούς, *sui juris* καὶ *alieni juris*.

§ 49. Ἡ δουλεία.

I. Ἐννοια τοῦ δούλου.

Παρ' ἅπας τοὺς ἀρχαίους λαοὺς ἀπαντῶσι δύο κατηγορίαι ἀνθρώπων, ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι. Ἡ δουλεία—*servitus*—τότε ἦτο ἀναγκ-

καία, ἀπειδὴ ὁ μὲν ἐλεύθερος ἄνθρωπος ἀσχολεῖται περὶ τὰς ἐλευθερίους ἐργασίας, ὁ δὲ δοῦλος περὶ τὰς βαναύσους.

Οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι τὸν μὲν δούλον *servus*, ἐνίοτε δὲ καὶ *mancipium*, σπανιώτερον δὲ καὶ *homio*, τὴν δὲ δούλην *ancilla*. Αἱ πηγαὶ πρὸς δῆλωσιν μὲν τοῦ δούλου χρῶνται τοῖς ὀνόμασι *Stichus*, *Damon*, *Pamphilus*, τοῦ ἐλευθέρου δὲ *Lucius*, *Titius*, *Maevius*.

II. Νομικὴ θέσις τοῦ δούλου.

Αὕτη ἐρεῖδεται ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ δοῦλος εἶναι *res*, ὑποθηλὸς δὲ τὴν νομικὴν ταύτην θέσιν τοῦ δούλου α') ἡ παροιμία «*Servus nullum caput habet*»—ὁ δοῦλος δὲν ἔχει κεφαλὴν, δηλονότι ὁ δοῦλος δὲν ἔχει προσωπικότητα.

Ἐκ τοῦ ἀξιώματος τούτου ἔπονται τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα: ἡ δουλεία εἶναι ἰδιότης, ἣν ὁ δοῦλος φέρει ἐν ἐκυτῷ, ἀδικαίως ὑπάρξας κυρίου. Οὗτοι, μὴ κεκτημένοι δικαιώματα, οὐδὲ γάμους συνήπτων, ἀλλὰ διετέλουν ἐν συναφείᾳ, ἣν ἠδύνατο νὰ διαλύσῃ ὁ κύριος· πρὸς δὲ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐξωμοιοῦντο τοῖς τῶν ζῶν.

β') Συνέπεια τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι ὁ κανὼν: «*in servorum conditione nulla est differentia*». Πάντες τοῦτέστιν εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὅψις τῆς ἰδιαιτέρας θέσεως, ἣν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ κύριος, ὡς τοῦ καθαριστοῦ, γραφέως· ὁ *Stichus* δὲν δύναται νὰ ἔχῃ καλυτέραν θέσιν τοῦ *Pamphilu*.

γ') Τὸ ἐπὶ τοῦ δούλου δικαίωμα τοῦ κυρίου—*dominica potestas*—εἶναι ἀπολύτως ἀπεριόριστον. Τὸ ἀπόλυτον τοῦτο δικαίωμα (*Jus vitae ac necis*) περιωρίσθη κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἡγεμονίας, ἐφ' ἧς ἀπηγορεύθη ἡ ἀδικαιολόγητος θανάτωσις τοῦ δούλου. Ἐπίσης ἀπηγορεύθησαν αἱ ἀγριότητες κατὰ δούλου καὶ κατὰ δούλης, ὡς καὶ ἡ ἐκδοσις αὐτῆς εἰς πορνείαν.

Σπουδαῖον εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ *Antonius Pius* παρασχεθὲν ὑπὲρ τῶν δούλων δικαίωμα τοῦ δούλου, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου. Κατὰ τοῦτο, ἐὰν δοῦλός τις καταφύγῃ εἰς τόπον ἱερόν, φεύγων τὴν ἀγριότητα τοῦ κυρίου, ἀπεμβαίνει ἡ ἀρχὴ καὶ ἐξετάζει τοὺς λόγους τοῦ τὸν δούλον ἀναγκάσαντος νὰ καταλίπῃ τὸν κύριον· τοὺς δὲ εὐρίσκουσα δεδικαιολογημένους ἐξαναγκάζει αὐτὸν εἰς πώλησιν τοῦ δούλου.

δ') Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνῃ ἰδιότητι τοῦ δούλου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαφανισθῇ καὶ ἀναφαίνεται ἐν τῷ *Jus sacrum*, ἦτοι τῇ δικαίῳ τῇ κανονίζοντι τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς θεοὺς. Οὕτω ὁ ἔρκος τοῦ

δούλου ὑποχρεοῖ τοῦτον ἐνώπιον τῶν θεῶν· ὁ τάφος δὲ αὐτοῦ εἶναι τόπος ἱερός — *locus religiosus*· πρὸς δὲ δύναται νὰ ᾖ μέλος θρησκευτικῶν σωματείων.

ε') Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ Ἀστικὸν δίκαιον ἔχει σημασίαν ἡ ἀνθρωπίνη ιδιότης τοῦ δούλου, δυναμένου νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὄργανον κτήσεως. Οὕτω ὁ κύριος δύναται νὰ χρήσῃται τοῦτω διὰ δικαιοπραξίαν, ἐξ ἧς μόνον δικαιώματα κτᾶται καὶ οὐχὶ ὑποχρεώσεις, νὰ διορίσῃ αὐτὸν διευθυντὴν τοῦ ἐμπορικοῦ αὐτοῦ καταστήματος καὶ νὰ ὀρίσῃ ὡς ἑαυτοῦ κληρονόμον ἢ κληροδόχον.

Αἱ ἐκ τοῦ δανείου τιμώμεναι ὑποχρεώσεις βαρύνουσι τὸν δούλον ἐθυμώμενον φυσικῶς — *naturaliter*, μὴ δυναμένης νὰ ἐγερθῇ κατ' αὐτοῦ ἀγωγῆς· τὸ συμπέρασμα δὲ τούτου εἶναι ὅτι «*melior conditio dominorum per servos fieri potest, deterior non potest*».

Τοῦ κανόνος τούτου ἀπαντᾷ ἐξαιρέσεις εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ πράιτωρος, τὸ *peculium* — χρημᾶτιον, ὃ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ κυρίου τῷ δούλῳ διδομένη περιουσία πρὸς αὐτόδουλον διαχειρίσιν. Ἐὰν ὁ δούλος ὑποβληθῇ εἰς ὑποχρεώσεις, καὶ ἔχῃ *peculium*, ὁ δανειστής δύναται νὰ ἐγείρῃ ἀγωγὴν κατὰ τοῦ κυρίου· ἀλλ' οὗτος ὑποχρεοῦται. ἐφ' ὅσον ἐξαρκεῖ τὸ χρημᾶτιον, οὗτινος ἡ μὲν κυριότης παραμένει τῷ κυρίῳ ἢ δὲ διαχειρίσιν τῷ δούλῳ.

III. Παραγωγή τῆς δουλείας.

Ἡ δουλεία παράγεται: 1) *Διὰ γεννήσεως* ἐκ δούλης, εἶναι δὲ ἐντελῶς ἀδιάφορον, ἂν ὁ πατὴρ εἶναι ἐλεύθερος ἢ δούλος. Δέον ὅμως ἢ μήτηρ καθ' ἑλγὴν τὴν ἐγκυμοσύνην νὰ ὑπῆρξεν δούλη, διότι, ἐὰν ἐπὶ μίαν καὶ μόνην στιγμὴν ὑπῆρξεν ἐλεύθερα, τὸ γεννηθὲν θὰ ᾖ ἐλεύθερον, καθ' ὅσον ἐδ' γὰρ κυφορούμενος οὐ βλαδῆσεται ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς περιστάσεως τὴν μητέρα — *non debet calamitas matris nocere ei qui in utero est*. 2) *Διὰ τῆς ἀπωλείας τῆς ἐλευθερίας*, ὡς δι' αἰχμαλωσίας. 3) *Ποινῆς ἕνεκα*, ὡς ἐὰν πωλήσῃ τις τινα εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, π. χ. ὁ δανειστής τὸν ὀφειλέτην. Ἐπίσης διὰ τῆς καταδίκης νὰ ἐργάζηται ἰσοθίως ἐν ταῖς μεταλλείοις. Ἡ ἐπ' αὐτοφώρῳ σύλληψιν κλέπτου — *fur manifestus* — καθίσταται αὐτὸν δούλον τοῦ κυρίου τοῦ κλαπέντος πράγματος. Πρὸς δὲ ἡ ἐλεύθερα, συνερχομένη μετὰ δούλου, ὑπάγεται ταῖς δούλαις.

VI. Τέλος τῆς δουλείας.

Τέλος ἐπέρχεται διὰ: 1) *Postliminium*, δηλαδὴ ἐπιστροφῆς τοῦ αἰχμαλώτου εἰς Ρώμην, εἴτε διαφυγόντος, εἴτε ἐξαγορασθέντος, ὅποτε

ἐναλαμβάνει τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, ἥτις ἀφ' ἧς στιγμῆς εἶχεν αἰχμαλωτισθῇ, εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ τῶν δικαιουμένων πρὸς τοῦτο, ὡς καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ. 2) *Διὰ Manumissio* — ἀπελευθερώσεως, τοῦ σπουδαιότερου τρόπου τοῦ τέλους τῆς δουλείας.

α') *Εἶδη ἀπελευθερώσεως*. Οἱ τρόποι τῆς ἀπελευθερώσεως εἶναι πολλοί, εἰσαχθέντες τινὲς μὲν ὑπὸ τοῦ πράιτωρος, τινὲς δὲ ὑπὸ τοῦ *Jus civile*. Καὶ οἱ μὲν τοῦ *Jus civile* εἶναι πανηγυρικοί, οἱ δὲ τοῦ πράιτωρος αἰτικοί.

ὑπὸ τοῦ *Jus civile* εἰσῆχθησαν: α') Ἡ *Manumissio vindicta*, ἥτις εἶναι τυπικὴ, ὡς εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Jus civile*, γινομένη δι' εἰκονικῆς διεκδικήσεως τῆς *in jure cessio*. Αὕτη ἐγίνετο ἐνώπιον τοῦ πράιτωρος παρισταμένου τοῦ δούλου, τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ τρίτου διεκδικούντος τὸν δούλον ὡς ἐλεύθερον, ὃς ἔψαυε τούτου τῇ βακτηρίᾳ — *vindicta*, τοῦ κυρίου σιωπῶντος. β') Ἡ *manumissio censu* — διὰ καταγραφῆς τοῦ δούλου ὑπὸ τοῦ *censor* ἐν τῇ καταλόγῳ τῶν ἐλευθέρων ἀνὰ πενταετίαν, ἀδεία δὲ πάντοτε τοῦ κυρίου ἡδύνατο νὰ πράττῃ τοῦτο. γ') Ἡ *manumissio testamento* — διὰ διαθήκης, ἥτις διακρίνεται εἰς *directa* καὶ *fideicommissaria*: 1) *Ἀπελευθερώσεις — testamentaria directa* εἶναι, ἐταν ὁ κύριος ἐν τῇ ἑαυτοῦ διαθήκῃ ῥητῶς ἀπελευθεροῖ τὸν δούλον αὐτοῦ, *liber esto, liber sit, liberum esse jubeo*. 2) *Ἀπελευθερώσεις fideicommissaria* εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ διαθέτου τῷ κληρονόμῳ ἐπιβαλλομένη ὑποχρέωσις πρὸς ἀπελευθέρωσιν. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ δούλος γίνεται ἀπελεύθερος ἅμα τῇ ἰσχύϊ τῆς διαθήκης, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἐταν ὁ νέος κύριος θελήσῃ. δ') *Manumissio in ecclesia* ἡ ὡς λέγεται ἐν ταῖς πηγαῖς *manumissio in sacrosanctis ecclesiis*, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ γινομένη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, παρόντων τῶν ἱερέων καὶ τῆς κοινότητος.

Ἐὰν ἐξαίρεσωμεν τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, οὖσαν μεταγενεστέραν, ἀπομένουσιν αἱ λοιπαὶ τρεῖς, ὧν ἡ *manumissio testamentaria* ἐν ἡδύνατο πάντοτε νὰ λάβῃ χώραν. Πρὸς δὲ ἡ *manumissio censu* ἐλάμβανε χώραν ἀνὰ πενταετίαν· ἐπομένως ἡ *manumissio vindicta* ἀπομένει ὡς σπουδαιότερος τρόπος ἀπελευθερώσεως.

Αὕτη ἀπῆλθε πανηγυρικὴν διαδικασίαν καὶ τούτου ἕνεκα καθίστατο δυσχερὲς ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἔργον ἄρα τοῦ πράιτωρος ἦτο νὰ ἀπλοποιήσῃ τὴν πανηγυρικὴν ταύτην διαδικασίαν καὶ τοῦτο ἐπέτυχε διὰ τοῦ *Jus honorarium*, εἰσαχθείσης:

1) Τῆς *manumissio per epistola*, δι' ἐπιστολῆς καὶ 2) Τῆς *manumissio inter amicos*, μεταξὺ τῶν φίλων, ὃ ἐγίνετο ἰδίᾳ ἐν εὐωχίαις.

β') 'Αποτελέσματα ἀπελευθερώσεως. 'Αποτέλεσμα τῆς ἀπελευθερώσεως, ἦτο ὅτι ὁ ἀπελευθερωθεὶς—*libertus* ἢ *libertinus*—καθίσταται 'Ρωμαῖος πολίτης στερούμενος τοῦ *Jus suffragii* καὶ *Jus honorum*. Οὗτος καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν διατελεῖ ὑπὸ τὴν πατρωνεῖαν τοῦ πρῶτον κυρίου, ἦτοι δὲν ἐξομοιοῦται τοῖς ἐκ γενετῆς ἐλευθεροῖς, διότι παραμένει τὸ στίγμα τῆς προὑπαρξάσης δουλείας.

Τοῦτο ὅμως δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, δυναμένου νὰ καταστήσῃ τοῦτον *ingenuus*, ἦτοι ἐκ γενετῆς ἐλεύθερον, κεκτημένον τὸ *Jus suffragii* καὶ *Jus honorum*, διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ *Jus aureorum annulorum*, δηλαδὴ τοῦ δικαιώματος τοῦ φέρειν χρυσοῦν δακτύλιον, ὅτε πλέον ἐκλείπει καὶ ἡ σχέση τῆς πατρωνεῖας.

γ') Περιορισμοὶ ἀπελευθερώσεως. Φαίνεται ὅτι ἐν τοῖς τελευταίοις ἔτεσι τῆς Δημοκρατίας ἐγένετο κατάχρησις ἀπελευθερώσεων, διὰ καὶ εἰσῆχθησαν περιορισμοὶ τινες. Οἱ σπουδαιότεροι τούτων εἰσῆχθησαν ὑπὸ τῆς *Lex Sentia*, καθ' ἣν, ἵνα γίνῃ ἀπελευθερώσεις, δεῖ ὁ μὲν δοῦλος νὰ ᾖ ἔτων 30 συμπεπληρωμένων, ὁ δὲ κύριος 20. 'Επίσης ὥρσθη, ἵνα, ὁ εἰς βαρεῖας ποινὰς καταδικασθεὶς δοῦλος, ἀπελευθερούμενος καθίσταται *peregrinus dediticius*. Πρὸς δὲ ὅτι αἱ πρὸς βλάβην τῶν δανειστῶν γενόμεναι ἀπελευθερώσεις εἶναι ἄκυροι.

§ 50. *Cives* καὶ *Peregrini*

Νὺν ἐν πάσῃ πολιτείᾳ ἡ διάκρισις μεταξὺ ξένων καὶ ἡμεδαπῶν εἶχει μόνον σημασίαν διὰ τὸ Δημόσιον δίκαιον οὐχὶ δὲ καὶ τὸ Ἀστικόν. Κατ' ἀμφοτέρωτα ὅμως ταῦτα ἐν 'Ρώμῃ διέφερον οἱ 'Ρωμαῖοι τῶν ἀλλοδαπῶν, ἐνθα δὲν ὑπῆρχον μόνον ἀλλοδαποί, ἀλλὰ καὶ ὑπήκοοι 'Ρωμαῖοι, μὴ ὄντες *Cives*.

Διττὴ εἶναι τοῦ *peregrinus* ἡ ἔννοια. Κατὰ ταύτην 1) *peregrini* εἶναι οἱ ξένης πολιτείας πολῖται καὶ 2) οἱ μὴ ἀπολαύοντες ἀστικά δικαιώματα 'Ρωμαῖοι ὑπήκοοι. 'Ιδιαιτέραν κατηγορίαν ἔχουσι τοὺς *Peregrini dediticii* καὶ τοιοῦτοι εἶναι ἐκείνοι, ὧν ἡ πατρίς ἀλωθεῖσα ὑπὸ τῶν 'Ρωμαίων παντελῶς καταστράφη, ὡς οἱ Κορίνθιοι, Καρχηδόνιοι, 'Ιουδαῖοι.

Τούτους πάντας βραδύτερον ὁ Καρακάλλας διὰ τῆς *constitutio Antonina* κατέστησε 'Ρωμαίους πολῖτας πλὴν τῶν *dediticii*. Οὕτω ἐτέθη νέα βῆσις, ἀφορῶσα εἰς τοὺς *Cives* καὶ *peregrini*, ἐξελιχθεῖσα οὕτως ὥστε ἐπὶ 'Ιουστινιανοῦ ἡ μόνη διάκρισις ὑπῆρχεν εἰς πολῖτας 'Ρωμαίους καὶ μὴ.

§ 51. *Paterfamilias* καὶ *filiusfamilias*

1. Διάκρισις μεταξὺ *paterfamilias* καὶ *filiusfamilias*.

Μεταξὺ τῶν 'Ρωμ. πολιτῶν διακρίνομεν: α') τὸν *paterfamilias* τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας, ὅστις εἶναι *homo sui juris* ἦτοι αὐτεξούσιος, μὴ ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐξουσίαν τινὸς καὶ β') τὸν *filiusfamilias*, ὑπὸ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν τελοῦντα, ὅστις εἶναι *homo alieni juris*. 'Εὰν ὁ ὑπεξούσιος εἶναι ἀνὴρ ἢ γυνή, γέρον ἢ παιδίον, τυγχάνει ἀδιάφορον, ὡς ἐπίσης ἀδιάφορον εἶναι ἂν εἶναι, υἱός, θυγάτηρ, ἔγγονος.

2. Σημασία τῆς διακρίσεως α') διὰ τὸ δημόσιον,

β') διὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον.

Ἡ διάκρισις αὕτη μεταξὺ αὐτεξουσίων καὶ ὑπεξουσίων οὐδεμίαν κέκτηται σημασίαν διὰ τὸ Δημόσιον δίκαιον, ἐνθ' τοῦναντίον κέκτηται μεγίστην διὰ τὸ Ἀστικόν, ἐνθα κρατεῖ ἡ ἀρχή, ὅτι πᾶν εἶ τι κατὰ ὁ ὑπεξούσιος συναλλαττόμενος κτᾶται διὰ τὸν ἐξουσιαστήν — *paterfamilias*.

Ἡ αὐστηρά αὕτη ἀρχὴ ἐμετριάσθη διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐννοίας τῶν χρηματίων—*peculium*—πρῶτον δὲ τοιοῦτον εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐγούστου τὸ στρατιωτικὸν χρημάτιον, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ παντὸς εἴ τι κτᾶται τὸ ὑπεξούσιον οὐ μόνον ἀμέσως ἐκ τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας, ἀλλὰ καὶ ταύτης ἕνεκεν, ἦτοι τὰ ὑπὸ φίλων καὶ συγγενῶν δωρούμενα αὐτῷ κινητὰ, ἀπερχομένη εἰς στρατείαν καὶ ἄλλα τινά.

Ἐκτὸς τοῦ στρατιωτικοῦ χρηματίου (περὶ οὗ ὅρα Κρασσαὶ Οἰκογενειακὸν Δ. § 212) ἀνεπτύχθησαν καὶ ἕτερα χρημάτια, περὶ ὧν ἐν τῷ Οἰκογενειακῷ δικαίῳ ὁ λόγος.

Ἡ λέξις *familia* ἔχει διττὴν ἔννοιαν· α') 'Εν τῇ εὐρείᾳ μὲν δηλοῖ ἅπαντα τὰ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας ὑποτεταγμένα πρόσωπα καὶ πράγματα· β') 'Εν τῇ στενῇ δὲ τὴν οἰκογένειαν, ἦτοι τὸ σύνολον τῶν προσώπων τῶν συνδεσμένων ἀλλήλοις διὰ κοινῶν συγγενικῶν δεσμῶν, οἵτινες ἐμφανίζονται ὑπὸ τρεῖς διαφοροὺς μορφάς: 1) Τὴν *Adgnatio* 2) *Cognatio* καὶ 3) *Affinitas*.

1. *Adgnatio* εἶναι ἡ ἐξ ἀρρενογονίας συγγένεια, *adgnati* δὲ οἱ ἐξ ἀρρενογονίας συγγενεῖς. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ὑποτεταγμένοι τῇ *partia*

potestas η τῇ manus ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ paterfamilias καὶ ἐκείνοι, οἱ θὰ ἦσαν, ἂν ἔζη ὁ κοινὸς πρόγονος.

Ὅθεν ἐξ ἀρρενογονίας συγγενεῖς εἶναι· α') ἡ uxor—σύζυγος—ἡ εὐρισκόμενη in manu, δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς β') Οἱ υἱοί, θυγατέρες καὶ ἀπόγονοι τῶν υἱῶν (ἐγγονοί, διεγγονοί κλπ.). Ἐὰν αἱ θυγατέρες νυμφευθῶσιν, ἐξέρχονται τῆς πατρικῆς ἐξουσίας ὑπαγόμεναι τῇ τοῦ ἀνδρὸς. Ἐν τῇ adgnatio ὁ Ῥωμαῖος πολίτης εἶναι ἢ αὐτεξούσιος—sui juris—ἢ ὑπεξούσιος—alieni juris.

Ἀπονήσκοντες τοῦ paterfamilias πάντες οἱ ὑπεξούσιοι καθίστανται αὐτεξούσιοι, δηλαδὴ δημιουργοῦσι νέαν οἰκογένειαν καὶ ἑκαστος εἶναι paterfamilias, παραγομένης οὕτω τῆς ἐννοίας τοῦ γένους.

2) Cognatio εἶναι ἡ ἐξ αἵματος προερχομένη συγγένεια. Βασίζεται δὲ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς adgnatio καὶ cognatio καθ' ὅσον πρόσωπά τινα ἔχουσι κοινὴν ἐξ αἵματος καταγωγὴν, τῆς δὲ adgnatio ὅτι τινὲς εἶναι ὑπεξούσιοι π.χ. ἡ υἰοθεσία, χειραφεσία ὑπεξουσίου—emancipatio. Ὁ emancipatus—χειραφετηθεὶς ὑπεξούσιος—θραύει τὸν δεσμὸν τῆς adgnatio, διατηρουμένης τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας—cognatio.

Ἐν τῇ cognatio διακρίνομεν συγγενεῖς κατ' εὐθείαν γραμμὴν καὶ ἐκ πλαγίου, ἀνιόντας καὶ κατιόντας. Οἱ βαθμοὶ ἐν τῇ κατ' εὐθείαν καὶ ἐκ πλαγίου συγγενείᾳ ἀριθμοῦνται κατὰ τὸν κανόνα: tot gradus quod generationes η quod generationes tot gradus.

Οἱ ἀδελφοί, οἱ κοινὸν τὸν πατέρα ἔχοντες, καλοῦνται ὁμοπάτριοι, οἱ κοινὴν τὴν μητέρα ὁμομήτριοι, οἱ δὲ ἀμφοτέρους κοινούς ἔχοντες ἀμφιθαλεῖς, ἐνθ' ἑτεροθαλεῖς οἱ ἕνα μόνον τῶν γονέων ἔχοντες.

2. Affinitas εἶναι ἡ σχέσης τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων πρὸς τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἑτέρου καὶ ἡ συγγένεια αὕτη καλεῖται ἀγγιστεία. Ἡ ἀγγιστεία ἄρα ἐρεῖδεται ἐπὶ τοῦ γάμου καὶ κατὰ τὸ Ῥωμ. Δίκαιον ὁρίσται ἡ συγγένεια αὕτη ἐφ' ὅσον καὶ ὁ γάμος ὁρίσται.

§ 52. Capitis deminutio

Ἐννοια τῆς capitis deminutio καὶ εἶδη αὐτῆς.

Ἡ ἐννοια τῆς capitis deminutio συνδέεται τῇ ἐννοίᾳ τοῦ status δηλαδὴ λέγοντες capitis deminutio νοοῦμεν τὴν μεταβολὴν τοῦ status.

Capitis deminutio εἶναι ἡ ἐλάττωσις τῆς προσωπικῆς καταστάσεως. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς εἴρηται, ἔχομεν τρεῖς εἶδη status, ἔπεται ὅτι καὶ τρεῖς εἶδη deminutio ὑπάρχουσι 1) Capitis deminutio maxima. 2) media καὶ 3) minima.

1) Capitis deminutio maxima εἶναι ἡ δηλοῦσα τὴν μεταβολὴν τοῦ status libertatis, ἥτοι ὅτε τις ἀπὸ ἐλευθέρου γίνεται δοῦλος.

2) Capitis deminutio media. Αὕτη ἀφορᾷ εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ status civitatis, τουτέστιν ὅταν ὁ Ῥωμαῖος πολίτης ἀπόλλυσιν τὴν civitas Romana, ὃ συμβαίνει α') ἐπὶ τοῦ καταδικασθέντος εἰς ἐξορίαν καὶ β') ἐπὶ τοῦ ἀποστελλομένου εἰς Λατινικὴν ἀποικίαν.

3) Capitis deminutio minima. Αὕτη ἀνάγεται εἰς τὸ status familiae καὶ λαμβάνει χώραν διὰ χωρισμοῦ ἀπὸ τῆς adgnatio ἥτοι μεταστάσεως ἀπὸ μιᾶς οἰκογενείας εἰς ἑτέραν. Τοῦτο δὲ γίνεται: α') διὰ τοῦ γάμου δι' οὗ ἡ θυγάτηρ, παύσασα νὰ ᾖ ἐξ ἀρρενογονίας συγγενὴς τοῦ ἑαυτῆς πατρὸς, ὑποβάλλεται τῇ manus τοῦ συζύγου αὐτῆς, γινομένη οὕτω ἐξ ἀρρενογονίας συγγενῆς αὐτοῦ. β') δι' υἰοθεσίας—adoptio ἢ νομιμοποιήσεως—legitimatio—αὐτεξούσιος ὑποδληθεὶς εἰς πατρικὴν ἐξουσίαν, ὡς καὶ τὸ ὑπεξούσιος τούτου τέκνα, καὶ γ') διὰ χειραφεσίας—emancipatio ἢ πλήρους υἰοθεσίας—adoptio plena—ὑπεξούσιος μετατεθεὶς εἰς ἄλλου πατρικὴν ἐξουσίαν.

§ 53. Existimatio

«Existimatio—τιμὴ—καλεῖται ἡ κοινωνικὴ ἀξία καὶ ὑπόληψις, ἥς ἀπολαύει τὸ πρόσωπον, ὡς ἐκ τῆς κατὰ τὸ δίκαιον ἱκανότητος αὐτοῦ καὶ ἀνεπιλήπτου ἠθικῆς». Αὕτη εἶναι ἐννοια τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἀλλ' ἔχει καὶ νομικὴν σπουδαιότητα, καθ' ὅσον ἐν πολλοῖς θεωρεῖται ὡς ἀπαραίτητος προϋπόθεσις ὀρισμένης νομικῆς ἐνεργείας, οὗ ἕνεκα μόνος ὁ Ῥωμαῖος πολίτης, ὁ τελὼν ἐν καταστάσει ἀμειώτου ὑπολήψεως, ἀπολαύει τῆς πλήρους νομικῆς ἱκανότητος. Ὁ δοῦλος δὲν ἀπολαύει τιμῆς, διότι δὲν εἶναι πρόσωπον.

Ἡ ἐκτίμησις κατὰ τὸ Ῥ. Δ. ἡδύνατο ἢ νὰ ἀπολεσθῇ ἐντελῶς—existimatio consumitur ἢ νὰ μειωθῇ—ex. minuitur. Καὶ ἡ μὲν ἐντελής ἀπώλεια συνεδέετο μετὰ τῆς capitis deminutio maxima καὶ media, ἡ δὲ μείωσις, καλούμενη τεχνικῶς infamia—ἄτιμία, συνεπήγετο αὐτοτελῶς ἀποτελέσματα, ἀποκλείοντα ὀρισμένα δικαιώματα τοῦ τε δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐγνώριζον δύο εἶδη ἐλλείψεως κοινωνικῆς ὑπολήψεως καὶ σεβασμοῦ, τὴν turpitudō—αἰσχρότητα καὶ τὴν infamia—ἄτιμίαν.

1. «Turpitudō ἡ nota καλεῖται ἡ ἀτιμία, ἡ αἰσχρότης, ἡ λαμβανομένη ὅπ' ὀριε ἐν ζητήμασιν ἐμπιστευτικοῦ χαρακτῆρος καὶ προερχομένη ἐκ τῆς κατακρίσεως τῆς κοινωνίας ἕνεκα ἀνθρώπων γεγονότων, δι' ὃ καὶ infamia facti ἐπὶ τῶν νεωτέρων καλουμένη. Λ. χ. ὁ θεωροῦ-

μενος ἄτιμος δὲν δύναται νὰ μαρτυρήσῃ, νὰ καταλάβῃ ἐπιτίμους θέσεις νὰ ἐγείρῃ ἀτιμωτικὰς ἀγωγὰς κατ' ἐντίμων προσώπων, νὰ διαχειρισθῇ ἐπιτροπείαν, νὰ προσβάλλῃ διὰ τῆς querella irofficiosi testamenti—μέμφεως ἀστοργου διαθήκης—τὴν διαθήκην ἀδελφοῦ ἐγκαταστήσαντος ἀντ' αὐτοῦ ἕτερα πρόσωπα.

Διάφορος τῆς turpitude τυγχάνει ἡ infamia juris, ἡ κυρίως ἀτιμία, διαιρουμένη εἰς: α') *Infamia immediata*—ἄμεσον ἀτιμίαν, οἷα εἶναι ἡ ἐξ ἀνηθίκων πράξεων ἐπερχομένη, ὡς ἄμεσος συνέπεια ἐπονιδίστου διαγωγῆς ἢ πράξεως, θεωρουμένης ὑπὸ τῆς κοινωνίας ὡς ἀνηθίκου, ἀνευ δὲ δικαστικῆς ἀποφάσεως.

Ἡ ἔννοια δὲ τῆς ἀνηθίκου πράξεως συνδέεται μετὰ τῆς περὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεως τῆς κοινωνίας, ἥτις διάφορος τυγχάνει κατὰ χρόνον καὶ τόπον. Ἐν τῇ κατηγορίᾳ ταύτῃ ἐθεωρεῖτο ὡς εὐρισκομένη in infamia immediata, λ. χ. ἡ πόρνη, ἡ χήρα ἢ πρὸ τῆς παρόδου τοῦ πενθίου ἐν αὐτοῦ εἰς γάμον, οἱ ἡθοποιοί, οἱ νῦν βεβαίως, δηλαδὴ τοῦς δύο τελευταίους δὲν θεωροῦμεν ὡς ἀτίμους.

β') *Infamia mediata*, ἔμμεσος ἀτιμία, ἥτις ἐπέρχεται συνέπεια δικαστικῆς ἀποφάσεως εἴτε ῥητῶς ἀπαγγελλούσης τὴν ἀτιμίαν εἴτε τὴν πράξιν βεβαιούσης. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκον οἱ ἐπὶ δημοσίῳ ἐγκλήματι καταδικαζόμενοι, οἱ δι' ἀτιμίαν ἀπολυόμενοι στρατιῶται, οἱ διὰ τινὰ ἰδιωτικὰ ἀδικήματα καταδικαζόμενοι, ὡς κλοπὴν, ὀρπαγὴν, ὕβριν, δόλον, τοκογλυφίαν.

Ἀποτελέσματα τῆς infamia εἶναι, ὅτι ὁ κηρυχθεὶς ἄτιμος δὲν δύναται νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τινὰ ἐν δίκῃ, νὰ συνάψῃ γάμον μετὰ γυναικὸς ἐκ γενετῆς ἐλευθέρης καὶ τὸ πάντων σπουδαιότερον, ὅτι δύναται νὰ ὑποβιβάσῃ ὑπὸ τοῦ Censor εἰς κατωτέραν τάξιν.

§ 54. Ἡ πρὸς τὸ πράττειν ἱκανότης.

I. Ἱκανότης πρὸς δικαιοπραξίαν.

Διὰ τοῦ πρὸς «τὸ πράττειν ἱκανότης» νοούμεν δύο τινά: α') Τὴν ὑπὸ τοῦ δικαίου ἀναγνωριζομένην ἱκανότητά τινος πρὸς ἐπιχειρήσιν δικαιοπραξιῶν. β') Συγχρόνως καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ ὑποχρεωθῇ τις ἐξ ἀδικημάτων.

Ἱκανὸς πρὸς τὸ δικαιοπραγεῖν εἶναι ἐκεῖνος, οὗ ἡ βούλησις νομικῶς λαμβάνεται ὡς ὅψις ἢ ἱκανὸς πρὸς τὸ δικαιοπραγεῖν εἶναι ὁ δηλῶς τῆς βουλῆσεως αὐτοῦ δυνάμενος νὰ παραγάγῃ νομικὴν ἐνέργειαν. Ἡ πρὸς τὸ δικαιοπραγεῖν ἱκανότης προϋποτίθῃται τὴν ἱκανό-

τητα δικαίου, κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον ἱκανὸς δὲ πρὸς τὸ ἔχειν δίκαια ἢ ὑποκείμενον δικαίων ἢ ἀπλῶς πρόσωπον εἶναι ὁ δυνάμενος νὰ ἔχῃ δίκαια, ἥτοι ὁ ὢν ἱκανὸς πρὸς αὐτοῦπόστατον συμμετοχὴν εἰς τὰ ἀγαθὰ τοῦ βίου.

Κατὰ κανόνα ὁ ἱκανὸς πρὸς τὸ ἔχειν δίκαια εἶναι καὶ πρὸς ἐπιχειρήσιν πράξεων ἀναγνωριζομένων ὑπὸ τοῦ δικαίου. Οὐχ ἥττον τῆς ἱκανότητος πρὸς τὸ δικαιοπραγεῖν δυνατόν νὰ στερῶνται πρόσωπα ἱκανὰ ὄντα πρὸς τὸ ἔχειν δίκαια.

Ἐν τῇ πρὸς τὸ δικαιοπραγεῖν ἱκανότητι διακρίνομεν α') πρόσωπα ἐντελῶς ἐστερημένα ταύτης β') περιωρισμένης ἱκανότητος· καὶ 3) ἐξ ὁλοκλήρου ἱκανὰ πρὸς τὸ δικαιοπραγεῖν.

1. *Ἐντελῶς ἀνίκανοι* πρὸς τὸ δικαιοπραγεῖν εἶναι: α') Οἱ *infantes*—τὰ νήπια, ἥτοι τὰ μὴ συμπληρώσαντα τὸ 7ον ἔτος, ὡς νομικῶς μηδεμίαν ἔχοντα βούλησιν, ἐξαιρετικῶς δὲ κτῶνται τὴν νομὴν τῶν θεωρουμένων καὶ παραδιδωμένων αὐτοῖς πραγμάτων· καὶ β') οἱ *furiosi*—οἱ μαινόμενοι καὶ οἱ *dementes*—παράφρονες, πλὴν ὅταν διατελῶσιν εἰς διαλείμματα ἐχεφροσύνης—*lucida intervalla*, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ παροδικῶς μόνον παραλογιζόμενοι, ὅτινες ὅμως δὲν ἀπαλλάσσονται πάσης εὐθύνης, ὅταν ἐξ ἰδίου πταίσματος περιήλθον εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην.

2. *Περιωρισμένης ἱκανότητος* εἶναι: α') οἱ *impuberes*—ἀνήθοι, ἥτοι οἱ μὴ συμπληρώσαντες τὸ 14 ἔτος μὲν ἐπὶ ἀρρένων, τὸ 12 δὲ ἐπὶ θηλέων. Διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ἔτους, ἀφ' οὗ οἱ ἄρρενες παύονται ὄντες ἀνήθοι, γυγνόμενοι ἐφηβοί, ὁπῆρχεν ἔρις. Ἡ μὲν σχολὴ τῶν Προκουλιανῶν ἔλεγεν, ὅτι καθίσταται τις ἐφηβὸς ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 14 ἔτους, ἡ δὲ τῶν Σαβινιανῶν τοὐναντίον, ὅτι τοῦτο ἐξαρτάται ἐκ τῶν καθέκαστα [περιπτώσεων] ὁ Ἰουστινιανὸς λύων τὴν ἀμφισβήτησιν παρεδέξατο τὴν γνώμην τῶν Προκουλιανῶν. Ἀξίον δὲ περιεργείας εἶναι ὅτι ἡ γνώμη αὕτη τῶν Σαβινιανῶν ἐμφανίζεται ἐν τῷ Ἑλβετικῷ Κώδικι. β') Οἱ *prodigi*—ἄσωτοι, οἱ δύνανται μὲν νὰ κτήσωνται διὰ δικαιοπραξίας, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ ὑποχρεωθῶσιν. Συναφὴν γάμου, σύνταξιν διαθήκης, ἀπαλλοτριώσιν δύνανται νὰ πράξωσι τῇ συγκαταθέσει τοῦ κηδεμόνος, ἀνευ τῆς ὁποίας—*sine tutoris auctoritate*—πάντα ταῦτα εἶναι ἄκυρα.

3. *Ἀπόλυτον ἱκανότητα* ἔχουσιν οἱ ἐφηβοί, ἥτοι οἱ συμπληρώσαντες τὸ 12 μὲν ἐπὶ θηλέων τὸ 14 δὲ ἐπὶ ἀρρένων. Οὗτοι δύνανται νὰ συνάψωσι γάμον, συντάξωσι διαθήκην, κτήσωνται δικαιώματα καὶ ὑποβληθῶσιν εἰς ὑποχρεώσεις. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πρόσωπα ταῦτα, μόλις συμπληρώσαντα τὸ 12 καὶ 14 ἔτος τῆς ἑαυτῶν ἡλικίας εἶναι ἀπειρα

τῆς κοινωνίας, διὰ τοῦτο τὸ δίκαιον προνόησε περὶ αὐτῶν, ὅρισαν νὰ καταδικῶνται εἰδικῶς ὁ ἐξαπατήσας ἐφ' ἑαυτὸν τινα, ἕνα κατατίσῃ δικαιοπραξίαν.

Ἡ πρώτη χορηγηθεῖσα αὐτοῖς προστασία εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς Lex Pleatoria τῇ 184 π. Χ. Διὰ ταύτης ἡ κατὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἀπάτη παρέχει τοῦτω ἀγωγὴν κατὰ τοῦ ἐξαπατήσαντος καὶ ἐνίοτε κατὰ τὰς περιστάσεις ἐνστάσιν.

Ἐτέρα προστασία χορηγηθεῖσα τοῖς ἐφ' ἑαυτὸν εἶναι ἡ in integrum restitutio—ἡ εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασις. Τέλος δὲ ἀπὸ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου οἱ ἐφ' ἑαυτὸν, προβάλλοντες ὡς λόγον τὴν ἑαυτῶν ἀνηλικιότητα, δύνανται νὰ λάβωσιν ἕνα curator generalis. Ἀπὸ δὲ τοῦ Διοκλήτιανου ὁρίσθη, ὅτι ἄνευ τῆς συναίνεσεως τοῦ curator generalis δὲν δύνανται νὰ ἐπιχειρήσωσι δικαιοπραξίας δι' ὧν ἀπαλλοτριούσιν τὴν ἑαυτῶν περιουσίαν.

Ἡ ἀνηλικιότης πᾶσι ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 25 ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Ἐξαιρετικῶς ὅμως δύνανται τινες νὰ κηρυχθῇ ἐνήλικος πρὸ τοῦ 25 ἔτους, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δεῖν νὰ ἔχῃ συμπληρώσει ὁ μὲν ἀνὴρ τὸ 20, τὸ δὲ θῆλυ τὸ 18 ἔτος. Τὴν κήρυξιν δὲ τινος ὡς ἐνήλικος ποιεῖται ὁ ἡγεμὼν διὰ τῆς παροχῆς συγγνώμης ἡλικίας—*venia aetatis*, νῦν χειραφεσίας.

II. Ἰκανότης πρὸς ὀδικοπραξίαν.

Ἐξ ὀδικοπραξίων πάντες εἶναι ἱκανοὶ νὰ ὑποχρεωθῶσιν· ἀνίκανοι δὲ μόνον εἶναι: α') Οἱ *infantes* καὶ *furiosi* καὶ β') οἱ ἀνηβοί—*impuberes*· ἀνέως ἀποδεχθῇ ἑτι ἐνήργησεν μετὰ συνειδήσεως ὑποχρεούνται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

§ 55. Ἱστορία καὶ ἔννοια τῶν νομικῶν προσώπων.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥωμ. Δικαίῳ ἡ ἔννοια τοῦ νομικοῦ προσώπου ἦτο ἀγνώστος. Τὸ *jus civile* ἦτο δίκαιον ἀρμόζον τοῖς *cives* καὶ ἐπομένως μόνον οὗτοι ἦσαν ὑποκείμενον τοῦ δικαίου, ἦτοι φυσικὰ πρόσωπα. Ἀληθὲς ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἀπαντῶμεν *collegia*, *sodalitates*—σωματεῖα, ταῦτα ὅμως εἶναι ἀνίκανα πρὸς κτήσιν δικαιοπραξιών, ἦτοι δὲν εἶναι πρόσωπα. Ἀλλ' ἐν τοῖς πράγμασι ταῦτα

εἶχον π. χ. χρήματα, περιουσίαν μὴ ἀνήκουσαν τῷ σωματεῖρι, ἀλλ' εἰς τι μόνον μέλος. Ἄρα ταῦτα δὲν εἶναι νομικὰ πρόσωπα, διότι δὲν ἔχουσι περιουσίαν.

Ἡ περιουσία τῆς πολιτείας θεωρεῖτο ὡς πρᾶγμα ἐξηρημένον τῆς συναλλαγῆς—*res extra commercium*. Τοῦτο θεωρεῖτο ἀνήκον πᾶσι τοῖς πολίταις, διὸ καὶ ἐξηρεῖτο τῆς σφαίρας τοῦ Ἰδιωτικοῦ δικαίου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν τοῦ Δημοσίου. Οὕτω οἱ Ῥωμαῖοι ἄρχοντες συνῆπτον διαφόρους δικαιοπραξίας ἡτοὶ ἐκμισθώσεις, ἀλλ' ἐκ τούτων τῶν δικαιοπραξιῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγερθῇ ἀγωγή, ὡς θὰ ἐγίνετο, ἀν' ἀπήγοντο εἰς τὸ Ἰδιωτικὸν δίκαιον. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ζήτημα ἐκλήετο διὰ τῆς Διοικητικῆς ὁδοῦ, ὡς συνέβαινε καὶ ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν ναῶν.

Τὸ προῖον ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας ἐνιφαντοῦς ἡ ἔννοια τοῦ νομικοῦ προσώπου. Τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην ὑπεδοχῆσεν ἡ ἔννοια τῶν *municipia*, ὧν ἡ περιουσία ὑπῆρχε εἰς τὸ Ἀστικὸν δίκαιον. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Δημοκρατίας τὰ ζητήματα ταῦτα ἐλύοντο διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ.

Ἀκριβὲς ταῦτο ἐγίνετο καὶ διὰ τὴν περιουσίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους τοῦ *fiscus*, ὃ κατέστη νομικὸν πρόσωπον. Τὸ ὅτι δὲ πάντα ταῦτα θεωροῦνται πρόσωπα ἐμφαίνει ὅτι ὑποκείμενον δὲν εἶναι τὰ καθ' ἑκάστον πρόσωπα ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ σωματεῖον, ἀλλ' ἡ *universitas* ἦτοι αὐτὸ τοῦτο τὸ σωματεῖον· ἡ *universitas* ἄρα εἶναι πρόσωπον, ἦτοι ὑποκείμενον δικαιοπραξιών καὶ ὑποχρεώσεων.

Τὴν ἔννοιαν τοῦ νομικοῦ προσώπου ἐκφράζει ὁ ἑξῆς κανὼν: «*Si qui universitate debetur singulis non debetur; nec quod debet universitas singuli debent*». Ἐκ τούτου ἔπεται, ὅτι τὸ νομικὸν πρόσωπον δύνανται νὰ ᾖ πτωχὸν καὶ τὰ μέλη πλουσιώτατα, ὡς καὶ τὰν ἀπάλιν. Ἐπίσης ἡ περιουσία τοῦ νομικοῦ προσώπου δένειναι περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἀλλὰ τῇ *universitas*.

§ 56. Εἶδη νομικῶν προσώπων.

Τὰ νομικὰ πρόσωπα ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς προελεύσεως αὐτῶν διακρίνονται εἰς: α') νομικὰ πρόσωπα Δημοσίου δικαίου, ὧν ἡ καταγωγή καὶ ὁ κανονισμὸς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δημοσίου δικαίου, καὶ β') νομικὰ πρόσωπα Ἰδιωτικοῦ δικαίου, ὧν ἡ συγκρότησις βραδύεται ἐπὶ τῆς Ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας.

Ἐν τοῖς Δημοσίου δικαίου νομικοῖς προσώποις ἀνήκει πρὸ παντὸς ἡ Ῥωμ. πολιτεία, ὀνομαζομένη *fiscus*, ἔστι: διέπεται μὲν ὑπὸ τῶν

διατάξεων τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου, ἀλλ' ἀπολαύει πλείστα προνόμια Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν αἱ πόλεις, *coloniae* καὶ αἱ *civitates* καὶ παρ' ἡμῶν νῦν τὸ Πανεπιστήμιον.

Μεταξὺ τῶν νομικῶν προσώπων τοῦ Ἰδιωτικοῦ δικαίου διακρίνομεν 1) Τὰ *σωματεῖα*—*corpora* καὶ *universitates*, πρὸς ἵδρυσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτοῦνται τοὐλάχιστον τρεῖς, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία «*tres faciunt collegium*»· ἐξακολουθοῦσι δὲ ὀφιστάμενα εἰς καὶ ἐν μόνον μέλος διασώζονται. Τὸ τέλος δὲ τοῦ σωματείου ἐπέρχεται: α') διὰ τῆς ἀπωλείας τῶν ἑαυτοῦ μελῶν, καὶ β') δι' ἀποφάσεως τοῦ σωματείου.

Διὰ τὴν ὑπαρξιν σωματείου ἀπητεῖτο ἡ ἄδεια τῆς Συγκλήτου ὡς ὥρισεν ὁ Αὐγούστος, ἐνεκα διαφόρων γενομένων σκανδάλων ὁ σκοπὸς δὲ τούτου δύναται νὰ ᾖ ποικίλος, ὡς ψυχολογικός, πολιτικός, εκπαιδευτικός κλπ. καὶ τοιοῦτον δὲ εἶχον ἀποτελέσει οἱ *Pontifices* καὶ *Augures*.

Παρὰ τὰ σωματεῖα ἤρξαντο ἀπὸ τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς ἐμφανιζόμενα: 2) Τὰ ἱδρύματα, ὅντα καταστήματα, ἔχοντα ἰδίαν περιουσίαν καὶ σκοπὸν ἀγαθοεργόν, ἐξ οὗ καὶ *res corpora*—εὐαγγ. ἱδρύματα. Ταῦτα ἔχουσιν ὀργανισμόν, συντασσόμενον ὡς τὸ πλείστον ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ διοικιοῦνται ὑπὸ τῶν *administratores*—διοικήτων, τῶν Ἐπισκόπων ἐχόντων τὴν γενικὴν ἐποπτείαν αὐτῶν.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ σωματείων καὶ ἱδρυμάτων εἶναι ὅτι τὰ μὲν σωματεῖα εἶναι σύνολον προσώπων, ἐνῶ τὰ ἱδρύματα σύνολον περιουσίας, ἐπιδιωκούσης ὀρισμένον σκοπόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

§ 57. Ἐννοία τοῦ πράγματος.

Πρᾶγμα—*res* εἶναι ὅρος μὴ συμπίπτων πρὸς τὸ ὅψ' ἡμῶν νῦν καλούμενον πρᾶγμα. «Πρᾶγμα εἶναι πᾶν ἀνθυπόστατον ἀντικείμενον τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἐπιδεκτικὸν τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνθρώπου»· ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι λέγοντες *res*—πρᾶγμα ἐννοοῦν πᾶν ἀντικείμενον, ἔχον ἄξιον χρηματικὴν καὶ δυνάμενον ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον περιουσίας.

Ἐνεκα τῆς γενικότητος τοῦ ὅρου *res* προήλθεν ἡ διάκρισις 1) εἰς *res corporales* καὶ *res incorporeales*. *Res corporales* qui *tangi possunt*

—τὰ ἐπιδεχόμενα ἀφήν' καὶ *Res incorporeales* qui *tangi non possunt*—τὰ μὴ ἐπιδεχόμενα ἀφήν', ὅσα εἶναι τὰ δικαιώματα.

2) Τὰ πλείστα τῶν πραγμάτων ἐνεκα τοῦ ἑαυτῶν προορισμοῦ, τοῦ ἐξουσιάζεσθαι τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι *res in commercio*—πράγματα ἐντὸς συναλλαγῆς. Ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ πράγματα ἐξῆρημένα τῆς συναλλαγῆς—*res extra commercium*. Ταῦτα δὲ εἶναι:

Α') Τὰ *res divini juris*—τὰ πράγματα τοῦ θεοῦ δικαίου, ἃ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν Ῥωμαίων ἀνήκουσι τοῖς θεοῖς· ταῦτα δὲ εἶναι: α') Τὰ *res sacrae*—τὰ πράγματα, ἃ πρᾶξι τῆς πολιτείας ῥύθισαν ἐν θεῷ ἢ πλείοσι, καὶ ὡς ταῦτα καθηγιασθήσαν ὑπὸ ἀρμοδίων θρησκευτικῶν ἀρχόντων· β') Τὰ *res religiosae* ἔτι οἱ εἰς, θεωρούμενοι ὡς ἀνήκοντες τοῖς χθονίοις θεοῖς—*diis manibus*.

ὁποῖος τις καθίσταται *religiosus* πρᾶξι τοῦ κυρίου, συνισταμένη ἐνταφιασμῷ νεκροῦ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης ἀποσβέννυται τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος αὐτοῦ, γινόμενον κυρίου τοῦ θεοῦ· καὶ γ) Τὰ *res sanctae*—ὅσα, θεωρούμενα ὡς ταῦτα τὰ τείχη τῆς πόλεως, αἱ πόλεις, κλπ. Κυρίως εἰπεῖν ταῦτα ἀνήκουσι τῇ πολιτείᾳ, ἀλλ' ἐνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν ἀποστολῆς θεωροῦνται ἀνήκοντα τοῖς θεοῖς.

Β') Τὰ *res omnium communes*—πράγματι κοινὰ ἅπασιν· ταῦτα δὲ εἶναι τὰ διατελούμενα εἰς κοινὴν χρῆσιν ἐνεκα τοῦ φυσικοῦ ὅρων προορισμοῦ, ὡς ὁ ἀῆρ, τὸ ὕδωρ, ἡ θάλασσα κλπ. Ἐπὶ τῶν πραγμάτων τούτων, λαμβανόμενων ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν, εἶναι δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀτομικὴ κυριότης, ἀλλὰ ταῦτα ἐπὶ μεμονωμένων τινῶν αερῶν τῶν πραγμάτων τούτων.

Γ') Τὰ *res publicae*—τὰ πράγματα, ἃ ἡ πολιτεία καταλείπει εἰς κοινὴν χρῆσιν πάντων—*res quae uso publico destinatae*, ὡς τὰ θέατρα, ὁδοί, λιμένες, πλατεῖαι, λουτρά.

Ἀπὸ τούτων ζέον νὰ διακρίνωμεν τὰ *res privatae* τῆς πολιτείας, ἃ προῶρισται πρὸς χρῆσιν αὐτῆς.

§ 58. Ἰδιότητες τῶν πραγμάτων.

Αη) Σπουδαία ἰδιότης τῶν πραγμάτων εἶναι 1) εἰς κινητὰ—*res mobiles*, καὶ 2) ἀκίνητα—*res immobiles*.—Ἀκίνητα εἶναι τὸ ἔδαφος—*solum* καὶ πᾶν τὸ μετ' αὐτοῦ ἀμέσως συνεχόμενον, ὡς οἰκίαι, δένδρα· καθίστανται δὲ ταῦτα κινητὰ ἀποχωριζόμενα τοῦ ἔδαφους, ὡς τὸ δένδρον ἐκρίζουμένον. Πάντα λοιπὸν εἶναι κινητὰ καὶ δὴ ἀδιαφόρως εἴτε κινῶνται αὐτομάτως εἴτε ἐξωτερικῇ δυνάμει.

Ἡ εἰς κινητὰ καὶ ἀκίνητα διαίρεσις δὲν κέκμηται μεγάλῃν σημα-

ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ δικαίῳ τὰ πράγματα εἰναι ἢ κινητὰ ἢ ἀκίνητα· τὰ ἀκίνητα εἶναι τὸ ἔδαφος καὶ τὸ μετ' αὐτοῦ συνεχόμενον, ὡς οἰκίαι, δένδρα, κλπ. τὰ κινητὰ εἶναι τὰ ἀκίνητα ἀποχωριζόμενα τοῦ ἔδαφους, ὡς τὸ δένδρον ἐκρίζουμένον.

σίαν, κρατούντων τῶν αὐτῶν κανόνων ἐπ' ἀμφοτέρων. Συνῶδ' ὅμως ἐτέροις δικαίοις, ὡς ἐν τῇ Ἀρχαίῳ Ἑλληνικῇ, ἴδιαι ἰσχύουσι κανόνες ἐπὶ τῶν κινήτων καὶ ἀκινήτων. Οὕτω διὰ τὴν κτήσιν κυριότητος ἀκινήτου εἶχομεν τὰ κτηματικά βιβλία, ἐνθ' νῦν ἀπαιτεῖται συμπόλιον καὶ μεταγραφὴ.

Τὰ ἀκίνητα ὀνομάζονται *praedia*, διακρούμενα εἰς *praedia urbana* καὶ *praedia rustica*. 1) *Praedia urbana*—ἀστικά—εἶναι τὰ χρησιμεύοντα πρὸς ἐνοικισμόν καὶ 2) *Praedia rustica*, τὰ ἔχοντα σκοπὸν ἀγροτικόν.

Διὰ τὸ Ῥώμ. Δίκαιον σπουδαία εἶναι ἡ διαίρεσις τῶν ἀκινήτων εἰς *praedia in solo Italico* καὶ *praedia provincialia*· ἡ διαφορά δὲ ὑπάρχει ἐν τῷ τρόπῳ τῆς κτήσεως τῆς κυριότητος. Οὕτω ἐπὶ μὲν τῶν *in solo Italico* ἡ κυριότης ἐκτάτο κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ *Jus civile*, ἐνθ' ἐπὶ τῶν *praedia provincialia* κατὰ τὸ *Jus gentium*. Ταῦτα ὅμως δύνανται νὰ γένωνται ἐπιδεκτικὰ τοῦ *Jus civile* διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ *Jus Italicum*.

Βα) Καταναλωτὰ καὶ ἀκατανώλωτα. «Καταναλωτὰ εἶναι κατὰ τοὺς Ῥωμαίους, *quae usu consumuntur*». Κυρίως εἰπεῖν πάντα τὰ πράγματα ὑπόκεινται τῇ φθορᾷ διὰ τοῦ χρόνου· ὁ νομικὸς ὅμως δὲν ἔλαβε τοῦτο ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ νοεῖ τὰ διὰ τῆς ἐφ' ἀπαξ γενομένης χρήσεως καὶ ἀνταποκρινόμενης πρὸς τὸν ἑαυτῶν προορισμὸν καταναλισκόμενα πράγματα, ὡς αἱ τροφαί. Τῇ κατηγορίᾳ ταύτῃ ὑπάγεται καὶ τὸ χρήμα «Ἀκατανώλωτα εἶναι τὰ μὴ καταναλισκόμενα ὑπὸ τῆς χρήσεως δι' ἣν εἰδικῶς προωρίσθησαν», ὡς ἡ μίσθωσις· ἐνὸς φράκτου διὰ μίαν ἐσπερίδα, ἡ ἀνάρτησις ζεύγους λαγῶν ὑπὸ ξανοδόχου πρὸς ἐπίδειξιν.

Γη) Ἀντικαταστατὰ καὶ ἀναντικατάστατα «Ἀντικαταστατὰ—*res fungibiles*—εἶναι τὰ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς λαμβανόμενα ὅπ' ὅφιν οὐχὶ ἀτομικῶς, ἀλλὰ κατὰ γένος, ἢτοι ποσότητα καὶ ποιότητα», ὡς τὰ σιτηρὰ, εἰ καρποὶ ἐν γένει. «Ἀναντικατάστατα—*res infungibiles*—εἶναι τὰ ὁριζόμενα ἀτομικῶς», ὡς ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους.

Τὰ καταναλωτὰ κατὰ κανόνα εἶναι ἀντικαταστατὰ, ἐνθ' τὰ ἀκατανώλωτα ἀναντικατάστατα, ὡς ἐν ἀντίστοιχον βιβλίῳ, δ' εἶναι ἀκατανώλωτον ἄλλ' ἀντικαταστὸν. Τὸ χρήμα εἶναι καταναλωτὸν καὶ ἀντικαταστατὸν, ἄλλ' οὐχὶ καὶ πάντοτε, ὡς εἶναι τὰ ἀρχαῖα νομίσματα.

Δη) Διαίρετὰ καὶ ἀδιαίρετα. «Διαίρετὰ εἶναι τὰ δυνάμενα νὰ διαιρεθῶσιν, *quae dividi possunt* ἀνευ βλάβης τῆς αὐτῶν οὐσίας, οὕτω ὥστε τὰ κατ' ἴδιαν μέρη νὰ διαφέρωσι τοῦ ὅλου κατὰ πᾶσαν μόνον οὐχὶ δὲ κατὰ ποιόν», ὡς ἐν τευχίῳ τινι τυροῦ.

«Ἀδιαίρετα εἶναι τὰ μετὰ διαίρεσιν κατασχερόμενα κατὰ τὴν πο-

σὸν καὶ ποιόν». Τὰ φυσικῶς ὅμως ἀδιαίρετα δύνανται νὰ διαιρεθῶσι νομικῶς, ἀλλὰ τὰ μέρη ταῦτα εἶναι ἰδανικά—*partes pro indiviso*. ὡς ἡ οἰκία. Ἐπίσης τρεῖς κύριοι μιᾶς οἰκίας, ἡ ἕκαστος εἶναι κύριος τοῦ 1/3 ἰδανικοῦ, τοῦ ἐν τῇ πραγματικότητι μὴ ὑφισταμένου.

Εη) Ἀπλὰ, σύνθετα καὶ ὁλόγη. «Ἀπλὰ εἶναι τὰ ἐξ ἐνός καὶ μόνου μέρους ἀποτελούμενα», ὡς ὁ δοῦλος, ἡ δοκός. «Σύνθετα δὲ τὰ ἀποτελούμενα ἐκ συνδυασμοῦ πλειόνων ἀπλῶν πραγμάτων», ὡς τὰ θρανία.

Ἡ διαίρεσις αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας, διαίρουσας τὰ πράγματα εἰς ἡνωμένα, ὡς ἑκάλει τὰ ἀπλὰ, καὶ συνημμένα τὰ σύνθετα.

Ἐπὶ τῶν συνθέτων πραγμάτων κρατεῖ ὁ κανὼν, ὅτι ἀντικείμενον τοῦ δικαιώματος δὲν εἶναι τὰ καθ' ἕκαστον ἀλλὰ τὸ σύνολον ὡς τοιοῦτον. Τὰ ἀπλὰ, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ σύνολον, ἀποβάλλουσι τὴν ἑαυτῶν αὐτοπαρξίαν, ἡμᾶς ὡς ἀποτελέσωσιν ἐν σύνθετον.

«Ὁλόγη πραγμάτων—*universitas rerum*—εἶναι, διὰ πολλὰ πράγματα ἀσυνεπόμενα τῆς αὐτῆς φύσεως, ἕνεκα λόγων οἰκονομολογικῶν, συνεκτικῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ», ὡς ἡ ἀγέλη, ἡ βιβλιοθήκη.

Ἀντικείμενον τοῦ δικαιώματος ἐπὶ τῆς ὁλότητος δὲν εἶναι ἡ ὁλότης αὕτη καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ τὰ καθ' ἕκαστον πράγματα, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται αὕτη. Τὸ συμπέρασμα δὲ τῆς ἀρχῆς ταύτης εἶναι ὅτι πρᾶγμα τι ὑπαχθὲν εἰς τὴν ὁλότητα δὲν ἀκολουθεῖ τῇ τύχῃ ταύτης.

Ἐπίσης ἀντικείμενον ἀποδείξεως τῆς κυριότητος ἐπὶ τῆς ὁλότης εἶναι ἡ κυριότης τῶν καθ' ἕκαστον πραγμάτων. Μίαν ἐξαίρεσιν ἐδέξαντο οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τῆς ἀγέλης, δηλαδή ὅτι ἀρκεῖ ἡ ἀπόδειξις τῆς κυριότητος τῆς τὴν ἀγέλην ἀποτελούσης πλειονότητος.

Τῆς *universitas rerum* διακρίθειν τὴν *universitas juris*, ἡ εἶναι ἡ ὁλότης διαφόρων περιουσιακῶν ἀντικειμένων, θεωρουμένη ὡς τοιοῦτη ἕνεκα τῆς ἰδίας νομικῆς σχέσεως τῆς συνδεούσης τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, ὡς προῖξ, κληρονομία.

Ση) Κύριον—*res principalis* καὶ παρεπόμενον—*accessio*. Ἡ διάκρισις αὕτη, ὡς αὐταὶ οὗται αἱ λέξεις ὑποδηλοῦσι, προϋποθέτουσιν, ὅτι πρᾶγμα τι εὐρίσκεται ἐν θέσει ἐξαρτήσεως ἀπὸ ἑτέρου.

Ἐνταῦθα διακρίνομεν: 1) Τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν παρεπόμενον πρᾶγμα ἀποτελεῖ μέρος συστατικὴν τοῦ κυρίου, ἐναντι τοῦ ὁποῦο δὲν ἔχει ὑπαρξίν αὐτοῦπαύτου. ὡς ἡ οἰκοδομή ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. τὸ μάλ-
λον τοῦ προβάτου. Τὰ συστατικὰ δὲ σὺν τῷ κυρίῳ ἀποτελοῦσιν ἐν πρᾶγμα.

2) Τὸ παρεπόμενον δὲν καθίσταται μέρος τοῦ κυρίου, ἀλλὰ περικυβημένον αὐτοῦπαύτου, χρησιμεύον ἵνα καθιστῇ τὴν χρῆσιν τοῦ

κυρίου πράγματος εὐχερεστέραν καὶ ὀνομάζεται παράρτημα, ὡς αὐτὸς κλειθεὶς τῆς θύρας. ἢ κώπη τῆς λείβου. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι τοῦ κυρίου δυνατόν νὰ ᾖ ἕτερος ὁ κύριος καὶ ἄλλος τοῦ παρεπομένου· ἀλλ' ἕνεκα τῆς μεγάλης σχέσεως τὸ παράρτημα ἀκολουθεῖ τῇ τύχῃ τοῦ κυρίου, ὡς ἐπὶ πωλήσεως.

3) Οἱ καρποὶ διακρινόμενοι εἰς δύο κατηγορίας, εἰς *fructus civiles*—πολιτικοῦ· καρποῦ καὶ *fructus naturales*—φυσικοῦ καρποῦ. Α') *Fructus civiles* εἶναι πᾶν εἰσόδημα προερχόμενον ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ πράγματος καὶ μὴ ὀργανικὸν προϊόν, ὡς τὸ μίσθωμα τῆς οἰκίας, τὸ μέρος τῶν μετοχῶν.

Ἐνταῦθα δεόν νὰ προσέξωμεν εἰς τοῦτο, ὅτι πολιτικὸς καρπὸς εἶναι τὸ κατ' ἐπανάληψιν παραγόμενον εἰσόδημα καὶ οὐχὶ τὸ ἐφ' ἅπαξ μόνον διδόμενον, ὡς ἡ ἀποζημίωσις διὰ πυρκαϊάν, τὰ ἀσφάλιστρα ἐκ μιᾶς ἀσφαλιστικῆς ἐταιρείας.

Οἱ πολιτικαὶ καρποὶ, ἀποτελοῦντες ἁπλοῦς εἰσόδημα, δὲν ἀποτελοῦσιν ὀργανικὸν προϊόν, ἐν τούτῳ δὲ κεῖται ἡ οὐσιώδης διαφορὰ ἀπὸ τῶν φυσικῶν.

Β') *Fructus naturales* εἶναι τὰ ὀργανικὰ προϊόντα πράγματος καρποφόρου, ὡς ὁ χόρτος τοῦ λειμῶνος, τὰ νεογνὰ τῶν ζώων, τὰ τέκνα τῶν δούλων. Οἱ φυσικοὶ καρποὶ δὲν θεωροῦνται ὡς *accessio*, εἰμὴ ἐφ' ὅσον ἡρτηνται ἐκ τοῦ πράγματος.

Γ') Οἱ ἡρτημένοι καρποὶ—*fructus pendentes*—δὲν θεωροῦνται ἀντικείμενον ἰδιαιτέρου δικαιώματος, ὅτι ὁ κύριος τοῦ δένδρου εἶναι καὶ κύριος τῶν καρπῶν. Ἐὰν ὁ κύριος πωλήσῃ τοὺς καρποὺς, ἡ δικαιοπραξία αὕτη δὲν ἀφορᾷ εἰς πράγματα ὑπάρχοντα, ἀλλὰ μέλλοντα· τὸ δὲ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι τοῦ ἀγοραστοῦ τὰ δικαιώματα ἀρχοῦνται ἀπὸ τοῦ ἀποχωρισμοῦ, ἤτοι ἐφ' ἧς στιγμῆς οἱ καρποὶ γίνονται *fructus separati*. Β') Οὗτοι θεωροῦνται ὡς πράγματα αὐθιπόστατα καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντα τῇ κυρίῳ πράγματι. Ὁ τρόπος δὲ τοῦ ἀποχωρισμοῦ εἶναι ἐντελὴς ἀδιάφορος καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς τε φυσικοῦ καὶ πολιτικοῦ καρποῦ περιλαμβάνουσιν ἐν τῇ φράσει *omnis causa rei*.

Ζη) *Res mancipi* καὶ *res nec mancipi*. *Res mancipi* εἶναι τὰ ἐν Ἰταλίᾳ ἀνιήτα, ἐφ' ὧν ἐπάρχουσιν ἀγροτικαὶ δουλείαι, οἱ δούλοι, καὶ ἐκ τῶν ζώων τὰ φορτηγὰ καὶ τὰ ὑποζύγια.

Πάντα τὰ λοιπὰ εἶναι *res nec mancipi* καὶ ἡ πρακτικὴ σημασία τῆς διακρίσεως ταύτης εἶναι ὅτι ἡ κυριότης ἐπὶ τῶν *res mancipi* μεταβιβάζεται κατὰ τὸ *jus civile* ἤτοι διὰ *mancipatio* καὶ *in jure*

cessio. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἡ μεταβίβασις εἰς μὴ Ῥωμαίους πολίτας ἀδύνατος εἶναι.

Τις ὁμῶς ὁ λόγος τῆς ἐμφανίσεως τῆς διακρίσεως ταύτης εἰς *res mancipi* καὶ *nec mancipi* εἶναι μέγα ζήτημα, μὴ λυθὲν ἔτι ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡ διάκρισις αὕτη προήλθεν ἐκ τῆς μεγάλης σχέσεως ἐν ᾗ εὐρίσκονται τὰ *res mancipi* τῇ ἀρχηγόνῃ Ῥωμαϊκῇ οἰκογενείᾳ.

Ὅντως ἀναμνησθέντες τὰ ἀντικείμενα τῶν *res mancipi* βλέπομεν, ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς ἀρχαίας Ῥωμαϊκῆς οἰκογενείας· ἀκριβῶς δὲ τούτου ἕνεκα ἀπαρτίζουσιν ἰδίαν κατηγορίαν πραγμάτων, ὧν ἡ μεταβίβασις ἐγένετο διὰ πανηγυρικῶν τύπων.

Ἡ διάκρισις αὕτη βαθμυδὸν ἤρξατο ἐξαφανιζομένη καταργηθεῖσα ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ ἱστορικὴ δὲ ἀξία τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶναι μεγάλη ἕνεκα τῆς *mancipatio* ἤτοι τοῦ τρόπου τῆς μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΓΕΝΕΣΙΣ, ΑΛΛΟΙΩΣΙΣ ΚΑΙ ΑΠΩΛΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

§ 59. Τὰ νομικὰ γεγονότα.

Ι. Δίκαιον, δικαίωμα καὶ νομικὸν γεγονός.

Α') Δίκαιον.

Ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ ἐνστίκτου τῆς κοινωνικότητος ἀγόμενος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐπαρκέσῃ μόνος εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀνάγκας, συνεβίωσε μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ, μορφώσας οὕτω τὴν οἰκογένειαν, τὸν λαόν, τὴν πολιτείαν. Ἐν ὁμονοίᾳ δὲ μετ' αὐτῶν ἐπιθυμῶν νὰ βιώσῃ ἔθετο κανόνας ὑποχρεωτικούς, περιορίζοντας τὴν ἐκάστου βούλησιν χάριν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀσφαλίζοντας τὸ μέτρον τῆς ἐλευθερίας ἐκάστου ἐνεργείας ἐντὸς ὁρισμένου χώρου, ἵνα οὕτω καταστήθῃ ἐφικτὴ ἡ κοινωνικὴ συμβίωσις καὶ εὐημερία. Ὡστε διὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὁμάδα, μικρὰν ἢ μεγάλην, ἀτελεῖ ἡ ἐντελεῖ, ἀναγκαῖος ὁρος εὐρηται τὸ δίκαιον.

Τὸ δίκαιον ἐρευνᾶται ἀπὸ διττῆς ἀπόψεως, εἰς ἀντικείμενον καὶ εἰς ὑποκειμένον. *Δίκαιον εἰς ἀντικείμενον—jns agendi*—καλεῖται τὸ σύνολον τῶν νομικῶν κανόνων, καθ' οὓς οἱ ἄνθρωποι ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους σχέσεσιν ὑπὸ τῶν δημοσίων λειτουργειῶν ὑποχρεοῦνται νὰ διάγῳσιν, ἵνα φυλάττῃται ἐν τῇ συμβιώσει τάξις καὶ ἡμῶν.

Β') Δικαίωμα.

Τὸ ἐξ ἀντικειμένου δικαίον, ὅπερ ὀρθότερον εἶναι χάριν σαφηνείας νὰ λέγηται ἀπλῶς, δικαίωμα, περιορίζον τὴν ἐλευθερίαν ἐκάστου, παρέχει συγχρόνως καὶ ἀσφαλίζει—εἴτε διὰ ποινῆς εἴτε δι' ἀποζημιώσεως, εἴτε καὶ ἀμφοτέρων—παντὶ ἀνθρώπῳ ὀρισμένην ἐξουσίαν, πρὸς ἐνέργειαν ἢ ἀποχήν, πρὸς πράξιν ἢ παρὰλειψιν, χάριν τοῦ βιωτικοῦ αὐτοῦ συμφέροντος, καλουμένην δικαίον ἐξ ὑποκειμένου—*facultas agendi* ἢ δικαίωμα.

Μετὰ στοργῆς ἡρευνήθη τὸ ζήτημα, τί εἶναι δικαίωμα, πλείστοι δὲ ἐδόθησαν περὶ τούτου ὀρισμοί, ὧν ὀρθότερος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Regelsberger (I § 14) διατυπωθείς, ὃ ἐπεται παρ' ἡμῶν ὁ Κρασσάς (I § 37 σμ. 5), καθ' ὃν «δικαίωμα εἶναι ἡ κατὰ τὸ ἐξ ἀντικειμένου δικαίον ἐξουσία πρὸς ἐκανοποίησιν βιωτικοῦ συμφέροντος». Καθ' ἡμῶν (Δ. Παπούλιαν) «δικαίωμα εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς ἐννόμου τάξεως ἀπονεμομένη καὶ πρὸς ἐκανοποίησιν συμφέροντος ἐπιτηδεύειν νὰ χρησιμεύσῃ ἐξουσία». Οὕτω τὸ δικαίον ἢ ἡ ἐννομος τάξις ὀρίζει, ὅτι ὁ κύριος πράγματός τινος δικαιοῦται νὰ πράττῃ πᾶν ὃ τι θέλει ἐπ' αὐτοῦ, ἥτοι νὰ πωλῇ, καταστρέφῃ, ἐκμισθοῖ αὐτό.

Ἐπειδὴ ἡ τῷ δικαιοῦχῳ ἀναγνωριζομένη σφαῖρα ἐξουσίας εὐρηγται ἀντὶς τοῦ κοινωνικοῦ ὅλου, ἕνεκα τούτου τὸ δικαίωμα τοῦ μὲν θεμελιῷ περιορισμὸν καὶ ὑποχρέωσιν τοῦ δέ. Ἡ αὕτη πηγὴ, ἥτοι τὸ δικαίον, ἥτις παράγει τὸ δικαίωμα, παράγει καὶ τὴν νομικὴν ὑποχρέωσιν.

Δικαίον, δικαίωμα, νομικὴ ὑποχρέωσις ἐν στενωπῶν τελοῦσι συνδέσμῳ. Τὸ μὲν δικαίον ἀποτελεῖ τὴν ἀντικειμενικὴν, τὸ δὲ δικαίωμα καὶ ἡ ὑποχρέωσις τὴν ὑποκειμενικὴν πλευρὰν ἐν τῇ καθόλου, ἐννοίᾳ τοῦ δικαίου. Οὐδὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ ἑτέρου.

Γ') Νομικὸν γεγονός.

Πρὸς ὑπαρξὴν δικαιώματος ἀπαιτεῖται: α') ὑποκείμενον τοῦ δικαιώματος, ἥτοι πρόσωπον ἱκανὸν τοῦ ἔχειν δικαίωματα β') ἀντικείμενον δικαιώματος (περὶ οὗ εἴρηται ἐν τεύχ. Α' § 2), δηλονότι μέρος τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ὑποτασσόμενον τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ δικαιοῦχου, καὶ γ') γεγονός ἱκανὸν νὰ παραγγέλλῃ δικαίωματα. Τὰ γεγονότα δὲ ταῦτα καλοῦνται νομικά, ὡς παράγοντα νομικὴν τινα ἐνέργειαν, κατ' ἀντίθεσιν τῶν κοινῶν γεγονότων—*facta*—ἐξ ὧν οὐδεμία τίκεται νομικὴ ἐνέργεια.

Ὅθεν «νομικὰ γεγονότα» καλοῦνται τὰ ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ λαμβάνοντα χώραν καὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιληπτὰ συμβεβηκότα, μεθ' ὧν τὸ δικαίον συνδέει νομικὴν τινα ἐνέργειαν». Ὡς ἐκ τοῦ ὅτι δὲ τὰ δικαίωματα προκύπτουσιν ἐκ γεγονότων, ἐξ ὧν δύναται νὰ συναχθῇ καὶ διαγνωσθῇ ἡ ὑπαρξὶς αὐτῶν, ἐπεὶ δὲ ἐκάστη δίκη στρέφεται πρωτίστως περὶ τὰ πραγματικὰ ταῦτα περιστατικά, μεθ' ὧν τὸ δικαίον συνδέει νομικὴν τινα ἐνέργειαν.

Ἡ νομικὴ αὕτη ἐνέργεια δύναται νὰ στρέφεται: α') εἰς κτήσιν, οἷον δωρεάς, κληροδοσίας, δανείου β') εἰς ἀλλοίωσιν, ὡς διὰ μερικῆς ἀφέσεως ἢ παροχῆς προθεσμίας καὶ γ') εἰς ἀπώλειαν δικαιώματος, λ. χ. διὰ καταβολῆς, παραγραφῆς.

II Κτήσις δικαιώματος.

«Κτήσις δικαιώματος λέγεται ὁ σύνδεσμος αὐτοῦ μεθ' ὀρισμένου προσώπου». Κατὰ κανόνα ὅθεν ἡ κτήσις δικαιώματος τινος συνδέεται πρὸς πρόσωπὸν τι, καὶ μόνον ἐξαιρετικῶς ἐν ὀρισμέναις περιπτώσεσιν ἐμφανίζονται δικαίωματα ἄνευ ὑποκειμένου, οἷον συμβαίνει ἐπὶ τῆς ἐκκαίμενης κληρονομίας—*hereditas jacens*.

Ἀτὸ σύνολον τῶν γεγονότων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐρεῖδεται ἡ κτήσις δικαιώματος ἀποτελεῖ τὴν αἰτίαν—*causa*—τῆς κτήσεως. Ἀ.χ. κτήσις κυριότητος διὰ πωλήσεως ἢ ἀνταλλαγῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃ χώραν ἄνευ τῆς δικαιοπραξίας τῆς πωλήσεως ἢ τῆς ἀνταλλαγῆς· ἐπὶ δὲ τῆς δωρεᾶς ἄνευ καὶ τῆς πρὸς δωρεὰν διανοίας—*animus donandi*.

Τῆς αἰτίας διαφέρει ὁ τίτλος—*titulus*—ὅστις εἶναι περιστατικὸν ἐφ' οὗ ἐρεῖδεται ἡ πρὸς κτήσιν ἢ ἀπώλειαν δικαιώματος τινος ἀξιότις». Ὑπὸ τοιαύτην ἐννοίαν γίνεται κτήσις τῆς λέξεως ταύτης καὶ ἐν ταῖς πηγαῖς, ὑπάρχουσι δὲ τόσοι τίτλοι ὅσοι καὶ αἰτίαι.

Οἱ τίτλοι καλοῦνται συμβατικοὶ μὲν ἂν προέχωνται ἐκ συμβάσεως, νόμιμοι δέ. ἂν πηγάζωσιν ἐκ τοῦ νόμου, ὅτε εἶναι ἀνεξάρτητοι τῆς βουλῆσεως τῶν συμβαλλομένων λ. χ. ἡ γυνὴ ἔχει κατὰ νόμον τίτλον (νόμιμον) πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς προικὸς αὐτῆς.

Κτήσεως δικαιωμάτων διακρίνομεν τὰς ἐξῆς κατηγορίας:

1. Πρωτότυπος κτήσις—*acquisitio originaria* λέγεται ὁ αὐ-

ως κτῆται τις τὸ δικαίωμα ἀπ' αὐτοῦ, ἀνεξαγρήτως τοῦ δικαιώματος τοῦ μέχρι τοῦδε δικαιούχου» ὡς κατέληψις, ἢ εἰσεσις ἀδεσπότου.

«Παράγωγος κτήσις—*acquisitio derivativa*—καλεῖται ἡ ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἄχρι τοῦδε δικαιούχου», οἷον ἡ δωρεά, ἢ παράδοσις ἐνὸς ὥρολογίου. Τὴν πρακτικὴν σημασίαν τῶν δύο τούτων τρόπων κτήσεως δικαιώματος ἐκφράζει ὁ ἐπὶ παραγώγου ἰσχύων κανὼν (Νόμ. 54 Βασιλ. 2, 3) «*nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habet*—οὐδεὶς μετὰγει πλεόν οὐ ἔχει δικαιώματος». Ὁ κανὼν οὗτος σημαίνει ὅτι τὸ δικαίωμα παράγεται μόνον ἐὰν καὶ καθ' ὅσον ὑπάρχει παρὰ τῷ τέως δικαιούχῳ, μεταβιβαζόμενον μετὰ τῶν περιορισμῶν αὐτοῦ. Τούτέστιν ἡ κυριότης οὕσα βεβαρημένη διὰ δουλείας, ὑποθήκης, τσιούτης καὶ μεταβιβάζεται.

Ἐπὶ τῆς παραγώγου κτήσεως ὁ τέως δικαιούχος καλεῖται *auctor juris*—δικαιπύροχος, ὁ κτῶμενος καλεῖται *διδάδοχος*—*successor*, ἡ δὲ σχέσηις ἀπὸ μὲν τῆς ἀπόψεως τοῦ προκλήτορος καλεῖται *μεταβιβάσις*—*cessio, traditio*, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ κτῶμενου *διαδοχῆς*—*successio*.

2. Ἡ παράγωγος κτήσις διακρίνεται εἰς μεταβιβάστικὴν καὶ συστατικὴν. «*Μεταβιβάστικῃ—acquisitio translativa* καλεῖται ἡ ἐπὶ τοῦ διαδόχου κτήσις δικαιώματος τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου πρὸς τὸ παρὰ τῷ προκλήτῳ ἰσχυαμένῳ» λ. χ. ἡ μεταβιβάσις κυριότητος, ἢ ἐκχώρησις ἀπαιτήσεως. «*Συστατικῇ—acquisitio constitutiva*—καλεῖται ἡ κτήσις, ὁσῶς ἐκ τοῦ δικαιώματος τοῦ προκλήτορος δημιουργεῖται δικαίωμα, μὴ ἰσχυαμένον ὡς ἰδιαιτέρον, διαφόρον περιεχομένου» λ. χ. ἡ δοσιλεία, τὸ ἐνέχυρον, ἢ ὑποθήκη.)

III. Ἀλλοίωσις δικαιώματος.

α' Ἀλλοίωσις δικαιώματος ὑπάρχει ὅταν ἡ ἰδιότης αὐτοῦ μεταβάλληται τῆς οὐσίας ἀναλλοιώτου τηρουμένης» π. χ. ἡ ὑποχρέωσις πρὸς παροχὴν ὠρισμένου ἱπποῦ ἀλλοιοῦται, ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ἀποκτείνῃ δολίως τὸν ἱππον, ὅτε ὀφείλει νὰ παράσχω ἀντ' αὐτοῦ χρήματα· ἀλλ' ἡ ὑποχρέωσις ὡς τοιαύτη παραμένει ἡ ἀρχικὴ, ὅθεν ἐγγυήσεις καὶ ἐνέχυρα παραμένουσιν ἀθικτα.

Ἡ ἀλλοίωσις διακρίνεται εἰς ἀντικειμενικὴν καὶ ὑποκειμενικὴν. 1). Ἀντικειμενικὴ ἀλλοίωσις εἶναι ἡ ἀφορῶσα εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ δικαιώματος, δυναμένη δὲ νὰ λάβῃ χώραν ἐνεκα ποικίλων λόγων. Δύναται δὲ αὕτη νὰ ἀφορᾷ εἴτε εἰς τὸ ποῖόν, ὡς ἀντὶ τοῦ φονευθέντος δοῦλου ὑπισχνοῦμαι 1000 δραχμὰς, εἴτε εἰς τὸ ποσόν, ὡς ἀντὶ τῶν

1000 δραχμῶν μετὰ τὴν μὴ ἔγκαιρον καταβολὴν ὑπισχνοῦμαι 1100, 2). Ὑποκειμενικὴ ἢ ἀφορῶσα εἰς τὸ ὑποκείμενον, γενομένη δὲ διὰ διαδοχῆς, ἦται δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑποκειμένου· ὅθεν «*διαδοχὴ δικαιώματος—successio*—καλεῖται ἡ ὑποστέλλουσις εἰς τὸ δικαίωμα ἄλλου, δυνάμει νομικῆς μετ' αὐτοῦ σχέσεως συνεπαρουμένης τὴν μεταβίβασιν τοῦ δικαιώματος». Ἐν τῇ διαδοχῇ τὸ δικαίωμα παραμένει ἀναλλοίωτον καὶ μόνον τὸ ὑποκείμενον ἀλλάσσει.

Ἡ διαδοχὴ διακρίνεται εἰς α') *Καθολικὴν*, *successio per universitatem*, in universum jus, ὅταν πάντα τὰ ἐπιδεκτικὰ μεταβιβάσεως στοιχεῖα περιουσίας ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς προσώπου τινὸς μεθιστῶνται εἰς ἕτερον πρόσωπον δι' ἐνὸς μόνου γεγονότος, διὰ μιᾶς καὶ μόνης πράξεως· τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς. β') *Εἰδικήν*, *successio in singularis res*, ὅταν μεταβιβάζεται τινὶ μέρος μόνον τῆς περιουσίας ἢ καὶ ὁλοκλήρου, οὐχὶ ὅμως διὰ μιᾶς καὶ μόνης πράξεως ἀλλὰ διὰ πολλῶν.

Ἡ καθολικὴ ὅθεν διαδοχὴ διαφέρει τῆς εἰδικῆς: α') καθ' ὅσον ἐπὶ μὲν τῆς καθολικῆς μεταβιβάζεται ἅπανα ἡ περιουσία ὡς ὁλότης, ὡς *universum jus*, ὡς ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι, ἐνθ' ἐπὶ τῆς εἰδικῆς εἴτε ἅπανα εἴτε μέρος τῆς περιουσίας, ἀλλ' οὐχὶ ὅπως ἐπὶ τῆς καθολικῆς διὰ μιᾶς καὶ μόνης πράξεως, ἀλλὰ τοιούτων καὶ τοσοῦτων πράξεων, ὅσα καὶ εἴα τὰ καθ' ἕκαστον δικαίωμα· β') ἐπὶ τῆς καθολικῆς διαδοχῆς μεταβιβάζονται τὰ τε δικαίωματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις, ἐνθ' οὐναντίον ἐπὶ τῆς εἰδικῆς μόνον τὰ δικαίωματα μεταβιβάζονται οὐχὶ δὲ καὶ αἱ ὑποχρεώσεις.

IV. Ἀπώλεια δικαιώματος.

α' Ἀπώλεια δικαιώματος εἶναι ἡ λύσις τοῦ μετὰ τοῦ δικαιούχου συνδέσμου τοῦ δικαιώματος». Δύναται δὲ αὕτη νὰ ᾖ εἴτε ὑποκειμενικὴ εἴτε ἀντικειμενικὴ.

1. Ὑποκειμενικὴ ἀπώλεια δικαιώματος εἶναι ἡ ἀφορῶσα μόνον εἰς τὸν μέχρι τοῦδε δικαιούχον, ὅτε μόνον τὸ πρόσωπον ἀλλάσσει, τοῦ δικαιώματος μεταβιβαζομένου εἰς ἕτερον· λ. χ. ὁ τέως κύριος ἀπαλλοτριεῖ τὸν ἄγρον αὐτοῦ, ὅτε τὸ δικαίωμα δὲν ἀποσβέννυται, ἀτε μεταβιβαζόμενον τῇ ἀγοραστῇ.

2. Ἀντικειμενικὴ ἀπώλεια δικαιώματος καλεῖται ἡ εἰς τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἀφορῶσα· οἷον ἡ διὰ τῆς καταβολῆς τῆς ὀφειλῆς ἀπόσβεσις τοῦ ἐνοχικοῦ δικαιώματος τοῦ ὠφισταμένου ἐκ δανείου. Ἐπίσης ἡ διὰ καταστροφῆς τοῦ πράγματος ἀπώλεια τῆς κυριότητος.

Ἡρεμεία τοῦ δικαιώματος. Τῆς ἀπώλειας τοῦ δικαιώματος

ἀποκαταστήσει ὡς ὡρῶν ἐντολὰ ὑπὸ δόξαν δυνάτω. 3
καὶ ἐπὶ τῇ δικαίᾳ ἐπὶ τῇ δικαίᾳ

διακριτέον τὴν ἡρεμίαν, ἥτις ὑπάρχει ὅταν ἐκ γεγονότων τινῶν ἢ δὲν γυνάται ἄρτιον τὸ δικαίωμα ἢ δὲν καταστρέφεται τελείως. Τελευταία ἡρεμία δικαίωματος ὑπάρχει, ὅταν ἐξ ἐμφιλοχωρούντων γεγονότων κωλύεται ἢ ἐκ τοῦ δικαίωματος παραγωγή τῆς ἀξιώσεως, ὡς ὅταν παρέχεται τῷ ὀφειλέτῃ ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ προθεσμία πρὸς ἐκτέλεσιν, ἥς ἐνεκα δὲν ἀπόλλυται τὸ δικαίωμα, ἀλλ' ἐμποδίζεται ἡ παραγωγή τῆς ἀξιώσεως. Ἐπίσης ἡρεμεῖ τὸ δικαίωμα, ὅταν εἰς τὴν ἐπιδίωξιν γεγεννημένης ἀξιώσεως προτείνεται ἔνστασις τις, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὸ σπουδαιότερον θέμα τῆς ἡρεμίας τοῦ δικαίωματος. Δ.χ. τῷ ἐνάγοντι κοινῇ δανειστῇ προτείνεται τὸ εὐεργέτημα τῆς διαιρέσεως, *beneficium divisionis* ἢ τὸ εὐεργέτημα τῆς ἐξήσεως—*beneficium excussionis*, ἢ τὸ εὐεργέτημα τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἀγωγῶν—*beneficium cedendarum actionum*.

Ἡ ἀπώλεια δικαίωματος δύναται νὰ λάβῃ χώραν :

1) διὰ πράξεως τοῦ δικαιοῦχου* μεταξὺ δὲ τῶν πράξεων τοῦ δικαιοῦχου συνηθεστέρα εἶναι ἡ ἀπαλλοτριώσις—*alienatio*.

α') α' ἀπαλλοτριώσις ἐν στενῇ ἐννοίᾳ εἶναι ἡ διὰ πράξεως τοῦ δικαιοῦχου μεταβίβασις τοῦ δικαίωματος εἰς ἄλλον. Δ.χ. ἡ πώλησις τῷ Α τοῦ δούλου Στίχου.

β') Διάφορος τῆς ἐννοίας ταύτης εἶναι ἡ παραιτήσις, οὗσα καὶ αὕτη ἀπαλλοτριώσις ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ. α' παραιτήσις—*renunciatio* καλεῖται πᾶσα ἐκουσία ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τινος δικαίωματος ἀνευ μεταβιβάσεως εἰς ἕτερον πρόσωπον. (Ἡ παραιτήσις διαφέρει τῆς ἐν στενῇ ἐννοίᾳ ἀπαλλοτριώσεως, καθ' ὅσον ἐπὶ τῆς τελευταίας μὲν ἀπαλλοτριούται τις τὸ δικαίωμα αὐτοῦ διὰ τῆς μεταβιβάσεως εἰς ἕτερον, ἐνθ' ἐπὶ τῆς παραιτήσεως ἀποβάλλεται τὸ δικαίωμα ἀνευ μεταβιβάσεως εἰς ἄλλον π.χ. ὁ ἀναγνὼς ἐφημερίδα καὶ ἀπορρίπτων αὐτὴν παραιτεῖται ταύτης, ἐνθ' ὁ πωλὼν τὸ ὄρολόγιον αὐτοῦ ἀπαλλοτριούται τούτου διὰ μεταβιβάσεως εἰς ἕτερον πρόσωπον.

Διάφορος τῆς παραιτήσεως τυγχάνει ἡ ἀποποιήσις—*renu- diatio*, ἥτις ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ δικαιουμένου νὰ κτήσῃται τι καὶ μὴ προβαίνοντος εἰς τοῦτον. Ἀποθήσκων καταλείπω κληρονομίαν τῷ ἐμῷ φίλῳ Α μίαν οἰκίαν. Οὗτος, ἵνα γένῃται κύριος, δέον νὰ δηλώσῃ τὴν βούλησιν αὐτοῦ, ὅτι ἀποδέχεται τὴν κληρονομίαν. ὅθεν, ἐὰν ἀρνηθῇ τὴν κτήσιν τῆς κληρονομίας, ὑπάρχει ἀποποιήσις, καθόσον δὲν ἀπαλλάσσεται δικαίωματος ὑπερ' ἐκέκτητο, ἀλλ' ὅπερ ἡδύνατο νὰ κτήσῃται.

γ') α' ἐπιβάρυνσις καλεῖται ἡ ὑπὲρ τρίτου οὐσίαις δικαίωματος δ' ἥς ἐπέρχεται περιορισμὸς τοῦ δικαίωματος τοῦ συνιστάοντος. Οἷον ἡ οὐσίαις δουλείας, ὑποθήκης.

2) Ἐκ τῶν λοιπῶν γεγονότων, ἅτινα ἐπιφέρουσιν ἀπώλειαν δικαίωματος, οἷα εἶναι ὁ θάνατος τοῦ δικαιοῦχου ἢ ὑποχρέου, ὁ χρόνος, ἡ καταστροφή τοῦ πράγματος, σπουδαιότητα κέντηται ἢ ἐκπτώσις—*commissio*. «Αὕτη εἶναι ἡ συνεπεία νομικῆς διατάξεως ἀπὸ τοῦ δικαιοῦχου ἀφαίρεσις τοῦ δικαίωματος ἐνεκα πράξεως αὐτοῦ ἀποδοκιμαζομένης ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ μεταβιβάσις εἰς ἕτερον πρόσωπον». Δυνατὸν ὅμως εἶναι ἡ ἐκπτώσις νὰ συνεπάγῃται τὴν καταστροφήν τοῦ δικαίωματος.

V. Διάκρισις τῶν νομικῶν γεγονότων.

1) Ἄλλ' ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτῶν τὰ γεγονότα διακρίνονται εἰς τοιαῦτα ἐπιφέροντα τὴν κτήσιν, ἀλλοίωσιν ἢ ἀπώλειαν τῶν δικαιωμάτων· τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τοῦτο τῶν νομικῶν γεγονότων ἐκδηλοῦται κατὰ κανόνα διὰ τὸ μέλλον, καὶ μόνον ἐξαιρετικῶς ἀνατρέχει εἰς τὸ παρελθόν, ὅτε περὶ ἀναδρομῆς ὁ λόγος.

2) Ἄλλ' ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν τὰ νομικά γεγονότα διακρίνονται εἰς α') θετικὰ, ὡς τίκοντα νομικὰς συνεπείας διὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ὡς ἡ νομή, ἡ διαθήκη· καὶ ἀρνητικὰ, ἐκ τῆς παραγωγῆς δικαίωματος ἐνεκα ἀνυπαρξίας γεγονότος τινός, οἷον ἡ ἐκ τῆς μὴ καταβολῆς τῆς ὀφειλῆς ὑπαρξίς τῆς ὑπερῆμερίας, τῆς τοκοδοσίας· β') ἀνθρωπίνους πράξεις, ἐφ' ὅσον πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐν αἷς διακρίνομεν τὰς δικαιοπραξίας καὶ συμβαίναντα, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀνεξάρτητα τῆς βουλῆσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὅτε καλοῦνται τυχηρά, ἐξ ὧν παράγονται σχέσεις καὶ δικαιώματα ἐκ τοῦ νόμου—*ex lege*· τοιαῦτα δὲ εἶναι ἡ γέννησις, ὁ θάνατος, ἡ ἀλλαγὴ κοίτης ποταμοῦ, ἡ παράδοσις τοῦ χρόνου, ἐνέχουσα οὐ μικρὰν σπουδαιότητα (περὶ τῆς ἐν § 67).

Μεταξὺ πάντων τῶν νομικῶν γεγονότων τὴν προέχουσαν θέσιν κατέχουσιν αἱ ἀνθρώπιναι πράξεις.

VI. Ἐννοια τῆς πράξεως.

«Ἡ πράξις καλεῖται τὸ ἡθελημένον νομικὸν γεγονός». ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι πᾶν τὸ μὴ ἐκ τῆς βουλῆσεως τοῦ ἀνθρώπου πηγάζον, ἀλλ' ἀκούσιον ἢ ἐξωθεν ἐπιβαλλόμενον δὲν εἶναι πράξις, ὡς ἐπίσης δὲν εἶναι πράξις ἡ ἀπλὴ βούλησις—*cogitatio*.

Ἡ πράξις ἀποτελεῖται ἐκ δύο οὐσιαστικῶν στοιχείων, α') ἐκ τῆς βουλῆσεως. ἥτις τείνει πρὸς ὀρισμένον σκοπὸν, καὶ β') ἐκ τῆς

ἐμφανίσεως αὐτῆς ἐν τῇ ἐξωτερικῇ κόσμῳ, ἥτις τελεῖται εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἔργου. ~~ἢ διὰ δικαιοπραξίας~~

Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἐξωτερικῇ κόσμῳ ὁρᾷ ἢ ἀδρανεῖ, δὲ οὐ θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς πηγάζουσι πράξεις, εἴτε πρὸς τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον, εἴτε πρὸς τὸ δημόσιον, ὅτε κυρίως πρόκειται ἀρχή. Οἷον αἱ τῆς ἐκουσίας καὶ ἀμφισβητουμένης δικαιοδοσίας δικαστικαὶ πράξεις, αἱ τῆς διοικήσεως, τὰ βασιλικά διατάγματα.

Ἄλλ' ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων τινὲς μὲν στεροῦνται νομικῆς σημασίας, ὡς ὁ περίπατος, ὁ χαιρετισμός, ἡ πρόσκλησις εἰς γεῦμα, τινὲς δὲ ἀποτελοῦσιν ἀντικείμενον διατάξεων τοῦ δικαίου καὶ συνεπάρχουσι νομικῶς ἐνεργείας. Αἱ τελευταῖαι καλοῦνται νομικαὶ πράξεις.

1) **Θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτοι.**—Αἱ πράξεις αὗται, ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ, ὡς ἐκ τοῦ νομικοῦ χαρακτήρος αὐτῶν διακρίνονται εἰς θεμιτάς—*actus legitimi*, τικτούσας νομικὰς συνεπείας, καθόσον αὗται συνάδουσι τῷ δικαίῳ, καὶ ἀθεμιτούς (ἀδικήματα). αἱ τινες ἐπάγονται μὲν καὶ αὗται ἔννομα ἀποτελέσματα, καθόσον εἶναι ἀσυμβιβαστοὶ πρὸς τὸν κοινωνικὸν βίον, ἀπάδουσιν εἰς τὸ δίκαιον, ἐνεκεν οὗ ἐπάρχονται ἀποζημιώσιν καὶ ποινῇ.

Ἡολλάκις ὁμοῦς δυνατὴν ἡ αὐτὴ πράξις νὰ ᾖ συγχρόνως θεμιτὴ. (ἥτοι δικαιοπραξία, ἥτις καὶ πράξις ἐν στενῇ ἐννοίᾳ καλεῖται) καὶ ἀθέμιτος (δηλ. ἀδικαιοπραξία), ὡς ἡ ἀπαλλοτριώσις τοῦ παρ' αὐτῇ τῷ κυρίῳ μεσεγγυημένου πράγματος, ἥτις ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ ὑφαίρεσιν. Ὑπάρχουσιν ὁμοῦ καὶ ἀδικήματα τελοῦμενα μόνον διὰ δικαιοπραξίων, ὡς ἡ ἐπὶ βλάβῃ τῶν δανειστῶν ἀπαλλοτριώσις.

2) **Δικαιοπραξίαι καὶ ἑτεροὶ πράξεις.**—Ἐν ταῖς θεμιταῖς νομικαῖς πράξεσιν ἐξέχουσιν θέσιν κατέχουσιν αἱ δικαιοπραξίαι (περὶ ὧν ἀμέσως κατωτέρω § 60—64). Πλὴν ὁμοῦ τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἑτεροὶ πράξεις, δὲ ὧν τινες μὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς δικαιοπραξίας, ὡς ἡ πρὸς καταβολὴν πρόσκλησις, ἡ γνωστοποίησις ἐκχωρηθείσης ἀπαιτήσεως· τινὲς δὲ δὲν ἀναφέρονται εἰς ἔννομον σχέσιν, ἀλλ' ἀποτελοῦσι πραγματικὴν κατάστασιν. ἐξ ἧς ὁμοῦ πηγάζουσιν ἔννομα ἀποτελέσματα, ὡς λ. γ. ἡ εἰδοποίησις—*specificatio*, ἡ εὐρεσις θησαυροῦ.

§ 60. Δικαιοπραξίας ἔννοια, προαπαιτούμενα καὶ εἶδη.

I. Ἐννοια.

«Δικαιοπραξία εἶναι δήλωσις τῆς βουλήσεως προσώπου, σκοποῦσα τὴν παραγωγὴν νομικῆς πηγῆς ἐνεργείας».

Ὁ ὅρος δικαιοπραξία—*rechtsgeshäft* εἶναι προῖν τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης καὶ χρῆσιν πρῶτος ἐποιήσατο ὁ Custaw Hugo καθηγητῆς ἐν Γοτίγγῃ, καὶ παρ' ἡμῖν πρῶτον ὁ Β. Οἰκονομίδης. Κατὰ τὸν 18 αἰῶνα ὑπῆρξεν ὁ ὅρος *actus juridici*.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἔντως δὲν εἶχον ὅρον διὰ τὴν δικαιοπραξίαν, ἀλλὰ διὰ τὰς καθέκαστον τοιαύτας, ὡς *mancipatio*, *in jure cessio*, *nexum* κλπ. Εἶχον ὅμως πρὸς δήλωσιν τῆς δικαιοπραξίας καὶ τὸν ὅρον *negotium*, ὃς δὲν περιλαμβάνει ἀπάσας τὰς δικαιοπραξίας, οὐδὲ ἀντιστοιχεῖ τῇ ὀρφ δικαιοπραξίᾳ. Οὗτος εἶναι ὅτε μὲν στενώτερος, ὡς ἐν τῇ ὀρφῃ, δικαιοπραξία μὴ περιλαμβανομένη ἐν τῇ *negotium*, ὅτε δὲ εὐρύτερος, καὶ τοῦτο, ὅτε περιελάμβανε δικονομικὰς διατάξεις.

Πρὸς δὲ οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον καὶ τὴν λέξιν *contractus*, μὴ περιλαμβάνουσαν ἀπάσας τὰς δικαιοπραξίας, ἀλλ' ὀρισμένην κατηγορίαν ἐνοχικῶν συμβάσεων καὶ δὴ τὰς ἀγωγίμους κατὰ τὸ *jus civile*. Ἐτι καὶ τὴν *lex*, δηλοῦσαν, πλὴν τῆς κυρίας αὐτῆς σημασίας, καὶ δικαιοπραξίαν ἀλλ' ὀρισμένην καὶ δὴ τὴν ἀγοραπωλησίαν καὶ μίσθωσιν. Ἐπὶ τῶν βεβαίως καὶ εἰσὶν ὅροι πρότετοι: ἰδίᾳ συμφωνεῖται ἐπὶ τῶν δύο τούτων συμβάσεων, καλούμεναι *leges*, ὡς ἡ *lex Commissoria*.

II. Προαπαιτούμενα.

Πρὸς ὑπαρξὴν δικαιοπραξίας ἀπαιτεῖται: 1) **Ἰκανότης τοῦ προσώπου** υποδιαιρουμένη α') εἰς ἰκανότητα δικαίου, δηλαδή τοῦ νὰ ᾖ πρόσωπον ἰκανὸν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων. Ὁ στερούμενος τῆς ἰκανότητος δικαίου δὲν δύναται νὰ ᾖ οὐδὲ παθητικὸν πρόσωπον, ὡς μάρτυς ἐν διαθήκῃ. β') **Ἰκανότης δικαιοπραξίας**, περὶ ἧς εἴρηται ἐν § 54.

2) **Βουλῆσις**, ἥτοι ὁ ἐπιχειρῶν δικαιοπραξίαν τινὰ δεῖν νὰ θέλῃ ταύτην πρὸς παραγωγὴν δὲ βουλήσεως συντρέχουσι διάφορα αἵτια καλούμενα παραγωγικά τῆς βουλήσεως περὶ ὧν ἐν § 62.

3) **Δήλωσις τῆς βουλήσεως**, ἥτις, οὕσα ἐσωτερικὸν τι γεγονός, οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει ἀν δὲν ἐκδηλωθῇ. Ὁ τρόπος καθ' ὃν λαμβάνει χώραν ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως ποικίλλει ἀναλόγως τῆς δικαιοπραξίας. Ἐν τούτοις τοὺς τρόπους τούτους δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν εἰς γενικὰς κατηγορίας καὶ τοιαύτας διακρίνομεν α') τὴν τυπικὴν δήλωσιν καὶ β') τὴν ἀτυπὸν.

α') **Τυπικὴ δήλωσις** ὑπάρχει, ὅταν ἡ δικαιοπραξία δεῖν νὰ γίνηται κατὰ τύπον ὀριζόμενον ὑπὸ τοῦ νόμου, καὶ αὗται καλοῦνται τυπικαὶ δικαιοπραξίαι. Γνωστὸν εἶναι ὅτι αἱ τοῦ *jus civile* δικαιοπραξίαι εἶναι

τυπικά, ὁ δὲ τύπος συνίσταται εἰς τὴν ἐκφώνησιν *verba imperativa* — ἐπιτακτικῶν λέξεων.

Μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰσάγεται παρὰ Ῥωμαίους καὶ ἡ γραφή, δηλαδὴ ἡ ἐγγράφος κατάρτισις τῆς δικαιοπραξίας. Βραδύτερον εἰσῆχθη καὶ ἡ πρό τινας ἀρχῆς κατάρτισις καὶ τὰς ἀρχὰς ταύτας ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ *jure celsio*. Ἡ πρό τοῦ ἀρχοντος δὲ κατάρτισις τῶν δικαιοπραξιῶν εὐρίσκεται ἐν μεγίστῃ χρήσει ἐν τῷ Ἀρχαίῳ Ἑλληνικῷ δικαίῳ.

β') Ἄτυπος εἶναι ἡ δῆλωσις ἡ μὴ ἐξερτωμένη ἐκ τύπου τινός, καὶ τὸ *jus gentium* γνωρίζει μόνον τὰς τοιαύτας ἀτύπου δικαιοπραξίας. Ἡ ἄτυπος δῆλωσις τῆς βουλῆσεως διαίρεται εἰς α') ῥητὴν καὶ β') σιωπηράν. 1) Ῥητὴ εἶναι ἡ δῆλωσις ἡ γινόμενη διὰ λέξεων, γραφῆς, καὶ σημείων ἐκτιτουμένων ταῖς λέξεσι. 2) Σιωπηρὰ ἡ γινόμενη διὰ πράξεων ἐξ ὧν ὑποσημαίνεται ἡ βούλησις τοῦ δηλοῦντος.

4) Συμφωνία δηλώσεως καὶ βουλῆσεως, ἥτοι, ὅ,τι θέλει τις νὰ συμφωνῇ τοῦτο πρὸς τὸ δηλούμενον. Τοῦτου δὲ μὴ γινομένου ὑπάρχει διάστασις βουλῆσεως καὶ δηλώσεως (περὶ τῆς ἐν § 61).

5) Ἐννομος ἀναγνώρισις τοῦ περιεχομένου, δηλαδὴ τὸ περιεχόμενον τῆς βουλῆσεως τινος νὰ ἀναγνωρίζηται ὑπὸ τοῦ νόμου. Καὶ μὲν γενικῶς ὁ νόμος ἀναγνωρίζει τὴν δῆλωσιν τῆς βουλῆσεως τινος, δυνατόν ὅμως νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὸ περιεχόμενον γενικῶς τῆς βουλῆσεως. Ἐάν λ. γ. ἀγγλικὸς ὢν ὑποσχεθῇ τῷ Α χιλίους δραχμάς, ἢ εἴπῃ αὐτῷ Α σοὶ πωλῶ τὴν κληρονομίαν μου ἐπὶ τῷ ὄρει νὰ φονεύῃς τὸν Β, ὁ δὲ Α ἀποδέχεται τοῦτο, ἡ δικαιοπραξία εἶναι ἄκυρος, καθ' ὅσον τὸ περιεχόμενον τῆς βουλῆσεως δὲν ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου.

III. Εἶδη τῶν δικαιοπραξιῶν.

Αἱ δικαιοπραξίαι διαίρεθονται: Α') εἰς Μονομερεῖς καὶ Διμερεῖς. «Μονομερὴς καλεῖται ἡ δικαιοπραξία—*negotium unilateralium* ἡ καταρτιζομένη τῇ βουλῇ ἑνὸς μόνου προσώπου», ὡς ἡ διαθήκη, ἡ ἀποδοχή ἢ ἡ ἀποποίησης ἐπαχυσίτης κληρονομίας, ἢ ἐγκατάλειψις ἰδίου πράγματος, ἢ κατάληψις αἰεσπότου. Πᾶσαι αὗται εἶναι μονομερεῖς δικαιοπραξίαι, διότι ἡ ἰσχὺς ἐκείτης αὐτῶν ἡρτῆται ἐκ τῆς βουλῆσεως ἑνὸς μόνου προσώπου καὶ οὐκ ἐκ πλειόνων. «Διμερὴς δικαιοπραξία—*negotium bilateralium*—εἶναι ἡ καταρτιζομένη τῇ βουλῇ δύο ἢ καὶ πλειόνων προσώπων». Ὡς ἡ ἀγοραπωλησία, ἡ μίσθωσις, ἢ παρακαταθήκη εἶναι διμερεῖς δικαιοπραξίαι, καθ' ὅσον δὲν εἶναι

νομικῶς δυνατόν νὰ καταρτισθῶσιν ἄνευ τῆς βουλῆσεως δύο προσώπων. Ἐπ' αὐτῶν ἡ σύμπραξις δύο τουλάχιστον προσώπων εἶναι ἕρος, ἐξ οὗ ἡρτῆται ἡ νομικὴ ὑπαρξις αὐτῶν. Αἱ διμερεῖς δικαιοπραξίαι καλοῦνται εἰδικότερον συμβάσεις καὶ εἶναι αἱ πλείους τῶν δικαιοπραξιῶν. «Σύμβασις καλεῖται ἡ ἐπὶ τῷ αὐτῷ σύμπτωσις δύο δηλώσεων δύο διαφόρων βουλῆσεων κατέναντι ἀλλήλων ἰσταμένων ἐν σχέσει προτάσεως καὶ ἀποδοχῆς».

Β') Εἰς Ἐπαχθεῖς καὶ Χαριστικὰς. «Ἐπαχθὴς—*conventio onerosa*—εἶναι ἡ δικαιοπραξία, ὅταν ὁ ἕτερος τῶν συμβαλλομένων ὑποχρεῖται νὰ ἀνταποδῇ τι», ὡς συμβαίνει ἐπὶ ἀγοραπωλησίας, ἐνθα δίδεται τὸ πρᾶγμα καὶ λαμβάνεται τὸ τίμημα, ἐπὶ μισθώσεως ἐνθα παρέχεται τὸ μίσθιον (ἡ οἰκία) καὶ δίδεται τὸ μίσθωμα. Χαριστικὴ—*conventio lucrativa sive gratuita*, ὅταν ὁ ἕτερος τῶν συμβαλλομένων δίδωσι τι τῷ ἑτέρῳ, ἀνθ' οὗ ὁ λαβὼν οὐδὲν ἀνταποδίδωσιν», ὡς ἡ δωρεὰ, ἡ κληρονομία, κληροδοσία, παρακαταθήκη, χρησιδάνειον, ἐντολὴ κ.τ.λ. καὶ

Γ') Εἰς ἐν ζῳῇ καὶ αἰτεῖα θανάτου. Ἐν ζῳῇ—*inter vivos*, ὅταν γίνωνται ἐν ζῳῇ, καὶ αἰτεῖα θανάτου—*mortis causa*, ὅταν καταρτίζονται ἔχουσαι ὑπ' ὅψει τὸν θάνατον, ὅσα εἶναι ἡ διαθήκη.

§ 61. Διάστασις βουλῆσεως καὶ δηλώσεως.

Εἶδη διαστάσεως βουλῆσεως καὶ δηλώσεως διακρίνομεν: α') τὴν ἐκουσίαν ἢ ἐπιβεβημένην, ὅταν ὁ δηλὼν γνωρίζῃ ὅτι τὸ δηλωθὲν δὲν εἶναι ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ βούλησις καὶ β') τὴν ἀκουσίαν ἢ ἀνεπιβόητον ἢ τυχαίαν, ὅταν ὁ δηλὼν οὐδὲν ὡς γνωρίζῃ, ὅτι τὸ δηλούμενον δὲν εἶναι ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ βούλησις.

I. Καὶ ἐκουσία μὲν διάστασις βουλῆσεως καὶ δηλώσεως συμβαίνει ἐπὶ: α') ἀστεϊσμῷ ἢ παιδιᾷ· β') κρυψιβουλίας ἢ κρυψινόας· γ') ἐκκωτικότητος καὶ δ') καταπιστεύσεως, ἀκουσία δὲ ἐπὶ: α') πλάνης καὶ β') παρανοήσεως.

I. Ἀστεϊσμός ἢ παιδιὰ ἐπάγχει ὅταν πρᾶτῃ τις ἢ εἰς βάρος αὐτοῦ λ. γ. εἰς καθηγητὴς διδασκὼν λέγει τινὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὅτι τὸν ἐγκαθιστᾷ κληρονόμον τῆς πολυτόμου βιβλιοθήκης αὐτοῦ. Ὡσαύτως εἰς μαθητὴς ἐμπορικῆς σχολῆς χάριν ἐξασκήσεως ἐκδίδει συνκλασμανικὴν τμηρὴν ὅλους τοῦς τύπους εἰς διαταγὴν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ. Ἡ δικαιοπραξία, μὴ κατανοομένου μὲν τοῦ ἀστεϊσμοῦ εἶναι ἰσχυρά, καταφανομένου δὲ τούτου ἀνίσχυρος, ὡς ἐπίσης ἀνίσχυρος τυγχάνει ἡ δικαιοπραξία, ὅταν ὁ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ δῆλωσις δια-

ταλῇ ἐν γνώσει τῆς παιδείας· ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει εἶναι ἰσχυρά.

II. *Κρυψιβουλία ἢ κρυψινόια*—*reservatio mentalis*—ὁπάρχει ὅταν δηλοῖ τις τι, ἀλλὰ συγχρόνως δὲν θέλει νὰ ἰσχύῃ ἡ δήλωσις αὐτοῦ καὶ ἀποσιωπᾷ τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ ἑτέρου. Οἷον δηλῶ τινι ὅτι θέλω νὰ δωρήσωμαι αὐτῷ τὴν οἰκίαν μου, ἣν δωρεὰν αὐτός ἀποδέχεται, ἐν ᾧ οὐδαμῶς ἔβλεψεν τοῦτο. Τὸ τοιοῦτον οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει καθ' ὅσον ἡ βούλησις ἅπαξ δηλωθεῖσα καὶ μάλιστα ἀποδεκτὴ γενομένη εἶναι ἰσχυρά, τοῦ δηλώσαντος μὴ δυναμένου νὰ εἴπῃ ὅτι καὶ μὲν τὴν δωρεὰν ἐδήλωσα ἀλλ' ἑτέρα διανοούμενη.

Ἡ δικαιοπραξία ἐνταῦθα εἶναι ἰσχυρά, διότι τὸ δίκαιον δὲν ἀνέχεται, ὅπως ὁ δηλῶν, προβάλλων τὸ ἴδιον ψεῦδος, ἀνκαλέσῃ ὡς μὴ ἀληθὴ τὴν βούλησιν αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῆς πρὸ σύναψιν γάμου δηλώσεως βουλήσεως ἡ κρυψιβουλία, ὡς εἰς τὴν ἡθικὴν ἀντιστρατευομένη, εἰς οὐδὲν λογίζεται. Ἄρα κανὼν κρατεῖ ὅτι ἐπὶ τε τοῦ ἀστεϊσμοῦ καὶ τῆς κρυψιβουλίας ἡ δικαιοπραξία εἶναι ἰσχυρά.

III. *Εἰκονικότης*—*simulatio*—ὁπάρχει, ὅταν ἀμφότερα τὰ δικαιοπρακτοῦντα μέρη συμφώνησαν, ἵνα ἡ δικαιοπραξία καταρτισθῇ μόνον φαινομενικῶς. Ἐπὶ τῆς προκειμένης βῆλον εἶναι δικαιοπραξίας, ἣν οἱ συμβαλλόμενοι καταρτίζουσιν εἴτε ἐπὶ θεμιτῷ εἴτε ἐπὶ ἀθεμίτῳ σκοπῷ, οἱ δικαιοπρακτοῦντες προβαλόντες εἰς δῆλωσιν βουλῆσεως, ἥτις ὅμως δὲν συνῆδει τῇ ἐαυτῶν βουλῇ. Οἷον ἐπιθυμῶν νὰ δωρήσωμαι τῷ φίλῳ μου Πέτρῳ οἰκίαν τινὰ καὶ μὴ θέλων ἕνεκα διαφόρων λόγων νὰ γνωστῇ τοῦτο, δηλῶ ὅτι πωλῶ αὐτῷ τὴν οἰκίαν. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπάρχει διάστασις βουλῆσεως καὶ δηλώσεως, καθόσον δηλῶ ὅτι θέλω νὰ πωλήσω, ἐνθ' οὐναντίον θέλω νὰ δωρήσωμαι, καὶ ἡ ἀσυμφωνία αὕτη μοι εἶναι γνωστῇ.

Ἐπὶ τῆς εἰκονικότητος ἡ δικαιοπραξία μεταξὺ μὲν τῶν δικαιοπρακτοῦντων εἶναι ἀνίσχυρος, καθόσον ὑπάρχει διάστασις βουλῆσεως καὶ δηλώσεως· ὡς πρὸς τοὺς τρίτους ὅμως εἶναι ἰσχυρά, προϋποτιθεμένου ὅτι οἱ τρίτοι τελευτοῦσιν ἐν καλῇ πίστει, ἥτις ἐν ἀγνοίᾳ τῆς εἰκονικότητος. Α. χ. ὁ Α. εἰκονικῶς πωλεῖ καὶ παραδίδει τῷ Β. πράγμα τι αὐτινος δὲν καθίσταται κύριος, καθόσον ὑπάρχει διάστασις βουλῆσεως καὶ δηλώσεως, ἐνθ' ὁ Α. παραμένει κύριος τοῦ πράγματος. Ἐὰν ὁ Β. πωλήσῃ τὸ πρᾶγμα τοῦτο τῷ Γ, ὅστις ἀγνοεῖ τὴν εἰκονικὴν ἀγοραπωλησίαν μεταξὺ Α καὶ Β, αὐτός δὲν θέλει γίνεαι κύριος τοῦ πράγματος, καθ' ὃ παρὰ μὴ κυρίου ἀγοράσας καὶ παραλαβὼν αὐτό. Ἐνταῦθεν ἐρωτᾶται εἰ δυνατόν ὁ Α. ὅστις παραμένει εἰς κύριος, νὰ διεκδικήσῃ τὸ εἰς χεῖρας τοῦ Γ εὐρισκόμενον πρᾶγμα; οὐχί, καθόσον τὸν τρίτον

Γ δὲν δύναται νὰ βλάψῃ ἢ μεταξὺ τῶν Α καὶ Β γενομένη ἀγοραπωλησία.

Οὐχ ἦτον ἐπὶ τὴν εἰκονικὴν δικαιοπραξίαν δυνατόν πολλαῖς τὰ κρύπτηται ἄλλη δικαιοπραξία, ἣν ὅπως ἠθέλησαν οἱ συμβαλλόμενοι. Ἡ κρυπτομένη δικαιοπραξία εἶναι ἔγκυρος μὲν ἐὰν φέρῃ πάντα τὰ κατὰ νόμον ἀπαιτούμενα στοιχεῖα, ἄκυρος δὲ ἐὰν ὅχι. Οἷον ἐπὶ δανείου, ὃ ὀφειλέτης δίδωσιν ὡς ἐνέχυρον τὸ ὥρολόγιον αὐτοῦ, ὅπερ ὅμως δὲν λέγει, ἀλλὰ τούναντίον, ὅτι πωλεῖ τοῦτο τὸ δανειστῇ ὑπὸ τὸν ὅρον, ἐὰν ἔχῃ χρήματα νὰ δικαιῶται ἐντὸς ἑξ μηνῶν ἵνα ἀγοράσῃ αὐτό. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ κεκαλυμμένη σύμβασις τοῦ ἐνεχύρου, ἣν πράγματι μὲν ἠθέλησαν οἱ συμβαλλόμενοι ἀλλὰ δὲν κατήρτισαν, εἶναι ἰσχυρά· ἡ δὲ φαινομένη, ἣτοι ἡ δικαιοπραξία τῆς ἀγοραπωλησίας ἐπὶ ἐξωνήσῃ, τὴν ὁποίαν δὲν ἠθέλησαν ἀλλὰ κατήρτισαν, εἶναι ἀνίσχυρος.

Ἡ εἰκονικότης διαφέρει τοῦ ἀστεϊσμοῦ καὶ τῆς κρυψιβουλίας, καθ' ὅσον ἐπὶ μὲν τῶν τελευταίων ὁ εἰς τῶν δικαιοπρακτοῦντων ἀπατᾷ τὸν ἕτερον, ἐνθ' ἐπὶ τῆς εἰκονικότητος ἀμφότεροι οἱ συμβαλλόμενοι ἐξαπατῶσι τοὺς τρίτους.

IV. Καταπίστευσις.

«Καταπίστευσις καλεῖται ἡ δῆλωσις βουλῆσεως ἢ ἐπιζητούσα νομικὴν ἐνέργειαν ὑπερακοντίζουσαν τὸν σκοπὸν εἰς ὃν ἐγένετο». Αὕτη διακρίνεται τῆς εἰκονικότητος καθ' ὅσον: α') Ἐπὶ τῆς εἰκονικότητος δὲν ὑπάρχει ἀληθὴς βούλησις, ἐνθ' ἀντιθέτως ἐνταῦθα ἡ δηλωθεῖσα βούλησις εἶναι ἀληθής· β') Ἐνθ' ἐπὶ τῆς εἰκονικότητος οἱ συμβαλλόμενοι ἐξαπατῶσι τοὺς τρίτους, τούναντίον ἐπὶ τῆς καταπιστεύσεως οἱ δικαιοπρακτοῦντες οὐδένα προτίθενται νὰ ἐξαπατήσωσιν, ἀλλ' ἀπλῶς καταφεύγουσιν εἰς τὸ μέσον τοῦτο, εἴτε διότι δὲν ὑπάρχει νομικὸς τύπος κατάλληλος διὰ τὸν σκοπὸν αὐτῶν, εἴτε διότι ὁ ὑπάρχων καὶ ἀρμόζων παρέσχεν αὐτοῖς δυσχερείας.

Ἐπὶ τῆς καταπιστεύσεως ὑπάρχει διάστασις βουλῆσεως καὶ δηλώσεως μεταξὺ τοῦ τύπου, καθ' ὃν θέλουσι νὰ καταρτίσωσι τὴν δικαιοπραξίαν οἱ συμβαλλόμενοι καὶ τοῦ σκοποῦ, εἰς ὃν ἀποδίδουσιν. Οἷον ἡ παρὰ Ῥωμαίους *fiducia*, παρ' ἡμῶν δὲ ἡ πρὸς εἰσπραξίν τοῦ ποσοῦ τῆς ἀπαιτήσεως μεταβίβασις τῆς συναλλαγματικῆς δι' ἀτάκτου ἐπιστογραφῆσεως, ἢ ἐπὶ σκοπῷ ἐνεχυρώσεως ἐκχώρησις τῆς ἀπαιτήσεως καὶ τὰ ἐπὶ ἐξωνήσῃ, δάνεια αὗτινες τελευτοῦναι περιπτώσεις εἶναι αἱ συνηθέστερον ἀπαντῶσαι.

Ὁ πρὸς ὃν καταπιστεύονται ταῦτα κτᾶται κυριότητα· ἐὰν ὅμως προδῇ

εις ἀπαλλοτριώσιν, ἣν δύναται βεβαίως νὰ πράξῃ, θεωρεῖται ὅτι καταχράται τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣν ὁ δίδων πρὸς αὐτὸν εἶχε καὶ ἐφ' ἧς βουζόμενος παρέσχεν αὐτῷ τὸ πρᾶγμα, διὰ τὸ ὅποτον ἀπαλλοτριωθὲν ἤδη εἶναι δυνατόν νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν κύριον, ἐὰν περὶ τούτου ὕπῃρχε συμφωνία.

II. Ἀκουσία διάστασις βουλήσεως καὶ δηλώσεως.

1. *Πλάνη*. Εἴρηται ὅτι ἀκουσία διάστασις βουλήσεως καὶ δηλώσεως ὑπάρχει ἔνεκα πλάνης. Οἷον δηλῶ ὅτι θέλω νὰ ἀγοράσω τὴν ἐν ὁδῷ Σταδίου ὑπ' ἀριθ. 1 οἰκίαν, ἐνῷ ὄντως θέλω τὴν ὑπ' ἀριθ. 11. Ἡ τοιαύτη συμβατικὴ πλάνη κατὰ τοὺς Ῥωμαίους διαιρεῖται εἰς δύο φόρους κατηγορίας.

1) *Error in corpore*, πλάνη ἀφορώσα εἰς τὸ ἀντικείμενον π. χ. ἐὰν ἐγὼ νομίζω ὅτι ἀγοράζω τὸν Κορινθιανὸν ἀγρόν, ἐνῷ πράγματι ἀγοράζω τὸν Σεμπρωνιανόν.

2) *Error in persona*, πλάνη ἀφορώσα εἰς τὴν ταυτότητα τοῦ προσώπου μεθ' οὗ συμβάλλεται τις· λ. χ. ἐγκαταστήσω τὸν Παύλον κληρονόμον μου, ἐνῷ ἤτελον νὰ ἐγκαταστήσω τὸν Πέτρον.

3) *Error in negotio*, πλάνη ἀφορώσα εἰς τὴν φύσιν τῆς καταρτιζομένης δικαιοπραξίας. Οἷον δηλῶ τῷ φίλῳ μου Πέτρῳ, ὅτι δωροδομαί αὐτῷ τὴν ἐν Κηφισίᾳ ἐκκαλὶν μου, ἐνῷ τούναντιον θέλω νὰ πωλίσω αὐτῷ ταύτην.

4) *Error in quantitate*, πλάνη περὶ τὴν ἔκτασιν τῆς υποσχέσεως στρεφόμενη. Οἷον ὑπογράφω συναλλαγματικὴν 1000 ἀντὶ 100 δραχμῶν.

5) *Error in qualitate*, πλάνη περὶ τὰς ἰδιότητας τοῦ ἀντικειμένου στρεφόμενη. Π. χ. νομίζω ὅτι ὁ ἀγοράζόμενος ἵππος εἶναι ἱπποδρομίου, ἐνῷ ἀντιθέτως εἶναι κοινός.

Ἡ πλάνη ἐπὶ τῶν τριῶν πρώτων περιπτώσεων καλεῖται ἐντελής ἢ οὐσιώδης καὶ ἐπιφέρει τὴν ἀκυρότητα τῆς δικαιοπραξίας. Ἡ ἐπὶ τῶν δύο ἐτέρων περιπτώσεων πλάνη, καλουμένη ἐπουσιώδης, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ὡς ἐπιφέρουσα τὴν ἀκυρότητα μόνον τῶν συμβάσεων καλῆς πίστωσης—*negotia bonae fidei*—καὶ δὴ ἐπὶ ἀγοραπωλησίαις.

Ἐν αἷς περιπτώσεσιν ἡ πλάνη λαμβάνεται ὑπ' ὄψει, ἥτοι καθίσταται τὰς δικαιοπραξίας ἀκύρους, ἐάν νὰ ἦ: α') οὐσιώδης, ἥτοι νὰ στρέφεται περὶ τὸ ἀντικείμενον, τὸ πρόσωπον καὶ τὴν δικαιοπραξίαν· β') συγγνωστὴ καὶ οὐχὶ ἀσύγγνωστος· καλεῖται δὲ ἡ πλάνη τινός

ἀσύγγνωστος ἢ προερχομένη ἐκ μεγάλης αὐτοῦ ἀφροντισίας καὶ κουφότητος, συγγνωστὴ δὲ ἡ ἐναντία. Διὰ τοῦτο δὲ συγγνωστὴ μὲν εἶναι ἡ πλάνη ὅταν στρέφεται περὶ τὰ πραγματικὰ γεγονότα, καθ' ὅσον ταῦτα ἄπειρα ὄντα εἶναι καὶ ἀμάθητα, κατ' ἀντίθεσιν τῆς περὶ τὸ δίκαιον πλάνης, ἥτις εἶναι ἀσύγγνωστος, καθ' ὅσον τὸ δίκαιον πεπερασμένον ἐστὶ καὶ μαθητόν. Τοῦτο διευτυπώθη παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ Πανδέκτῃ (Dig. 22. 6, 99 princ.) ὡς εἴης: «*juris ignorantia qui- que nocet, facti vero ignorantia non nocet*».

Ὁ κανὼν οὗτος ἰμετριώσθη βαθμυδὸν καὶ ἡ περὶ τὸ δίκαιον πλάνη συγγινώσκεται: α') ὅταν ἀδύνατος καθιστᾶται ἡ ἐξέρεσις νομικοῦ πρὸς συμβουλήν τινα· β') ἐπὶ γυναικῶν· γ') ἐπὶ ἀνηλίκων· δ') ἐπὶ ἀγροίκων—*rustici*, καὶ ε') ἐπὶ στρατιωτῶν.

2) *Παρανόησις*. Ἡ πλάνη ἐπάγεται οὐ μόνον διάστασιν βουλήσεως καὶ δηλώσεως, ἀλλ' ἐπὶ τῶν δικαιοπραξιῶν, ἥτοι τῶν συμβάσεων παράγει δηλώσιν βουλήσεως ἀσύμφωνον πρὸς τὴν τοῦ ἐτέρου δηλῶν ὅτι ὁ δηλῶν, πράγματι δὲ τοῦτο καὶ θέλων, νομίζει εἶναι ὁ ἕτερος ἐδήλωσεν ἄλλοιαν ὅπως βούλησιν τῆς πράγματι δηλωθείσης.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ διάστασις δὲν ὑπάρχει μεταξὺ βουλήσεως καὶ δηλώσεως τινος τῶν συμβαλλομένων, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἐκτερωθέντων βουλήσεων, ἔνεκεν τοῦ ὅποιου ὑφίσταται ἀσυμφωνία βουλήσεων, ἥτοι ἑλλειψίς συναινέσεως. Ἡ οὕτω ἐπεγεγῶσα πλάνη, ἡ τὴν διάστασιν τῶν ἐκατέρωθεν δεδηλωμένων βουλήσεων ἐπιφέρουσα, καλεῖται παρανόησις—*dissensus*.

Ἡ ἐντεθὲν προελθούσα σύμβασις εἶναι ἀκύρος οὐχὶ λόγῳ τῆς πλάνης, ἀλλὰ τῆς ἐκ ταύτης προελθούσης ἀσυμφωνίας μεταξὺ τῶν δικαιοπρακτούντων μερῶν.

Τὰ σημεῖα εἰς ἃ δύναται νὰ στρέφεται ἡ παρανόησις εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰς τῆς διαστάσεως, βουλήσεως καὶ δηλώσεως· τὸ ζήτημα δὲ, ἂν ἡ ἀσυμφωνία ὡς πρὸς ἓν σημεῖον ἐπάγεται τὴν καθολικὴν ἀκυρότητα τῆς συμβάσεως, λύεται ἐκ τῆς σημασίας, ἣν ἀποδίδωσι τούτῳ τὸ δίκαιον.

Ἐπὶ τῆς ἑλλειψέως συναινέσεως οὐδέποτε ἐξετάζεται, ἂν ἡ ἐπιλοχωρούσα πλάνη εἶναι συγγνωστὴ ἢ ἀσύγγνωστος.

§ 52. Τὰ παραγωγικὰ αἷτια τῆς βουλήσεως

«*Παραγωγικὰ τῆς βουλήσεως αἷτια καλοῦνται τὰ περιστατικά, τὰ μὴ ἀναφερόμενα μὲν εἰς τὰ οὐσιαστικά τῆς δικαιοπραξίας (persona, negotium, corpus), γενόμενα ὅμως ἀφορμὴ πρὸς ἐπιχείρησιν αὐτῆς*».

Μισθώνει τις π.χ. πολυώροφον οικόαν, διότι υπέθετεν ὅτι ἀφευκτως γίνεται ὑπουργός ἢ νομφεύεται πολυφερνὸν κόρην. Ἐπίσης δηλὸν ὅτι θέλω νὰ ἀγοράσω τὴν Α οικόαν, ἣν πράγματι θέλω, νομίζων ὅτι ἐκληρονόμησα τὸν φίλον μου Γ ἢ ὅτι μὴ ἐκληρώθη τὸ λαχεῖον τοῦ Στόλου. Τὸ παραγωγικὸν τῆς βουλήσεως αἷτιον εἶναι, διότι υπέθετεν ὅτι θὰ ἐγίνετο ὑπουργός, ἢ υποτιθεμένη, πολυφερνὸς κόρη, τὸ νομιζόμενον λαχεῖον ἢ ἡ κληρονομία, ταυτέστιν ἡ πλάνη. Ἀλλὰ καὶ ὁ φόβος καὶ ὁ δόλος εἶναι παραγωγικὰ τῆς βουλήσεως αἷτια. Τὰ παραγωγικὰ ἄρα τῆς βουλήσεως αἷτια δύνανται νὰ γεννηθῶσιν ἐκ πλάνης, φόβου, δόλου, ἢ δὲ σημασία τούτων θέλει ἐρευνηθῇ κατωρισμένως.

I. Πλάνη.

Ἡ πλάνη παρουσιάζεται εἴτε ὡς ἀγνοία τινος εἴτε ὡς ἐσφαλμένη τοῦτου γινώσκου καὶ «ἀγνοία—ignorantia—μὲν εἶναι τὸ μὴ γινώσκειν τι, πλάνη δὲ—error—τὸ ἐσφαλμένως γινώσκειν αὐτό». Ἐπειδὴ ὅμως ἀμφοτέραι περιέχουσιν ἀγνοσίαν τοῦ ἀληθοῦς, διέπονται ὑπὸ τῶν αὐτῶν κανόνων, καὶ ὅτι λέγεται περὶ τῆς μιᾶς ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης. Ὁ μὴ γινώσκων τι καὶ ὁ ἐσφαλμένος γινώσκων τοῦτο πάσχουσι τὸ αὐτό, ἤτοι ἀγνοοῦσι τὸ ἀληθές, ἐπομένως τελοῦσιν ἐν ἀγνοίᾳ. Οἷον ὁ ἀγνοῶν ὅτι ὁ Πέτρος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, καθὼς καὶ ὁ νομίζων ὅτι ὁ Παῦλος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐνῶ πράγματι ἦλθεν ὁ Πέτρος, διατελοῦσιν ἐν τῇ αὐτῇ ἀναληθείᾳ περὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Πέτρου. Τούτου ἕνεκα ἡ ἀγνοία καὶ ἡ πλάνη συνεπάγονται τὰ αὐτὰ ἔννομα ἀποτελέσματα.

Ἡ περὶ τὰ παραγωγικὰ τῆς βουλήσεως αἷτια πλάνη διακρίνεται σαφῶς τῆς πλάνης, ἣτις ἐπάγεται διάστασιν βουλήσεως καὶ δηλώσεως, καὶ ἔσον ἐν τῇ τελευταίᾳ οὐδεμία ὑπάρχει βούλησις ἀφοῦ τὸ δηλωθὲν δὲν εἶναι τὸ βουληθέν, ἐνῶ ἐπὶ τῆς πλάνης περὶ τὰ αἷτια ὑπάρχει ἀληθὴς βούλησις, ἣτις ὅμως παρήχθη ἐκ πεπλανημένων αἰτιῶν. Τούτου ἕνεκα ἐπὶ τοῦ προκειμένου κρατεῖ ὁ κανὼν ὅτι «ἢ περὶ τὰ παραγωγικὰ αἷτια τῆς βουλήσεως στρεφομένη πλάνη δὲν λαμβάνεται ποσὸς ὅπ' ὅφει καὶ ἡ ἐκ ταύτης προεληθούσα δικαιοπραξία εἶναι ἰσχυρά», διότι ἄλλως δὲν δύνανται νὰ γίνῃ λόγος περὶ σταθερότητος τῶν συναλλαγῶν.

Τοῦ κανόνος τούτου εὐρηγνται αἱ ἐξῆς ἐξαιρέσεις:

α') Ἐπὶ δικαιοπραξιῶν αἷτια θανάτου ἢ πλάνη λαμβάνεται ὅπ' ὅφει, καθιστώσα πᾶσαν τοιαύτην δικαιοπραξίαν διαρρηκτὴν. Π.χ. ὑποθέτων ὅτι ὁ ἐν Κιλκίς μαχόμενος υἱός μου ἐφονεύθη ἐγκαθιστῶ τὸν Β

κληρονόμον. Ἡ διαθήκη εἶναι ἔγκυρος, καθ' ὅσον φέρει πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς δικαιοπραξίας, ἀλλὰ διαρρηκτὴ, διότι ἀνεῖ τῆς πλάνης δὲν θὰ ἐγκαθίστων κληρονόμον ἐμοῦ τὸν Β. ἤτοι τότε λαμβάνεται ἡ πλάνη ὅπ' ὅφει, ὅταν αὕτη δὲν εἶναι ἀπλή ἀφορμή, ἀλλ' ὁ κύριος παραγωγικὸς λόγος τῆς βουλήσεώς μου.

β') Ἐπὶ τῶν δικαιοπραξιῶν ἐν ζωῇ, ὅταν ὁ δηλὼν θέτο ὡς προϋπόθεσιν τὸ παραγωγικὸν τῆς βουλήσεως αὐτοῦ αἷτιον ἡ πλάνη λαμβάνεται ὅπ' ὅφει καθιστώσα τὴν δικαιοπραξίαν διαρρηκτὴν. Οἷον ὁ πατήρ, προκειμένου νὰ τελεσθῇ ὁ γάμος τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, συνιστᾷ αὐτῇ προῖκα, προϋποτιθεὶς ὅτι υἱὸν τελεσθήσεται ὁ γάμος. Ὁ Α νομίζων ὅτι ὀφείλει τῷ Β χιλίας δραχμὰς καταβάλλει αὐτῷ ταύτας λέγων λάβε τὰς ἀς σοὶ ὀφείλω 1000 δραχμὰς. Ἐὰν μετέπειτα ὁ γάμος δὲν τελεσθῇ, ἢ ὁ δούς ἀνακαλύψῃ ὅτι δὲν ὀφείλει, δύναται νὰ προσβάλῃ τὴν δικαιοπραξίαν καὶ νὰ τὴν διαρρήξῃ. Καὶ ἐν μὲν τῇ περιπτώσει τοῦ γάμου ὑπάρχει ἡ *condictio causa data causa non secuta*, ἐν δὲ τῇ καταβολῇ ἡ *condictio indebiti*.

II. Ἀπάτη.

«Ἀπάτη ἢ δόλος—*dolus*—εἶναι ἡ ἐν γνώσει καὶ ἐκ προθέσεως προενοουμένη ζημία ἐτέρου. Διὰ τῆς ἀπάτης ἡ παράγεται πλάνη ἢ γίνονται χρῆσις τῆς ἡβῆς κατὰ τινι ὑπαρχούσης.

Κατὰ τὸ *Jus civile* ἡ δι' ἀπάτης γενομένη δικαιοπραξία εἶναι ἰσχυρή, ἔγκυρος ἀλλὰ διαρρηκτὴ, δόντος τοῦ πραιτωρος τῷ ἀπατηθέντι μέσα κατὰ τοῦ ἐξαπατήσαντος δι' ὃν διαρρηγνύει τὴν δικαιοπραξίαν τοιαῦτα δὲ εἶναι ἡ *actio doli* καὶ ἡ *exceptio doli*. Καὶ διὰ μὲν τῆς *actio doli* ὁ ἀπατηθεὶς ζητεῖ ἀποζημιώσιν καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις διάλυσιν τῆς δικαιοπραξίας, διὰ δὲ τῆς *exceptio doli* προστατεύεται κατὰ τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀπατήσαντος.

III. Φόβος.

«Φόβος ἢ βία—*vis metusque*—καλεῖται ἡ ἄδικος χρῆσις μέσων ἐκβιαστικῶν ἢ ἀπειλητικῶν πρὸς ἐξαναγκασμὸν πρὸς εἰς δὴλῶσιν βουλήσεως, ἣν ἀνεῖ αὐτῶν δὲν ἠθέλει σχηματίσει. Οὗτος συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τις ἀπειληθεὶς ὅπ' ἄλλου δηλοῖ ὅτι θέλει τι. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δικαιοπραξίας ταύτης, κατὰ τὸ *jus civile* εἶναι ἰσχυρὸν διότι, ὡς καὶ αἱ πηγαὶ λέγουσι, *tamen coactus voluit*—καὶ περ ἀναγκασθεὶς ἠθέλησεν. Ἐπὶ τοῦ φόβου δηλὸν ὅτι τῷ βιασθέντι τίθεται τὸ δίλημμα ἢ νὰ

υποχωρήσῃ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀπειλοῦντος, ἀποφεύγων τὸ ἀπειλούμενον κακόν, ὅπότε ἡ καταρτιζομένη δικαιοπραξία εἶναι ἐγκυρος, αἰτε ὑπαρχούσης δηλώσεως βουλήσεως, ἢ νὰ μὴ ἐνδύσῃ, ὑφιστάμενος μὲν τὰς συνεπειὰς τῆς ἀπειλῆς, μὴ ἐκδηλῶν ὅμως βούλησιν καὶ οὕτω ἀποφεύγων τὴν κατάρτισιν τῆς δικαιοπραξίας.

Ὁ πράττωρ ἐπροστάτευσεν τὸν ἀπειληθέντα, παρασχὼν αὐτῷ τὴν *actio quod metus causa* καὶ τὴν *exceptio quod metus causa*. Ἵνα ὅμως δυνηθῇ τις νὰ ἐγείρῃ τὴν περὶ φόβου ἀγωγὴν, δὲν ἀρκεῖ πᾶσα οἰαδήποτε ἀπειλή, ἀλλὰ δεόν αὕτη νὰ ᾖ τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐκφράσῃ συνήθη ἀνθρώπων.

Ὁ τὴν βούλησιν προκαλῶν καὶ δημιουργῶν φόβος εἶναι προῖον τῆς ψυχολογικῆς βίας, καλουμένης *vis compulsiva*: διαφέρει δὲ τῆς ἀπολύτου βίας, *vis absoluta*, ἣτοι τοῦ φυσικοῦ ἐξαναγκασμοῦ, ἀφοῦ ὁ ἐξαναγκασζόμενος καθίσταται ἄπλοον ὄργανον τοῦ ἐξαναγκάζοντος καὶ ἡ δικαιοπραξία αὕτη εἶναι ἄκυρος.

§ 63. Περιεχόμενον τῶν δικαιοπραξιῶν.

I. Διατάξεις διέπουσαι τὸ περιεχόμενον τῶν δικαιοπραξιῶν ἐν γένει.

Τὸ περιεχόμενον τῆς δικαιοπραξίας δεόν: α') *Νὰ συμμοτῇ τοῖς κανόσι τοῦ δικαίου.* Οὕτω δὲν δύναται νὰ ἀφορᾷ εἰς τὴν μεταβολὴν διατάξεων δημοσίας τάξεως, ὡς ἐπὶ γάμου, διότι: «*Jus publicum privatorum pactis mutari non potest*». β') *Τὸ περιεχόμενον τῆς δικαιοπραξίας δεόν νὰ μὴ ἀντιβαίνει τοῖς χρηστοῖς ἥθεσι—contra bonos mores*. γ') *Τὸ περιεχόμενον τῆς δικαιοπραξίας δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἀντικείμενον ἀπολύτως ἀδύνατον, διότι impossibilium nulla est obligatio—τῶν ἀδυνάτων οὐδεμία ἐστὶν ἐνοχλή.*

II. Τὸ περιεχόμενον τῶν δικαιοπραξιῶν ἐν τοῖς καθέκαστον.

Τὰ διάφορα στοιχεῖα ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ περιεχόμενον τῆς δικαιοπραξίας διακρίνονται ὡς ἐξῆς.

α') *Εἰς οὐσιώδη στοιχεῖα—essentialia ἢ substantialia negotii*, ἃ κατὰ τοὺς κανόνες τοῦ δικαίου εἶναι ἀπαραίτητα πρὸς ὑπαρξιν τῆς δικαιοπραξίας, ὡς ἐπὶ ἀγοραπωλησίας εἶναι τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ τίμημα· ἐπὶ διαθήκης ἢ ἐγκατάστασις κληρονόμου· ἐπὶ παρακαταθήκης ἢ ἀπόδοσις τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς δικαιοπραξίας μεταβαλλόμενα καταστρέφουσιν αὐτήν.

β') *Εἰς φυσικά—naturalia negotii*, ἃ νοοῦνται ἀφ' ἐαυτῶν, ἀφ' ὅσον δὲν μετεβλήθησαν ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων. Οὕτω ἐπὶ μισθώσεως τὰ μισθώματα καταβάλλονται ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ πρώτη ἐκάστου μηνός· δύναται ὅμως διὰ συμφωνίας—*jus dispositivum*—νὰ καταβάλλονται καθ' ἐκάστην τριμηνίαν. Ἐπίσης ὅτι ὁ κίνδυνος τοῦ πωλουμένου πράγματος ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀγοραστήν—*periculum est emptoris*.

γ') *Εἰς τυχαῖα—accidentalialia negotii*—οἷα εἶναι διατάξεις, μὴ οὐσα ἀναγκάται διὰ τὴν ἔννοϊαν τῆς δικαιοπραξίας, μηδὲ προκύπτουσαι ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἀλλ' ἀπλῶς ἐν τινι εἰδικῇ περιπτώσει εἰδικῶς προστιθέμεναι τῇ δικαιοπραξίᾳ· λ.χ. ἡ προσθήκη τῆς *lex commissoria* ἐν τῇ ἀγοραπωλησίᾳ, καθ' ἣν ἡ ἀγοραπωλησία διαλύεται, ἂν μὴ καταβληθῇ ἐγκαιρῶς τὸ τίμημα. Ἐπίσης τυχαῖα στοιχεῖα εἶναι ἡ ποινικὴ ῥήτρα, ὁ ἀρραβὼν, ἡ ἐγγύησις. Ἐν τοῖς τυχαίοις τοῖτοις στοιχείοις σπουδαίαν κέκτηνται σημασίαν τρία στοιχεῖα ἰσχύοντα ἀφ' ὅσον συνεφωνήθησαν καὶ τοιαῦτα εἶναι: 1) αἱ αἰρέσεις· 2) αἱ προθεσμιαί· καὶ 3) οἱ ὅροι.

III. Αἰρέσεις.

1. Ἔννοια καὶ διάκρισις τῶν αἰρέσεων εἰς ἀναβλητικὰς καὶ διαλυτικὰς.

«*Αἰρέσεις—conditio*—εἶναι ἡ γενομένη ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ προσθήκη, δι' ἣς ἡ ἐνέργεια ταύτης (τῆς δικαιοπραξίας) ἐξαργύται ἐκ γεγονότος μέλλοντος καὶ ἀβεβαίου». ὡς *si Titius consul factus fuerit, quinque aureos dare spondeo*—ἂν ὁ Τίτιος γίνῃ ὕπατος, ὑπισχνούμαι νὰ δώσω σοι ἑκατὸν χρυσοῦς. Ἐν τούτῳ ἡ πραγματοποιήσις τῆς ὑποσχέσεως ἀναβάλλεται μέχρις οὗ ἐπέλθῃ ἡ λύσις τοῦ γεγονότος.

Αἰρέσεων κυρίως ἔχομεν δύο εἴδη: τὰς ἀναβλητικὰς, αἵτινες ἀναβάλλουσι τὴν παραγωγὴν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς δικαιοπραξίας λ.χ. θὰ δωρήσω σοι χρυσοῦν δακτύλιον, ἂν μνηστευθῶ· καὶ τὰς διαλυτικὰς, ἐν αἷς τὰ ἐπελθόντα ἤδη ἔννομα ἀποτελέσματα τῆς δικαιοπραξίας διαλύονται, π.χ. σοὶ δωροῦμαι χρυσοῦν δακτύλιον· ἂν ὅμως δὲν ἀρτευσῶ κατὰ τὰς ἐξετάσεις μου, θὰ μοι τὸν ἐπιστρέψῃς. Ἀμφότεραι αἱ αἰρέσεις αὗται ὁμοιάζουσι καθ' ὅσον ἀναβάλλουσι· τὶ· ἀλλὰ διαφέρουσι, διότι ἐπὶ μὲν τῆς ἀναβλητικῆς αἰρέσεως ἀναβάλλεται ἡ παραγωγὴ τοῦ διὰ τῆς δικαιοπραξίας σκοπούμενου ἐννόμου ἀποτελέσματος, ἐπὶ δὲ τῆς διαλυτικῆς ἀναβάλλεται ἡ διάλυσις, ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐπελθόντος ἤδη ἐννόμου ἀποτελέσματος.

Ἐπὶ τε τῆς ἀναβλητικῆς καὶ διαλυτικῆς αἰρέσεως διακρίνομεν τρεῖς διαφορὰς καταστάσεις.

α') Τῆς ἀβεβαιότητος, ὡς παρ' ὅσον ἐφ' ὅσον ἡ αἵρεσις ἡρτῆται—*conditio pendet*, καθ' ὅσον εἶναι ἀδέδαιον ἐν ᾧ παραχθῶσι τὰ ἐννομα ἀποτελέσματα. Διηγοῦνται ἐπὶ μὲν τῆς ἀναβλητικῆς ἐάν θά ἐπέλθῃ ἡ γένεσις, ἐπὶ δὲ τῆς διαλυτικῆς ἡ καταστροφή τῶν σκοπομένων ἐνόντων ἀποτελεσμάτων.

β') Τῆς πληρώσεως—*conditio existit*—καθ' ἣν πληρωθείσης μὲν τῆς ἀναβλητικῆς αἰρέσεως ἐπέρχονται αὐτοδικαίως τὰ ἀποτελέσματα τῆς δικαιοπραξίας, πληρωθείσης δὲ τοῦναντίον τῆς διαλυτικῆς καταστρέφονται τὰ ἤδη παραχθέντα ἀποτελέσματα.

γ') Τῆς ἀπότητος ἢ μεταπτώσεως τῆς αἰρέσεως—*conditio deficit*, ὅταν καταστῇ βέβαιον ὅτι τὸ ἐν τῇ αἰρέσει γεγονός δὲν θά λάβῃ χώραν. Ματαιωθείσης δὴλον ὅτι τῆς ἀναβλητικῆς αἰρέσεως ἐκλείπει ἡ προσδοκία τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀποτελεσμάτων· τοῦναντίον ἀτονισάσης τῆς διαλυτικῆς ἀπόλλυται ἡ προσδοκία, ἡ ἐλπίς τῆς ἀνατροπῆς τῶν παραχθέντων ἤδη ἀποτελεσμάτων.

2. Εἶδη αἰρέσεων.

α') Ἐξουσιαστικαὶ ἢ δυννητικαὶ—*potestativae* καλοῦνται αἱ αἰρέσεις, ὡς αἱ ἐκκλήσεις αὐτῶν ἡρτῆται ἐκ μόνης τῆς βουλήσεως τοῦ ἐπὶ αἰρέσει δικαιοῦχου, οἷον ἐάν ἀνέλθῃ ὁ Α εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καθ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἡ πλήρωσις αὐτῆς ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ὑπὸ αἰρεσιν τετιμημένου Α.

Τυχαταὶ αἰρέσεις—*causales*—εἶναι ἐκεῖναι ὧν ἡ πλήρωσις ἐξαρτᾶται εἴτε ἐκ τυχαίου περιστατικοῦ, εἴτε ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ἐπὶ αἰρέσει ὀφειλέτου, ὡς λ. χ. ὁ Α ὑπισχνεῖται τῷ Β χρυσοῦν ὥρολόγιον, ἐάν ὑπάγῃ εἰς Παρίσιον.

Μικταὶ αἰρέσεις—*mixtae*—καλοῦνται ἐκεῖναι ὧν ἡ πλήρωσις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς θελήσεως τοῦ ἐπὶ αἰρέσει δικαιοῦχου καὶ ἀπὸ ἐτέρου τινὸς περιστατικοῦ. Ἐάν λ. χ. ὑποσχεθῇ τῷ Α 1000 δραχμαὶς ἐάν νομρευθῇ τὴν Β, ἡ αἵρεσις εἶναι μικτή, ὡς ἐξηρητημένη καὶ ἀπὸ τῆς θελήσεως τοῦ Α καὶ ἀπὸ τῆς θελήσεως τῆς Β.

Ἐπάρχουσι περιπτώσεις καθ' αἷς οἱ κανόνες οἷοι δὲν ἰσχύουσιν, ἤτοι περιπτώσεις καθ' αἷς 2, γεγονότα τινά, καίτοι φέρουσιν τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν τῆς αἰρέσεως, δὲν εἶναι αἰρέσεις τοιαῦτα δὲ εἶναι.

β') Αἱ ἀναγκαστικαὶ αἰρέσεις περιέχουσαι γεγονότα π, ὅπερ πάντως θά λάβῃ χώραν. Ἐχομεν δὲ ἀναγκαστικὰς αἰρέσεις ἀναβλητικὰς καὶ ἀναγκαστικὰς αἰρέσεις διαλυτάς.

Ἐπὶ τῶν ἀναγκαστικῶν ἀναβλητικῶν ἡ αἵρεσις θεωρεῖται ὡς μὴ γεγραμμένη, ἐπομένως τὸ σκοπούμενον ἐννομον ἀποτέλεσμα ἐπέρχεται ἀμέσως· π. χ. θά χαρίσω σοι χιλίας δραχμαίς, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ἀνατελῇ ἐξ ἀνατολῆς. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀναβλητικὴ αἵρεσις διαγράφεται καὶ ἐπομένως χαρίζω σοι τὰς χιλίας δραχμαίς ἀπὸ τοῦδε.

Ἐπὶ τῶν ἀναγκαστικῶν διαλυτικῶν ἡ αἵρεσις ἐνεργεῖ ἀκυρωτικῶς, καθίστησι δηλαδὴ τὴν δικαιοπραξίαν ἀκυρον· π. χ. σοὶ χαρίζω χιλίας δραχμαίς· ἐν ἑμῶς αὖριον ὁ ἥλιος ἀνατελῇ θά μοι τὰς ἐπιστρέψῃς, ἐν δύνῃσαι νά μοι ζητήσῃς τὴν καταβολὴν τῶν χιλίων δραχμῶν καθόσον ἡ τοιαύτη αἵρεσις καθίστησι τὴν δικαιοπραξίαν ἀκυρον.

γ') Αἱ ἀδύνατοι, ἐν αἷς βέβαιον εἶναι, ὅτι τὸ ἐν αὐταῖς γεγονός δὲν θά λάβῃ χώραν. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: ἐάν ἀδύνατος αἵρεσις, ὡς *si mare bibis*—ἐάν πίνῃ τὴν θάλασσαν—τελῇ α') ὡς ἀναβλητικῇ, ἐπὶ μὲν τῶν ἐν ζωῇ δικαιοπραξιῶν καθίστησι ταύτας ἀκύρους, ἐπὶ δὲ τῶν αἰτίᾳ θανάτου θεωρεῖται ὡς μὴ γεγραμμένη. Σοὶ ὑπισχνοῦμαι 1000 δρ. *si mare bibis* ἡ τοιαύτη ὑπόσχεσις εἶναι ἀκυρὰ, διότι ἡ παραγωγή τῆς σκοπομένης ἐνεργείας τῆς δικαιοπραξίας ἐξαρτᾶται ἐκ περιστατικοῦ, ὅπερ δὲν δύναται νά λάβῃ χώραν. Ἐάν δὲ τοῦναντίον εἶπω, ἐγκαθίστημι τὸν Α κληρονόμον ἐμοῦ, ἐάν φαύσῃ τὸν οὐρανὸν δακτύλῳ, ἡ αἵρεσις αὕτη θεωρεῖται ὡς μὴ γεγραμμένη· β') ὡς διαλυτικῇ ἐπὶ τε τῶν ἐν ζωῇ καὶ αἰτίᾳ θανάτου δικαιοπραξιῶν θεωρεῖται ὡς μὴ γεγραμμένη. Οἷον ὁμωροῦμαι σοι ἐν χρυσοῦν ὥρολόγιον, ἐάν ἑμῶς φαύσῃς τὸν οὐρανὸν δακτύλῳ θέλεις μοι τὸ ἐπιστρέψῃς. Ἡ ὁμωρὰ ἐνταῦθα, τῆς αἰρέσεως θεωρουμένης ὡς μὴ γεγραμμένης, εἶναι ἰσχυρά· οὐδέποτε ὅθεν θέλει ἐπιστραφῇ τὸ ὥρολόγιον.

Αἱ ἀνήθικοι ἢ αἱ αἰσχυραί, οἷαι εἶναι αἱ περιέχουσαι γεγονότα π, ἀπαγορευόμενον ὑπὸ τοῦ δικαίου ἢ ὑπὸ τῆς ἠθικῆς. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν τοιούτων αἰρέσεων εἶναι οἷα καὶ τὰ τῶν ἀδυνάτων. Ὡς ὑπισχνοῦμαι νά νομρευθῇ τὴν Α ἀποβλέπων εἰς μέλλουσαν χρεῖαν· ἡ τοιαύτη αἵρεσις εἶναι *contra bonos mores* καὶ ἐπομένως ἀκυρὰ. Ἐπίσης ὑπισχνοῦμαι νά ἐγκαταστήσω τὸν Α κληρονόμον ἐμοῦ ἀποβλέπων εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν παρ' αὐτοῦ ἔλαβον, ὅτι θά φονεύσῃ τὸν Β.

δ') Αἱ νομικαὶ αἰρέσεις, οἷαι εἶναι αἱ περιέχουσαι γεγονότα π, περιεχόμενον τοῦ δικαίου, ἀποτελοῦντα κανόνα δικαίου, ὡς ὅτι ὁ κληρονόμος εἶδεν νά ἐπιζῇ τοῦ διαθέτου εἶναι κανὼν τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου. Ἐάν ἄρα εἶπω καθίστημι τὸν Α ἐμὸν κληρονόμον, ἐάν ἐπιζῇ ἐμοῦ, τοῦτο εἶναι αἵρεσις νομικὴ καὶ θεωρεῖται αὕτη ὡς μὴ γεγραμμένη.

ε) Αἱ εἰς τὸ παρελθὼν ἢ τὸ παρὸν ἀναγόμεναι αἰρέσεις, *condi-*

tiones in praesens vel in praeteritum collatae, αἰτινες ὁμως δὲν εἶναι γνήσιαι αἰρέσεις, καθ' ὅσον ἐλλείπει ἀπ' αὐτῶν τὸ οὐσιώδες τῶν αἰρέσεων, τὸ τοῦ μέλλοντος καὶ ἀδεδαίου.

3. Δικαιοπραξίαι ἀνεπίδεκτοι αἰρέσεων.

Ὑπάρχουσι δικαιοπραξίαι ἀνεπίδεκτοι εἴτε μηδεμιᾶς αἰρέσεως, καὶ τοιαῦται εἶναι αἱ παρὰ Ῥωμαίοις καλούμεναι *actus legitimi*—νόμιμοι πράξεις, εἴτε τινῶν μόνον, ὡς ἡ ὑπὸ διαλυτικὴν αἰρεσιν ἐγκατάστασις κληρονόμου ἢ ἀναγκαίου καὶ ὑπὸ ἀναβλητικὴν εἴτε.

Ἐὰν εἰς τὰς δικαιοπραξίας ταύτας προστεθῇ αἰρέσεις, ἐπέρχεται κατὰ κανόνα ἀκυρότης· τὸ τοιοῦτο συμβαίνει ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ πρὸς οὐστασιν γάμου, νομιμοποιήσεως καὶ υἰοθεσίας, καθ' ὅσον ὡς οἰκογενειακὰ σχέσεις, ἐρειζόμεναι ἐπὶ τῆς ἡθικῆς, δὲν δύναται νὰ ἐξαρτηθῶσιν ἀπὸ αἰρέσεως.

Ὑπάρχουσιν ὁμως καὶ αἰρέσεις, αἰτινες προστιθέμεναι εἰς δικαιοπραξίαν τινὰ δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν ἀκυρότητα, ἀλλ' αἱ αἰρέσεις θεωροῦνται ὡς μὴ γεγραμμέναι· λ. χ. ἡ ἐγκατάστασις κληρονόμου ὑπὸ διαλυτικὴν αἰρεσιν.

IV. Προθεσμία.

Προθεσμία—*dies*—καλεῖται ἡ γενομένη ἐν δικαιοπραξίᾳ προσθήκη, δι' ἧς αἱ ἐνέργειαι ταύτης ἄρχονται ἢ παύονται ἀπὸ τινος γεγονότος ὁρισμένου καὶ βεβαίου.

Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ δέκνεται ὅτι ἡ προθεσμία διακρίνεται εἰς α') *dies a quo* ἢ κατὰ τὰς πηγὰς, in diem ἢ ex die, ἥτοι ἡ προθεσμία ἀπ' ἧς ἄρχονται τὰ αποτελέσματα τῆς δικαιοπραξίας, καλουμένη ἀναβλητικὴ προθεσμία. Α. χ. ὑπισχνοῦμαι νὰ δωρήσω τῇ μηστῇ μου μικρὸν ἀγαλμα τῆς Ἀφροδίτης τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου καὶ β') *dies a quo* ἢ κατὰ τὰς πηγὰς ad diem, ἥτοι ἡ προθεσμία ἀπ' ἧς καταπαύονται τὰ αποτελέσματα τῆς δικαιοπραξίας· καλεῖται δ' αὕτη διαλυτικὴ προθεσμία. Οἷον ὑπισχνοῦμαι τῇ ἐμῇ φίλῃ Παύλῳ νὰ παρέχω αὐτῇ δωρεὰν ἐπὶ dietῶν τὴν χρῆσιν τοῦ ἰδίου ἐμοῦ αὐτοκινήτου· ἅμα τῇ παρῳ τῆς dietῆς διαλύεται τὸ παραχθέν ἤδη ἔννομον ἀποτέλεσμα.

Προθεσμία καὶ αἰρέσεις ὁμοιάζουσι μὲν, διότι ἐπ' ἀμφοτέρων τὰ ἀποτελέσματα τῆς δικαιοπραξίας ἐξαρτῶνται ἐκ μέλλοντος γεγονότος, διαφέρουσι δέ, καθ' ὅσον ἐπὶ μὲν τῆς αἰρέσεως τὸ γεγονός, ἐξ οὗ ἐξαρτάται ἡ ἐνέργεια τῆς δικαιοπραξίας, εἶναι ἀδεδαίον, ἐνθ' ἐπὶ τῆς προθεσμίας εἶναι βέβαιον.

Ἡ προθεσμία δύναται νὰ ὀρισθῇ διττῶς α') ἡ ἀπολύτως διὰ χρονικοῦ σημείου τοῦ ἡμερολογίου, ὡς ἡ 1ῃ Μαΐου 1916, καὶ ὡς τοιαύτη προθεσμία ὀνομάζεται *dies certus*, ἢ β') σχετικῶς διὰ γεγονότος μέλλοντος, ὅπερ πάντως θέλει λάβει χώραν, οἷον ὁ θάνατος τοῦ Α, καὶ ἡ τοιαύτη προθεσμία ὀνομάζεται *dies incertus quando*. Ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις τὸ γεγονός εἶναι βέβαιον· ἂν ὁμως εἶναι ἀδεδαίον πότε θὰ ἐπέλθῃ τὸ γεγονός, ἡ τοιαύτη προθεσμία καλεῖται *dies incertus an*. Ὡστε ἔχομεν τὰ ἐπόμενα σχήματα·

α') *dies certus an certus quando*,

β') *dies certus an incertus quando*,

γ') *dies incertus an certus quando*,

δ') *dies incertus an incertus quando*.

Ἐπὶ τοῦ α') Τὸ γεγονός, τοῦτέστιν ἡ προθεσμία, εἶναι βέβαια ὡς πρὸς τε τὸ ἐὰν καὶ τὸ πότε· τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐπὶ ἡμερολογίου π. χ. ὑπισχνοῦμαι σοι χιλίας δραχμὰς, ὅταν ὁ ἥλιος δύσῃ. Ἐνταῦθα εἶναι βέβαιον καὶ τὸ ἐπὶ καὶ τὸ πότε θὰ δύσῃ.

Ἐπὶ τοῦ β') Τὸ γεγονός εἶναι βέβαιον εἴτι θέλει λάβει χώραν, ἀδεδαίον ὁμως τὸ πότε· ὡς ὑπισχνοῦμαι σοι ἓνα ἄγρὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ Α.

Ἐπὶ τοῦ γ') Εἶναι ἀβεδαίον, ἂν τὸ γεγονός θέλει λάβει χώραν, ἐνθ' τοῦναντίον εἶναι βέβαιον πότε θὰ λάβῃ χώραν· ὡς ὑπισχνοῦμαι τῷ Β ἐν γεύμα ἐν τῷ Ἀκταίῳ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνηλικιώσεώς μου. Ἐνταῦθα εἶναι ἀδεδαίον ἂν θὰ ἐνηλικιωθῶ, ἐπειδὴ δυνατόν νὰ ἀποθάνω, βέβαιον ὁμως τὸ πότε ἦτοι τὸ 21ον ἔτος.

Ἐπὶ τοῦ δ') Τὸ τε γεγονός καὶ τὸ πότε θὰ λάβῃ χώραν εἶναι ἀβεδαίον· ὡς ὑπισχνοῦμαι τῷ Β τὴν ἡμέραν τῶν γάμων μου χρυσοῦν ἀναμνηστικὸν δακτύλιον. Εἶναι ὁμως ἐνταῦθα ἀδεδαίον καὶ τὸ πότε καὶ τὸ ἐὰν θὰ νυμφευθῶ.

Αἱ δύο πρῶται περιπτώσεις εἶναι καθαρῶς προθεσμίαι, ἐνθ' τοῦναντίον αἱ δύο τελευταῖαι εἶναι μᾶλλον αἰρέσεις. Ἰδίᾳ ἡ προθεσμία, ἡ ὀρίστητον ἔχουσα τὸ τε πότε καὶ τὸ ἐὰν, περιέχει πάντοτε αἰρεσιν ἢ καὶ ὀρθότερον εἶναι νὰ λέγηται ὅτι ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ συνυπάρχουσιν αἰρέσεις καὶ προθεσμία. Ἐνεκα τῆς διττῆς φύσεως τῆς τοιαύτης προθεσμίας ἐφαρμόζονται φυσικῶς τῇ λόγῳ οὐ μόνον αἱ περὶ ἀπλῶν προθεσμιῶν διατάξεις, ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ αἰρέσεων. Οἷον ἐκεῖνος εἰς ὃν κληροδοτεῖται τι ὑπὸ τὴν προθεσμίαν, «ὅταν γένη 14 ἐτῶν», ἀποκτῇ αὐτὸ ἐὰν ζῇ μέχρις οὗ φθάσῃ τὴν ἡλικίαν τῶν 14 ἐτῶν.

Αἱ προθεσμίαι ἐπιτρέπονται γενικῶς· ὑπάρχουσιν ὁμως δικαιοπραξίαι ἀνεπίδεκτοι προθεσμιῶν, καὶ τοιαῦται εἶναι αἱ κατὰ τὸ Ῥ Δ.

λεγόμεναι πράξεις νόμιμοι, actus legitimi, ὡς ἡ emancipatio, ἡ acceptilatio, ἡ heredis aditio, ἡ servi optio καὶ ἡ datio tutoris, προσέτι ἡ ἐγκατάστασις κληρονόμου καὶ ὁ γάμος.

V. "Ορος.

«Ὅρος ἢ τρόπος—modus—εἶναι ἡ ἐπίστασις δι' ἧς ἐπιβάλλεται τῷ κτωμένῳ ἐκ χαριστικῆς αἰτίας, κληρονομίας, κληροδοσίας, δωρεᾶς—ἐδορισμένη ὑποχρέωσις». Οἷον δωροῦμαι τῷ Α ἑκατὸν χιλιάδας δραχμῶν καὶ ὑποχρεῶ αὐτὸν νὰ κατασκευάσῃ μίαν προτομὴν.

Ἐπὶ τῶν ἐπαχθῶν δικαιοπραξιῶν τίθενται πάντοτε διάφοροι ὅροι ἀποτελοῦντες συμφοῦς τῇ δικαιοπραξίᾳ μέρος, οὗ ἕνεκα ἡ ἐκτέλεσις ἢ μὴ αὐτῶν ἐξαναγκάζεται διὰ τῆς ἐκ τῆς συμβάσεως ἀγωγῆς. Τοιοῦτοι πρόσθετοι ὅροι εἶναι ἡ τοῦ ἀγοραστοῦ πρὸς τὸν πωλητὴν ὑπόσχεσις, ὅπως αὐτῷ καὶ μηδενὶ ἄλλῳ πωλήσῃ τὸ ἀγορασθέν, ἢ ὅπως ἐν τῷ πωληθέντι πράγματι λ. χ. οἶκον, παραμεινῇ ἐφ' ὀρισμένον χρόνον δωρεάν.

Τοῦναντίον ἐπὶ τῶν χαριστικῶν δικαιοπραξιῶν οἱ ὅροι οὗτοι εἶναι ἰδιαιτέρας νομικῆς διασκευῆς, μὴ ἀποτελοῦντες συμφοῦς τῇ δικαιοπραξίᾳ μέρος καὶ τιθέμενοι χάριν τοῦ συμφέροντος εἴτε τοῦ παρέχοντος εἴτε τρίτου ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ λήπτου, ὅτε κυρίως θεωρούμενος ὡς συμβουλή ἢ δὲν ἐξαναγκάζεται πρὸς ἐκτέλεσιν.

Ὁ ὅρος κατὰ τὸ δίκαιον τῶν κλασσικῶν χρόνων οὐδεμίαν ἀπολύτως συνεπήγετο νομικὴν ὑποχρέωσιν, ἥτις ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ δικαίου τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ ταύτης ἀνεγνωρίσθη τῇ δωρητῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακλήσεως τῆς δωρεᾶς ὑπὸ ὅρον—donatio sub modo—διὰ τῆς condictio causa data causa non secuta ἐν τῇ περιπτώσει ὃ δωρεοδόχος δὲν ἀπεπλήρου τὸν ὅρον. Εἰρηγήθη πρὸς τοῦτους καὶ ἡ actio praescriptis verbis—ἀγωγή τῶν προγεγραμμένων ῥημάτων, δι' ἣς ἡ δύνατο νὰ ἐξαναγκασθῇ ὁ δεξιόμενος τὸν ὅρον εἰς ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ.

§ 64. Ἀνίσχυροι δικαιοπραξίαι.

Ἀνίσχυρος καλεῖται δικαιοπραξία τις, διὰ ἕνεκα ἐλαττώματός τινος δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ τὰ ἔννομα αὐτῆς ἀποτελέσματα. Αἱ ἀνίσχυροι δικαιοπραξίαι διακρίνονται εἰς 1) Ἀκύρους καὶ 2) Διαρρηκτάς. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀκύρου καὶ διαρρηκτῆς δικαιοπραξίας εἶναι ἐν τούτῳ, ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς ἀκύρου δὲν παράγεται οὐδὲν ἀπολύτως ἔννομον ἀποτέλεσμα· τοῦναντίον δὲ ἐπὶ τῆς διαρρηκτῆς ἐπέρχονται μὲν τὰ ἔννομα

ἀποτελέσματα ἀλλὰ δύνανται νὰ ἀρθῶσιν ὑπὸ τοῦ δικαιουμένου νὰ ἀρῇ ταῦτα.

Τὸ ζήτημα πότε δικαιοπραξία τις εἶναι ἄκυρος καὶ πότε διαρρηκτὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σημασίας, ἣν τὸ δίκαιον προσδίδωσι τῷ ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ ὑπάρχοντι ἐλαττώματι.

I. Ἀκύρος δικαιοπραξία. Ἡ ἄκυρος δικαιοπραξία θεωρεῖται ὡς μὴ ὑπάρχουσα. Οὕτω, ἐάν τις ἐστερημένος τῆς πρὸς δικαιοπραξίαν ἱκανότητος πωλήσῃ τὸ ἑαυτοῦ ὀρολόγιον, ἡ δικαιοπραξία εἶναι ἄκυρος· ἀρα ἡ κυριότης δὲν μεταβιβάζεται τῷ ἀγοραστῇ, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ πωλήσαντος δύναται νὰ προσβάλῃ τὴν πώλησιν καὶ διεκδικήσῃ τὸ ὀρολόγιον.

Σπουδαῖον τῆς ἀκυρότητος ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ αὐτεπαγγέλτως· ὡς ὁ Α ζητεῖ παρὰ τοῦ Β δι' ἀγωγῆς ἀποζημιώσιν διὰ συμφωνίαν ἀντιβαίνουσαν τοῖς κανόσι τῆς ἠθικῆς. Ἐνταῦθα ὁ δικαστὴς ἐπιλαμβάνεται αὐτεπαγγέλτως τοῦ ζητήματος, ἀπορρίπτει τὴν ἀγωγὴν ταύτην τοῦ ἀνάγοντος.

Ἀκύρος καθίσταται ἡ δικαιοπραξία δι' ἑλλειψιν τῆς πρὸς δικαιοπραξίαν ἱκανότητος ἢ τὴν μὴ τήρησιν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου διαγεγραμμένων τύπων πρὸς κατάρτισιν ταύτης.

II. Ἀκυρότης ἀπολύτος καὶ σχετικῇ. Ἡ ἀκυρότης διακρίνεται α') εἰς ἀπόλυτον, ἥτις εἶναι ἐκείνη, ἣν δύναται πᾶς τις ἔχων ἔννομον συμφέρον νὰ ἀκυρώσῃ. Ἡ τοιαύτη ἀκυρότης ἐπέρχεται ἀμέσως ἐκ τοῦ νόμου, ἀνεξάρτητος οὕσα τῆς θελήσεως τῶν συμβαλλομένων. Λ. χ. ἀπολύτως ἄκυρος εἶναι ἡ μεταβίβασις κυριότητος ἀκινήτου προικίφου, ἢ ἡ μεταβίβασις κυριότητος ἀκινήτου ἀνευ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου καὶ μεταγραφῆς β') σχετικῇ, ἥτις ὑπάρχει, διὰ τὴν ταύτην δύναται νὰ ἐκυρωθῇ μόνον ὁ ὑπὲρ οὗ τίτταιται ἡ διάταξις· ὥστε ἡ ἀκυρότης αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θελήσεως ἐκείνου ὑπὲρ οὗ ἐνομοθετήθη, λ. χ. τοῦ ἀνηλίκου, ὅστις συνῆψε δάνειον ἀνευ τῆς ἀδείας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

III. Διαρρηκτὴ δικαιοπραξία. Αὕτη εἶναι ἰσχυρὰ καὶ παράγει διὰ τὰ ἔννομα αὐτῆς ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐλαττώματος δύναται νὰ διαρρηχθῇ διὰ προσβολῆς τῶν ἐχόντων πρὸς τοῦτο δικαίωμα προσώπων. Ἐάν ὅμως τὰ δικαιούμενα νόμῳ πρόσωπα δὲν προσβάλωσι ταύτην, ἡ διαρρηκτὴ δικαιοπραξία παραμένει ἰσχυρὰ πρὸς τοὺς τρίτους, καθίσταται δὲ διαρρηκτὴ ἕνεκα φόβου, πλάνης, δόλου καὶ τῶν τοιούτων.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται πάντοτε νὰ ἐκτελῇ μόνος πάσας τὰς δικαιοπραξίας τοῦ καθ' ἡμέραν βίου· ὥς εἰς παράφρων, ἔχων τὸ ἑαυτοῦ βαλάντιον πλήρες, δὲν δύναται νὰ συνάψῃ μόνος δικαιοπραξίας ἔστω καὶ ἀπλουστεράς. Οὐ μόνον οὗτος ἀλλὰ καὶ εἰς ἐχέφρων ἀσπύς δὲν δύναται πάντοτε νὰ μεταβαίνειν αὐτοπροσώπως εἰς τὴν ἀγορὰν ἵνα ἀγοράζῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

Ἀλλ' ὑπάρχει ἡ ἐξῆς διαφορὰ μεταξὺ παράφρονος καὶ ἐχέφρονος. Τῷ παράφρονι ἀπαγορεύει τὸ δίκαιον τὴν κατάρτισιν δικαιοπραξιῶν, ὑπάρχει δηλαδὴ νομικὸν κώλυμα, τῷ δὲ ἐχέφρονι ἀσπύ πραγματικὸν κώλυμα, ἡ μὴ εὐκαιρία τοῦ καταρτίζειν αὐτοπροσώπως δικαιοπραξίας.

Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὸ δίκαιον προνοεῖν περὶ τοῦ φρενοβλαβοῦς ὥριεν, ὅτι ἀντὶ αὐτοῦ εἶναι ἱκανὸς νὰ δικαιοπραγήῃ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ· οὕτω δὲ φθάνομεν εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς ἀντιπροσωπείας, καλουμένης ἀναγκαίας ἢ καὶ νομίμου, ὥς ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τοῦ δικαίου.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ὁ κωλυόμενος δύναται νὰ χρήσεται ἀγγέλω—nuntius, ὥς τῷ ὑπηρέτῃ. Ὁ ἀγγέλος ὅμως δὲν καταρτίζει τὴν δικαιοπραξίαν, ἀλλ' ἀπλῶς μεταβιβάζει τὴν δήλωσιν τῆς βουλῆσεως τοῦ ἀποστελλαντος, ὃς καταρτίζει ταύτην. Ὁ ἀγγέλος ἄρα εἶναι ὄργανον πρὸς μεταβίβασιν ἁλλοτρίας βουλῆσεως, ἐξισούμενος κατὰ τὰς πηγὰς πρὸς ζῶσαν ἐπιστολὴν—viva epistola.

Ἀλλὰ πάντοτε δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διὰ τοῦ ἀγγέλου κατάρσις τῆς δικαιοπραξίας. Οὕτω, ἂν λάθωμεν ὑπ' ὅψει ἕνα ἔμπορον ὑποχρεούμενον νὰ ταξειδεύῃ καὶ μὴ μένῃ διαρκῶς ἐν τινὶ μέρει, ἔνθα ἔχει τὸ κατάστημα αὐτοῦ, οὗτος διορίζει ἕνα τῶν ἐκυτοῦ ὑπαλλήλων δικαιοῦμενον νὰ καταρτίξῃ ἀντ' αὐτοῦ τὰς δικαιοπραξίας. Ὡστε ἡ μὲν ἀναγκαία ἀντιπροσωπεία παράγεται ἐκ τοῦ νόμου καὶ καλεῖται νόμιμος, ἡ δὲ ἐκουσία ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ διορίζοντος τὸν ἀντιπρόσωπον.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀγγέλλου καὶ ἀντιπροσώπου (ἐκουσίου) εἶναι, ὅτι ὁ ἀντιπρόσωπος ποιεῖται αὐτὸς οὗτος τὴν δήλωσιν καὶ οὐχὶ ὁ ἀντιπροσωπεύμενος, ἐνῷ ἐπὶ ἀγγέλου ποιεῖται ὁ ἀντιπροσωπεύμενος διὰ τοῦ ἀγγέλου. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ σπουδαία καὶ θεμελιώδης διαφορὰ μεταξὺ ἀγγέλου καὶ ἀντιπροσώπου.

Ἐκουσίας ἀντιπροσωπείας διακρίνομεν δύο, εἰδη: α') τὴν πλήρη ἢ ἁμεσον ἀντιπροσωπείαν, καὶ β') τὴν ἀτελῆ ἢ ἑμμεσον.

Α') Πλήρης ἢ ἁμεσος ἀντιπροσωπεία εἶναι, ὅταν τὰ ἀποτελέσματα

τῆς δι' ἀντιπροσώπου καταρτισθείσης δικαιοπραξίας ἀφορῶσιν οὐχὶ εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον ἀλλὰ εἰς τὸν ἀντιπροσωπευόμενόν του.

Β') Ἀτελής ἢ ἑμμεσος, ὅταν τὰ ἀποτελέσματα τῆς δι' ἀντιπροσώπου καταρτισθείσης δικαιοπραξίας ἀφορῶσιν εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον καὶ οὐχὶ τὸν ἀντιπροσωπευόμενον.

Τὸ Ῥωμ. Δίκαιον ἀνεγνώριζε μόνον τὴν ἀτελῆ ἀντιπροσωπείαν καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀπλούς. Τὸ jus civile ἀνεγνώριζε μόνον τὰς τυπικὰς δικαιοπραξίας, ὥς mancipatio, in jure cessio, καθ' ὅς μόνον ὁ λαβὼν μέρος εἰς ταύτας δὲν ἠδύνατο νὰ γένηται κύριος. Συνέβη δὲ τότε νὰ διορίζωσιν ἀντιπρόσωπον, ὃς οὕτω ἐκτὰ π. χ. διὰ mancipatio, μεταβίβαζεν ὁ ἀντιπρόσωπος τὴν οἰκίαν τῷ ἀντιπροσωπευόμενῳ.

Τὴν ἑλλειψιν πλήρους ἀντιπροσωπείας οἱ Ῥωμαῖοι θεραπεύοντες ἀνεπλήρουν διὰ τῶν δούλων καὶ τῶν ἐαυτῶν ὑπεξουσίων ὥς ἐξῆς. Γνωστὸν εἶναι ὅτι πᾶν ὃ τι κτᾶται ὁ ὑπεξούσιος καὶ ὁ δοῦλος κτᾶται διὰ τὸν ἐξουσιαστήν. Οὕτω πατήρ τις, ὢν ἀπασχολημένος περὶ ἄλλας ἐργασίας καὶ μὴ ἔχων καιρὸν νὰ συνάψῃ δικαιοπραξίαν, ἀπέστελλε τὸν ὑπεξούσιον υἱὸν αὐτοῦ, ὃς συνήπτε ταύτην· ἀλλὰ πᾶν τὸ δι' αὐτοῦ κτῶμενον ἐκτὰ διὰ τὸν ἐξουσιαστήν πατέρα.

Ἐὰν πρόσωπόν τι διετέλει ὑπὸ ἐπίτροπον, τὴν δικαιοπραξίαν κατήρτιζεν ὁ δοῦλος τοῦ ἐπιτροπευομένου. Τοῦτο δὲ ἐγένετο, διότι οὕτε ὁ ἐπίτροπος, μὴ ἀντιπροσωπεύων πλήρως τὸν ἐπιτροπευόμενον, ἠδύνατο νὰ δικαιοπραγήσῃ τῇ συναινέσει τοῦ ὑπὸ ἐπιτροπείαν τελοῦντος, καθ' ὅσον οὗτος στερούμενος τῆς πρὸς δικαιοπραξίαν ἱκανότητός δὲν ἠδύνατο νὰ κτήσεται τι.

Αἱ δικαιοπραξίαι τοῦ jus gentium διέφερον ῥιζικῶς τῶν τοῦ jus civile, διότι ἦσαν ἄνυκοι. Οὕτω δὲ ἡ πλήρης, ἁμεσος ἀντιπροσωπεία εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ Jus gentium ἐν τῷ Ῥωμ. Δικαίῳ ἀλλ' ἐν λίαν περικορισμένην ἐφαρμογῇ, ἥτοι ἐπετράπη: 1) ἐπὶ κτήσεως νομῆς καὶ 2) ἐπὶ κτήσεως κυριότητος διὰ παραδόσεως ἀπλῆς.

Τῇ εἰσαγωγῇ τῆς πλήρους, ἁμεσον ἀντιπροσωπείας ἐν τῷ Ῥωμ. Δικαίῳ ὑπεβοήθησεν ἐκτὸς τοῦ Jus gentium καὶ ἡ ἐννοία τοῦ Procurator. Οὕτω ἐκαλεῖτο ὁ ἀντιπρόσωπος, ἐν ὧριεν ὁ Ῥωμαῖος οἰκοδεσπότης, ὁ ὥς πολλὰ τὰ πολιτικὰ πράττων, πρὸς διοίκησιν τῶν ἐκυτοῦ ὑποθέσεων καὶ τῆς περιουσίας. Ἀνεγνωρίσθη ὅτι πᾶν ὃ τι κτῆσεται ὁ procurator κτᾶται διὰ τὸν κύριον καὶ οὕτως ἔχομεν πλήρη τὴν ἀντιπροσωπείαν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἐννοία τῆς πλήρους ἀντιπροσωπείας ἔμεινε λίαν περικορισμένη ὥς πρὸς τὴν κτήσιν τῆς νομῆς μόνον καὶ τῆς κυριότητος.

Τελευτώσης τῆς Δημοκρατίας ὁ Προΐτωρ εἰσῆγαγε τὰς actiones

adiectitiae qualitatis, ἤτοι κατὰ τοῦ ἀντιπροσωπευομένου ἀγωγῆς. Ὁ ἀντιπροσωπευόμενος κατ' ἀρχὴν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐναχθῇ, ἐπειδὴ οὗτος δὲν συνέπραττεν εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς δικαιοπραξίας· ἡδὴ δὲ διὰ τῶν ἀγωγῶν τούτων τοῦ πραίτωρος οὐ μόνον ὁ ἀντιπρόσωπος ἀλλὰ καὶ ὁ ἀντιπροσωπευόμενος ἠδύνατο νὰ ἐναχθῇ ὑπὸ τοῦ μετ' οὗ συνεβλήθη ὁ ἀντιπρόσωπος. Οὕτω δὲ ἀνεγνωρίσθη δι' ἡ δικαιοπραξία, ἣν καταρτίζει ὁ ἀντιπρόσωπος, ὑποχρεῖται οὐ μόνον αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τὸν ἀντιπροσωπευόμενον.

Κατὰ τοῦτο ἀναντιρρήτως ὅτι περὶ τὸ Ῥωμ. Δίκαιον τοῦ νεωτέρου δικαίου καὶ δι' τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ, τοῦ ἀναγνωρίζοντος τὴν πλήρη, ἄμεσον ἀντιπροσωπείαν.

§ 66. Ἑγγραφα Δικαιοπραξιῶν.

Αἱ πλείους τῶν δικαιοπραξιῶν παρὰ Ῥωμαίους, ὡς καὶ νῦν, καθιερτίζοντο ἐγγράφως. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐγγράφον μὲν κατάρτισιν τῶν δικαιοπραξιῶν ἐπὶ τῆς Δημοκρατίας οὐδὲν γνωρίζομεν, πραγματευθεύμεθα δ' ἡδὴ περὶ τῆς ἐγγράφου αὐτῶν καταρτίσεως ἐπὶ τῆς Ἡγεμονίας.

Τὰ ἐγγραφα δι' ὧν καθιερτίζοντο αἱ δικαιοπραξίαι διατιροῦνται:

A) Εἰς ἀποδεικτικὰ—ad probationem καὶ συστατικά—ad solemnitatem. Ἀποδεικτικὰ εἶναι τὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς καταρτίσεως δικαιοπραξίας χρησιμεύοντα ἐγγραφα, συστατικά δὲ τὰ δι' ὧν καθιερτίζεται ἡ δικαιοπραξία.

B') Εἰς ἀντικειμενικά καὶ ὑποκειμενικά. Ἀντικειμενικά εἶναι τὰ εἰς τρίτον πρόσωπον καταρτιζόμενα, ὑποκειμενικά δὲ τὰ εἰς πρόωτον. Ὁ A δηλοῖ δι' ἀγοράζει τὴν οἰκίαν τοῦ B—ἀντικειμενικόν. Ἐγὼ δηλοῖ δι' πωλῶ τὴν ἐμὴν οἰκίαν—ὑποκειμενικόν.

Ἡ εἰς ἀποδεικτικὰ καὶ συστατικά διαίρεσις δὲν συμπίπτει τῇ ἀντικειμενικῇ ἢ ὑποκειμενικῇ. Ἐν ἀποδεικτικῶν ἐγγράφων ἠδύνατο νὰ ᾖ ἢ ὑποκειμενικόν ἢ ἀντικειμενικόν.

Παρὰ Ῥωμαίους τὰ ἐγγραφα ἐκαλοῦντο Tabulae ἢ Caerae, Epistolae, Chirographum, Cautio, Instrumentum.

α') Οἱ ὅροι Tabulae ἢ Caerae δηλοῦσι κυρίως τὴν ὕλην ἐξ ἣς ἀποτελεῖται τὸ ἐγγραφον.

β') Epistolae εἶναι ἐγγραφα συντασσόμενα πάντοτε ὑποκειμενικῶς καὶ ἀρχόμενα διὰ τῶν τυπικῶν λέξεων: ille illi salutem—ἐκεῖνος ἐκεῖνῳ χαίρειν: (Maevius Luci salutem). Ἐν τέλει δὲ ἔφερε τὴν χρονολογίαν.

γ') Chirographum. Καὶ τοῦτο καθιερτίζετο ὑποκειμενικῶς ἀλλ' ἐλλείπει ἀπὸ τούτου ὁ τύπος τῆς ἐπιστολῆς.

δ') Cautio. Εἶναι γενικὸς ὅρος περιλαμβάνων πᾶν ἐγγραφον ἀποδεικτικόν ἢ συστατικόν, ἀντικειμενικόν ἢ ὑποκειμενικόν.

ε') Instrumentum. Καλεῖται οὕτω πᾶν ἐγγραφον δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀπόδειξιν ὥστε καὶ αἱ λογιστικαὶ πράξεις καὶ ἀποδείξεις δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς τοιαῦται.

Ἀρχικῶς ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ Ῥωμ. Δικαίῳ σπουδαία ἦτο ἡ σημασία τοῦ ἀποδεικτικοῦ ἐγγράφου· τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται, ἐν λάθῳ μιν ὅπ' ὄφει τὴν κατάρτισιν τῶν συμβάσεων, ὡς τῆς mancipatio, in iure cessio, οἱ ἦσαν τυπικαὶ ἀνεξαρτήτως ἐγγράφων, ἢ συστατικῇ ἀρα πράξεϊ ἦτο τυπικὴ καὶ τὸ καταρτιζόμενον ἐγγραφον ἐδήλου δι' ἐλαβε χώραν ἢ τυπικὴ αὐτῆς κατάρτις.

Ὡς πρὸς τὸ jus gentium, μὴ ἀπαιτοῦν πανηγυρικὸς τύπος πρὸς κατάρτισιν τῶν δικαιοπραξιῶν, αἱ δικαιοπραξίαι αὐτοῦ καθιερτίζοντο δι' ἐγγράφων ὄντων συστατικῶν τῶν δικαιοπραξιῶν.

Φαίνεται δι' τὰ ἐγγραφα ἐν γένει εἰσῆχθησαν περὶ τὰ τέλη τῆς Δημοκρατίας, ἰδίᾳ δὲ τὸ χειρόγραφον. Ἡ εἰσαγωγή τοῦτου φαίνεται γενομένη ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου τὸ μὲν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως χειρόγραφον—chirographum, τὸ δὲ ἐκ τοῦ γεγονότος δι' ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ ἐχρῶντο τῷ χειρογράφῳ.

Τὸ γραφικὸν ὕλικόν τοῦ ἐγγράφου εἶναι κηρός, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα tabulae caeratae—κήρινοι πλάκες.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Δημοκρατίας ἀρχεται εἰσαγόμενος ὁ πάπιρος καὶ ἡ μεμβράνη. Ὁ χαλκὸς δὲν ἦτο συνήθης πρὸς ἀναγραφὴν ἰδιωτικῶν δικαιοπραξιῶν, ἀλλὰ μόνον leges, senatus consulta, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον δι' ἧτο βαπηνρός. Ὁ κηρὸς χύνεται ἐντός ξυλλίνων πλακῶν ἐκβαθυνομένων· διακρίνομεν δὲ δύο εἴδη πλακῶν, ἐγγράφων τοιαύτης φύσεως.

α') Τρίπτυχα, ἃ εἶναι τὰ συνηθέστερα, καλοῦνται, ὡς ἀποτελούμενα ἐκ τριῶν ξυλλίνων ὁμοιομόρφων πλακῶν, αἱ ἐπιτιθέμεναι ἀλλήλαις ἀποτελοῦσιν ἐξ σελίδας, ὧν ἡ πρώτη καὶ ἕκτη χρησιμεύουσιν ὡς ἐξώφυλλα καὶ ἐπ' αὐτῶν οὐδὲν ἐγράφετο. Ἡ δευτέρα καὶ τρίτη ἐκβαθύνονται, σκάπτονται ἐν εἴδει κατόπτρου, καὶ ἐπὶ τοῦ χερμένου ἐν αὐταῖς κηρὸς γράφεται ἡ δικαιοπραξία. Αἱ σελίδες συνδέονται διὰ μυρίνου (σπάγγου), ἧς τὰ ἄκρα καταλήγουσιν εἰς κόμβον, θαντόμενον ἐντός αὐλακος, εὐρισκομένης ἐν τῇ τετάρτῃ σελίδι, ὅς ἐπισφραγίζεται διὰ τῶν σφραγίδων τῶν μαρτύρων.

Ἐπὶ τοῦ ὑπολοίπου τῆς τετάρτης ἢ καὶ ἐπὶ τῆς πέμπτης σελίδος

αναγράφεται σύντομον περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου τοῦ ἐπὶ τῆς δευτέρας καὶ τρίτης σελίδος γραφέντος. Τοῦτο ἐγένετο, ἵνα οὕτω δύνηται πᾶς τις ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν τοῦ περιεχομένου τῆς δευτέρας καὶ τρίτης σελίδος, οὓων ἐσφραγισμένων διὰ τῆς μυρίνου. Οὕτω δὲ διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπετύγχανον οἱ Ῥωμαῖοι τὸ μὲν τὴν διαφυλακὴν τοῦ γνησίου κειμένου τῆς δικαιοπραξίας, τὸ δὲ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ.

β') *Δίπτυχα* καλοῦνται, ὡς ἀποτελούμενα ἐκ δύο πλாகῶν ἦτοι ἐκ τεσσάρων σελίδων, τοῦ κειμένου τιθεμένου ἐν τοῖς μουσεῖοις τῆς Ῥώμης καὶ ἔχουσιν ἐκδοθῇ ἐν συλλογῇ *Fontes juris Romani antiqui*.

Χαρακτηριστικὸν τῶν ἐγγράφων τούτων εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικόν. Ἡ τοιαύτη ἐπινόησις τῆς συντάξεως καὶ ἐξωτερικοῦ ἐγγράφου πλὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ φαίνεται μὴ οὕσα τῶν Ῥωμαίων ἀλλὰ τῶν Βαβυλωνίων ἐξ ὧν παρέλαδον τοῦτο. Οἱ Βαβυλώνιοι μάλιστα ἐχρῶντο ἀντὶ κηροῦ ἀσδέστω κακαυμένη, ἥτις μέθοδος ὑπάρχει παρὰ τε τοῖς Ἰουδαίοις καὶ ἐν Αἰγύπτῳ.

Οἱ ἀρχαιότεροι Ἑλληνικοὶ πάπυροι συνίστανται ἐκ δύο μόνον ἀντιτύπων, ὧν τὸ ἐν σφραγίζεται, τὸ δ' ἕτερον μένει ἀνοικτόν, ἵνα ἡ δυνατὴ ἢ γνῶσις τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου.

Πλὴν τῶν ἄνω περιγραφέντων ἐγγράφων εἴρηται ὅτι βραδύτερον εἰσήχθησαν οἱ πάπυροι καὶ ἡ μεμβράνη. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τοὺς παπύρους τῆς Ῥώμης δὲν γνωρίζομεν λεπτομερείας, διότι τοιοῦτοι δὲν διασώθησαν, ἐσώθησαν ὅμως πάπυροι Αἰγυπτιακοὶ φέροντες τὰς ἐξῆς δύο μορφάς, τύπους. Κατὰ τὸν ἓνα ἐγράφετο τὸ κείμενον τῆς δικαιοπραξίας πρὸς γνῶσιν, κατὰ τὸν ἕτερον δὲ ἐγράφετο τὸ ἥμισυ τοῦ παπύρου, ἦτοι ἡ μία σελίς.

Ἐγγράφων τῆς Αἰγύπτου διακρίνομεν τὰ ἐξῆς εἶδη:

α') *Συγγραφή καὶ ἀγορανομικά.* *Συγγραφή* εἶναι ὁ συνήθης τύπος τοῦ ἐγγράφου ἀπαντῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ δικαίᾳ, συντάσσεται ἀντικειμενικῶς καὶ εἶναι ἰδιωτικῆς φύσεως, ἦτοι εἰς τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ δὲν λαμβάνει μέρος οὐδεμία δημοσία ἀρχή. Προήλθε πιθανῶς κατ' ἔθος ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ δικαίου, ἰδίᾳ Φιλίππου τοῦ Β' καὶ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ προσελαμβάνοντο πρὸς κατάρτισιν βῆ μάρτυρες ἐξ οὗ καὶ ἡ συγγραφή ἐξαμάρτυρος ἐκλήθη. Εἰς τῶν βῆ μαρτύρων παραλαμβάνει τὸ ἔγγραφο πρὸς φύλαξιν καὶ καλεῖται *Συγγραφοφύλαξ*.

Πρὸς τῇ συγγραφῇ ἀπαντῶσιν ἀπὸ τοῦ 2 μ. Χ. αἰῶνος καὶ τὰ *ἀγορανομικά ἔγγραφα*, διαφέροντα τῇ συγγραφῇ, διότι κατηρτίζοντο ὑπὸ δημοσίου προσώπου, τοῦ ἀγορανόμου. Οὗτος δέ, ὅστις ἀντι-

στοιχεῖ τῷ συμβολαιογράφῳ, ἦτο ἀρχὼν ἐδρεύων ἐν ταῖς σπουδαιότεραις πόλεσι τῆς Αἰγύπτου.

Ὁ τύπος τῆς συγγραφῆς καὶ τῶν ἀγορανομικῶν ἦτο ὁ αὐτός, προηγείται δηλαδὴ ἡ χρονολογία, ἀρχομένη διὰ τῆς μνείας τοῦ ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ σχετικοῦ βασιλέως, ὡς ὅν ἔτος τῆς βασιλείας Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου καὶ εἰτα γράφεται τὸ οὐσιαστικὸν μέρος τοῦ ἐγγράφου. Ἐκάτερος τῶν συμβαλλομένων ποιεῖται ἰδίᾳ τὴν ἑαυτοῦ δήλωσιν. Οὕτω ἐπὶ ἀγοραπωλησίας ὁ ἀγοραστής ἐγραφεν «ἐπρίετο» ὁ δὲ πωλητής «ἀπέδοτο». Προκειμένου περὶ δανείου «τοῦτό ἐστι τὸ δάνειον, ὃ ἔλαβεν ὁ δεῖνα».

β') *Ὁμολογία* εἶναι ἔγγραφο συνηθέστατον εἶναι καὶ πρὸ Χριστοῦ, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἡγεμονίας, καλεῖται δὲ οὕτω, διότι ἡ δὴλωςις ἀρχεῖται διὰ τῆς λέξεως «ὁμολογῶ».

γ') *Χειρόγραφα* περὶ ὧν εἴρηται.

δ') *Διαγραφῇ.* Ἡ ἐννοία τῆς διαγραφῆς συνδέεται ἀμέσως ὑπαρχούσῃ συνηθείᾳ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ καθ' ἣν ἐν ταῖς διαφόροις ἰδιωτικαῖς συναλλαγαῖς ἐλάμβανον μέρος οἱ τραπεζίται. Οὕτω, ὁσάκις προέκειτο νὰ συνάψῃ τις δικαιοπραξίαν τινὰ μετὰ τινος τραπεζίτου ἢ πλουσίου, ἔχοντος καταθέσεις ἐν τινι τραπεζῇ, ἐγράφετο ἔγγραφο ἀρχόμενον «παρὰ τῆς τραπεζῆς ἢ διὰ τῆς τραπεζῆς τοῦ Α'» καὶ εἶπετο ἡ σύμβασις ἦτοι ὁ δικαιούχος θὰ ἐλάμβανε παρὰ τῆς τραπεζῆς τὸ ὀφειλόμενον ποσόν, ἦτο δηλαδὴ ὡς ἡ νῦν συναλλαγματική.

ε') *Ὑπομνήματα.* Γενικῶς ἡ λέξις αὕτη δηλοῖ πᾶσαν αἵτησιν γενομένην πρὸς προϋσταμένην ἀρχήν. ἀρχεῖται δὲ τὸ ὑπόμνημα ἀμέσως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρχῆς πρὸς ἣν ἀπευθύνεται, ὡς «Αὐρηλίῳ Νυκτοστρατηγῷ Ἀλεξανδρείας». Χρησιμεύει ὅμως τὸ ὑπόμνημα καὶ πρὸς κατάρτισιν δικαιοπραξιῶν καὶ τούτου ποιοῦνται χρῆσιν, ὡς τε πολλὰ, ὅταν ὁ ἕτερος τῶν συμβαλλομένων εἶναι κατώτερος τοῦ ἄλλου, ὡς εἰς κοινὸς ἀσπὸς πρὸς στρατηγόν.

Καταχωρίσις τῶν ἐγγράφων.

Δέον νὰ ἔχωμεν ὅπ' ὀφεί δει τὴν τῶν Φαραῶν περίοδον διεδέξατο ἡ τῶν τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου διαδόχων καὶ ταύτην ἡ Ῥωμαϊκὴ κυριαρχία μεθ' ἣν ἡ Ἀραβικὴ κατάνκτησις.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πτολεμαίων ἡ Αἰγύπτος ἤρξατο ἐξελληνισμένη. Οὗτοι ὥρισαν ὅτι πᾶν ἔγγραφο συντασσόμενον ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ γλώσσῃ—πλεῖστα δὲ συνετάσσοντο ἐν ταύτῃ, διότι ἡ Ἑλληνικὴ ἦτο ἐν πολλοῖς ἀγνωστος—εἶδει νὰ μεταφράζεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν.

Ἡ τοιαύτη κατάρτισις καὶ ἐρμηνεία τῶν ἐγγράφων ἐγένετο ὑπὸ ὑπαλλήλων καλουμένων *μονογράφων*. Τοῦτο δὲ ἐγένετο, διότι, ἵνα προσαχθῶσι ταῦτα ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ἔχοντα ἀποδεικτικὴν δύναμιν, εἶναι δεῖν ἐξελληνισμένα, νὰ καταχωρισθῶσιν ἐν τῷ Γραφείῳ. Ταῦτα ἦσαν δημόσια καταστήματα ἐν οἷς ἐγίνοντο αἱ καταχωρίσεις ὧλων τῶν ἐπιστήμων ἐγγράφων.

Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς καταχωρίσεως, ὃ ἐξηκολούθησε καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωμαϊκὴν περίοδον, ἀποδεικνύει τὸ γραφειοκρατικὸν πνεῦμα τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐκτὸς δὲ τῶν διαφόρων γραφείων, ὃ ὑπῆρχον ἐν ἐκάστη τῆς Αἰγύπτου πόλει, ἦτο τὸ κεντρικὸν τοιοῦτον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καλούμενον «*Ναυαῖον*».

Περὶ τοῦτου δὲν γνωρίζομεν λεπτομερείας εἰμὴ μόνον ὅτι ἀντ' αὐτοῦ, μὴ λειτουργοῦντος καλῶς, ἐδρῆθη νέον γραφεῖον, κληθὲν Ἀδριανὴ Βιβλιοθήκη. Εἰς τοῦτο πιθανώτατα ἐστέλλοντο διὰ τὰ ἔγγραφα τῶν ἄλλων Γραφείων ἐν ἀντιγράφῳ βεβαίως. Ἐκ τοῦτου τὰ ἔγγραφα τῶν ἰδιωτικῶν δικαιοπραξιῶν ἠδύναντο νὰ προσαχθῶσιν ἐνώπιον τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀρχιδικαστοῦ, ὀνομαζόμενα *συγχωρήσεις*, ἐκ τῶν λέξεων *συγχωρεῖ* ὁ δαίμων. Δέον ὅμως νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ μὴ καταχωριζόμενα ἔγγραφα δὲν ἦσαν ἄκυρα ἐπομένως δὲ καὶ αἱ δικαιοπραξίαι.

Τοῦναντίον ταῦτα ἦσαν ἔγκυρα καὶ ἡ δικαιοπραξία ἰσχυρά, ἢ δὲ καταχωρίσει ἀποτελεῖται μόνον εἶχεν ὅτι ἀνευ ταύτης τὰ ἔγγραφα δὲν εἶχον ἀποδεικτικὴν δύναμιν, προσαχθέντα πρὸ τῶν δικαστηρίων.

Ἐκ τοῦτου συάγεται, ὅτι ὁ εἰς τῶν συμβαλλομένων, πρὶν ἐγείρειν ἀγωγὴν, ἐσπουδαε νὰ καταχωρίσῃ τὸ ἔγγραφον.

§ 67. Ὁ χρόνος καὶ ὁ ὑπολογισμὸς αὐτοῦ.

I. Τὸ ἡμερολόγιον.

Σπουδαία εἶναι ἡ σημασία τοῦ χρόνου ἐν τῷ δικαίῳ, διότι πολ- λάκις οὗτος λαμβάνεται ὡς οὐσιώδης παράγων τῶν δικαιοπραξιῶν ἢ τῆς ἀσκήσεως ἢ τῆς ἀπωλείας τῶν δικαιωμάτων, ὡς ἐπὶ δανείου, καθόσον μετὰ πάροδον ὀρισμένου χρόνου ὁ δανειστής δὲν δύναται νὰ ἐναγάγῃ τὸν ὀφειλέτην. Ἐπίσης ἢ ἐπὶ τινι χρόνον διαρκέσασα κατὰ- στασις ἐπάγεται διαφόρους νομικὰς μεταβολὰς. Ἰδίᾳ τὴν παραγραφὴν. Διὸ πρὸ παντὸς δεόν νὰ ὀρίσωμεν τὸν χρόνον, καὶ ὁ συνήθης τύπος, δι' οὗ ἐπιτελεῖται τοῦτο εἶναι τὸ ἡμερολόγιον. Λέγοντες δὲ ἡμερο- λόγιον νοοῦμεν τὴν διαίρεσιν τοῦ χρόνου, τὴν γενομένην ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀστρονομίας, εἰς ἔτη, μῆνας, ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ἡ παράδοσις ἀνάγει τὸ πρῶτον Ῥωμαϊκὸν ἡμερολόγιον εἰς τὸν πρῶτον βασιλεῖα τῆς Ῥώμης Ῥωμύλον. Κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τοῦτου τὸ ἔτος διηγρεῖτο εἰς 304 ἡμέρας καὶ 10 μῆνας, ὅπερ καθίστασι προφανὲς ὅτι τὸ τοῦ Ῥωμύλου ἡμερολόγιον δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸ ἀληθὲς ἀστρονομικὸν ἔτος. Διὸ εἶναι νὰ προστιθῶνται πολλαὶ ἡμέραι διὰ νὰ συμβαδίξῃ τοῦτο πρὸς τὸ ἡλιακόν. Οὕτω δὲ μετὰ τινά ἔτη συν- ἔβη, ὥστε οἱ χειμερινοὶ μῆνες νὰ συμπίπτωσι τοῖς τοῦ θέρους καὶ οἱ τοῦτου τὰνάπαλιν.

Τῆς τοῦ κακοῦ τοῦτου διορθώσεως ἐπέλαβετο ὁ Νουμάς, ὅστις κα- τήρτισε τὸ ἔτος ἐκ 355 ἡμερῶν καὶ διείλε τοῦτο εἰς 12 μῆνας. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πάλιν τὸ ἔτος δὲν συνεφώνει τῷ ἡλιακῷ, ὥρισε νὰ παρεμ- βάλλωνται μεταξὺ τῆς 23 Terminalia καὶ 24 Regifugium Φεβρουα- ρίου 22 ἢ 23 ἡμέραι, αἵτινες ἀπέτέλουν ἓνα μῆνα τὸν ἐμβόλιμον — niensis intercalaris ἢ Mercedonius. Οὕτω δὲ κατωρθώθη νὰ ἐπέρχῃ- ται συμφωνία τις τοῦ ἔτους τοῦ Νουμά πρὸς τὸ ἡλιακόν.

Τὴν τελευταίαν διορθώσιν τοῦ ἡμερολογίου ὀφείλομεν τῷ Ἰουλίῳ Καίσαρι, ἐξ οὗ ἐκλήθη Ἰουλιανόν, ὃ μέχρι τοῦ νῦν ἡμεῖς χρώμεθα καὶ ὅπερ ἐδανείσθη παρὰ τῶν Αἰγυπτίων. Ὁ Καῖσαρ ἐν ἔτει 45 π. Χ. δι- εἴλε τὸ ἔτος εἰς 365 ἡμέρας, ἀλλ' ὑπελείποντο 6 ὥραι ὡς πρὸς τὸ ἡλιακόν. Πρὸς τοῦτο ὥρισεν, ἵνα ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος προστιθῇται μεταξὺ τῆς 23—24 Φεβρουαρίου μία ἡμέρα, καλουμένη ἐμβόλιμος, ἢ μετὰ τῆς 24 Φεβρουαρίου ἀπετέλει μίαν ἡμέραν ἐκ 48 ὥρων.

Πλὴν ὅμως τῆς διαιρέσεως ταύτης, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κινήσεως τῆς Σελήνης περὶ τὴν γῆν καὶ τῶν φάσεων αὐτῆς, διηρέθησαν οἱ μῆνες εἰς Calendae (Καλάνδαι), Nonae (Νῶναι) καὶ Idus (Εἰδῶι), τοῦτέστιν ἡ πρώτη, ἡ πέμπτη καὶ ἡ δεκάτη τρίτη τοῦ μηνός.

Ἡ ἐβδόμη δὲ τὸ πρῶτον ἀπετελεῖτο ἐξ 8 ἡμερῶν, βραδύτερον ὅμως ἡκολούθησε τῇ ἐξ 7 ἡμερῶν Ἑδραϊκῇ διαιρέσει.

II. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ χρόνου.

Ἐν τῷ τοῦ χρόνου ὑπολογισμῷ διακρίνομεν: 1) τὴν computatio civilis καὶ computatio naturalis.

Α') Computatio naturalis—*φυσικὸς ὑπολογισμὸς*—εἶναι ὁ μα- θηματικὸς ὑπολογισμὸς ὁ γενόμενος, ὡς ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι a mo- mento ad momentum—ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν.

Computatio civilis—*πολιτικὸς ὑπολογισμὸς*—εἶναι ὁ γενόμενος καθ' ὁλοκλήρους ἡμέρας. Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος εἶναι ὁ συνηθέστερος καὶ σπουδαιότερος, καὶ ἐπὶ τοῦτου ὁ χρόνος ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς

της ημέρας, ήτοι υπολογίζεται ολόκληρος ή ημέρα αδιαφόρως της ώρας καθ' ήν έλαβε χώραν τὸ γεγονός, ήτοι ἂν τὸ γεγονός έλαβε χώραν τήν πρωίαν, μεσημέριαν ή εσπέραν.

Ὅσάκις πρόκειται περί κτήσεως δικαιώματος ή λήξεως τοῦ χρονικοῦ σημείου θεωρεῖται, κατ' ἐπιεικὴ κρίσιν τῶν Ῥωμαίων, ἀρχομένη ἅμα τῇ ἐνάρξει της τελευταίας ημέρας, ἐφαρμοζομένου τοῦ κανόνος *dies ultimus coeptus pro completo habetur*· ὅταν δὲ πρόκειται περί ἀπωλείας δικαιώματος ή λήξεως τοῦ χρονικοῦ σημείου ἄρχεται ἅμα τῇ πέρατι της τελευταίας ημέρας. Ἡ διαφορὰ ἐξηγεῖται, οὐχί διότι ἐκάστοτε τὸ μῆκος τοῦ ἔτους διαφόρως λαμβάνεται, ἀλλὰ διότι ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει πρόκειται περί κτήσεως τοῦ δικαιώματος, τελουμένης τὴν ὑστέραν ἡμέραν. Ὡστε καθ' ὅλας τὰς ὥρας αὐτῆς, ἀδιαιρέτου οὕσης, ἡδη ὑφίσταται, ἐνῶ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει πρόκειται περί πράξεως ἐπὶ ἐπιτρεπομένης κατὰ τὴν ὑστέραν ἡμέραν, εἰς τὸ ἔτος τοῦτο ἀνήκουσαν, ἅρα καθ' ὅλας τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας ταύτης. Ὅθεν χρησικτησία ἐπὶ τριετίαν συμπληρουμένη φέρει ἀποτέλεσμα, ἅμα ἀρχίσῃ ή τελευταία ἡμέρα τοῦ τρίτου ἔτους· παραγραφὴ δὲ περατουμένη ἐπίσης ἐπὶ τριετίαν δὲν θεωρεῖται συμπληρωθεῖσα πρὸ της παρελεύσεως της τελευταίας ἡμέρας.

Β') *Tempus continuum* καὶ *tempus utile*. *Tempus continuum* — συνεχές — καλεῖται ὁ χρόνος, ὅταν ἐν τῷ ὑπολογισμῷ χρονικοῦ τινος διαστήματος συνυπολογίζονται ἅπασαι αἱ ἡμέραι ἀνεξαιρέτως.

Tempus utile — ὠφέλιμος — καλεῖται ὁ χρόνος, ὅταν ἐν τῷ ὑπολογισμῷ χρονικοῦ τινος διαστήματος ὑπολογίζονται αἱ ἡμέραι, ἐν αἷς ἡδύνατο νὰ λάβῃ χώραν ὁρισμένη τις πράξις· ἢ τ' ἀνάπαλιν ὠφέλιμος καλεῖται ὁ χρόνος, ὅταν δὲν ὑπολογίζονται αἱ ἡμέραι ἐν αἷς δὲν ἡδύνατο νὰ λάβῃ χώραν ὁρισμένη τις πράξις, εἴτε ἐνεκὰ νομικοῦ εἴτε ἐνεκὰ φυσικοῦ κωλύματος.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΜΠΡΑΓΜΑΤΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

§ 68. Τὰ ἐπὶ τοῦ πράγματος δικαιώματα ἐν γένει..

I. Ἐννοια τοῦ ἐμπράγματος δικαιώματος.

«*Ἐμπράγματον δικαίωμα καλεῖται τὸ σύνολον τῶν κανόνων, δι' ὧν ὁρμίζονται αἱ σχέσεις τῶν προσώπων πρὸς τὰ πράγματα*».

Τὸ δικαίον ὁρμίζον τὰς σχέσεις ταύτας ἀναγνωρίζει ἐξουσίαν τοῦ προσώπου ἐπὶ τοῦ πράγματος, καλουμένην ἐμπράγματον δικαίωμα. Ὡστε ἐμπράγματον δικαίωμα καλεῖται ἡ ἐπὶ τοῦ δικαίου ἀναγνωριζομένη ἐξουσία τοῦ προσώπου ἐπὶ τοῦ πράγματος.

Ἡ ἐξουσία αὕτη δύναται νὰ ἀφορᾷ εἰς ἅπασας ἐν γένει τὰς σχέσεις τοῦ πράγματος ἢτοι δύναται νὰ ᾖ καθολικὴ ἢ τοῦναντίον νὰ ἀφορᾷ εἰς τινὰς σχέσεις τοῦ πράγματος ἢτοι νὰ ᾖ μερικὴ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἔχομεν τὴν κυριότητα. Ἄρα «*κυριότης*» καλεῖται ἡ καθολικὴ ἐννομία ἐξουσία τοῦ προσώπου ἐπὶ τοῦ πράγματος». Ἐκ τῆς ἐννοίας δὲ ταύτης τῆς κυριότητος ἐξάγομεν ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ κυριότης πλειόνων συγχρόνως εἰς ὁλόκληραν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ὥς ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι «*Dominium plurium in solidum esse non potest*» ἀλλὰ μόνον ἐνός· δυνατόν ὅμως νὰ ᾖ: κύριοι πράγματος τινος πλείονες κατ' ἰδανικὰ μέρη.

Ἡ ἐξουσία, ἣν ἔχει τις ἐπὶ πράγματος τινος, δύναται νὰ ἀφορᾷ εἰς ὁρισμένας σχέσεις τοῦ πράγματος, νὰ ᾖ δηλαδὴ μερικὴ, ἢτοι νὰ καρπῶται τὸ κτῆμα, νὰ διέρχεται ἐξ αὐτοῦ. Τὰ δικαιώματα ταῦτα καλοῦνται *jura in re aliena* — δικαιώματα ἐπ' ἄλλοτρίου πράγματος· λέγονται δὲ οὕτω, διότι δὲν εἶναι κύριος τοῦ πράγματος ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα ἀλλ' ἕτερός τις. Ἡ ἐξουσία αὕτη προέρχεται ὥς ἐκ τῆς παραχωρήσεως μιᾶς ἐξουσίας π.χ. τῆς καρποκτησίας ὑπὸ τοῦ κυρίου τοῦ κτήματος.

II. Εἶδη ἐμπράγματων δικαιωμάτων.

Δύο μεγάλας κατηγορίας ἐμπράγματων δικαιωμάτων διακρίνομεν: α') τὰ ἐπὶ τοῦ ἰδίου πράγματος δικαιώματα — *jura in re propria*, ταῦτα δὲ εἶναι μόνον ἡ κυριότης — *proprietas* ἢ *dominium* καὶ β') τὰ ἐπ' ἄλλοτρίου πράγματος δικαιώματα — *jura in re aliena*. Τῶν τελευταίων αἱ Ῥωμαῖοι ἀνεγνώρισαν τέσσαρα εἶδη: 1) τὰς δουλείας·

2) τὴν ἐμφύτευσιν 3) τὴν ἐπιφάνειαν καὶ 4) τὴν ἐμπράγματον ἀσφάλειαν (ἐνέχυρον—ὕποθήκην).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΝΟΜΗ

§ 66. Εἶδη, κτήσεις καὶ ἀπώλεια τῆς νομῆς.

I. Ἐνοια τῆς νομῆς καὶ διαφορὰ ἀπὸ τῆς κυριότητος.

Ἐν τῇ ἐμπράγματῳ ὁμοῦ δικαίῳ ποιούμεθα λόγον καὶ περὶ ἐτέρας τινὲς ἐνοίας, τῆς νομῆς—possessio, ἣτις ὁμοιάζει πρὸς τὴν κυριότητα, καθόσον: α') καὶ αὕτη εἶναι καθολικὴ ἐξουσία καὶ β') ὡς κυριότης πλειόνων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος εἰς ὁλόκληρον δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ εἰμὴ μόνον κατ' ἰδανικὰ μέρη, οὕτω καὶ ἡ νομή. Διαφέρει ὁμοῦ ἡ νομή τῆς κυριότητος:

α') Διότι ἡ μὲν κυριότης πηγὴν ἔχει τὸν νόμον, εἶναι ἔννομος, ἐνῶ ἡ νομή τὴν αὐτοκινήν βούλησιν. Ἡ κυριότης περιέχει ἐν αὐτῇ καὶ τὸ δικαίωμα τῆς νομῆς, ὅπερ ὁμοῦ δύναται νὰ μὴ ὑπάρχῃ. π. χ. εἰμαι κύριος μιᾶς οἰκίας, τὴν κατέχει ὁ φίλος μου Β' καὶ τὰνάπαλιν δύναται τις νὰ ἦ νομεὺς χωρὶς νὰ ἦ κύριος, ὡς ὁ κλέπτης, ἢ ὁ ἐρωτώμενος διατὶ νέμεσαι; καὶ ἀποκρινόμενος, διότι νέμομαι.

Ἐκ τῆς ἐνοίας τῆς κυριότητος ἔπεται τὸ Jus possidenti, ὅπερ ὁμοῦ δυνατόν εἶναι νὰ ἐνασκή ἕτερος. Τὸ Jus possidendi—δικαίωμα τοῦ νέμεσθαι—εἶναι διάφορον τῆς νομῆς Jus possessionis, διότι δυνατόν εἶναι νὰ ἀπολεσθῇ ἡ νομή, ὡς ἡ ὑπὸ τοῦ κλέπτου τοῦ ὥρολογίου ἀφαίρεσις τῆς νομῆς.

β') Διότι ἡ μὲν κυριότης, ὡς ἐμπράγματον δικαίωμα, μεταβιβάζεται, ἐνῶ ἡ νομή εἶναι ἀμεταβίβαστος.

γ') Διότι ἡ μὲν κυριότης, ἐμπράγματον οὖσα δικαίωμα, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ δικαίου καὶ προστατεύεται ὑπ' αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ νομή πραγματικὴ οὖσα κατάστασις, κατὰ τὴν ὁρροτέραν καὶ ἐπικρατέστεραν γνώμην, εἶναι ἀδιάφορον ἂν ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ δικαίου ἢ ὄχι, καὶ ἂν προστατεύεται ἢ οὐ ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ τὴν νομὴν δὲ κεκτημένος προστατεύεται καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου, ὅστις δὲν δύναται ἀδαιρέτως νὰ καταλάβῃ τὴν νομὴν, ἀλλὰ δικαστικῶς, αἰτούμενος τὴν ἀπόδοσιν ταύτης, μεθ' ἧς κύριος ἐν ἑτέρῳ δίκῃ θὰ εὐδικήσῃ τὴν κυριότητα.

Ἡ θέσις τοῦ νομέως, ἐν τῇ περὶ ἀποδείξεως τῆς κυριότητος δίκῃ, εἶναι κρείσσων τοῦ κυρίου, διότι, ἐὰν ὁ κύριος δὲν ἀποδείξῃ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκυτοῦ κυριότητος, ὁ ἐναγόμενος ὢν νομεὺς καὶ μὴ κύριος δὲν ἀπώλυσιν τὴν νομὴν. Διὸ οἱ Ῥωμαῖοι ἔπλασαν τὴν νομικὴν παρομιλίαν «beati possidentes — μακάριοι οἱ νεμόμενοι». Ὅθεν ἕνεκα τῆς μεγάλης σημασίας τῆς νομῆς τὸ δικαίον ἐπροστάτευσε τὸν νομέα οὐ μόνον κατὰ παντὸς τρίτου, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου.

Ἡ ἄχρη: τοῦ νόμ τῆς παραγράφου ταύτης ἔρευνα δὴλῃν ποιεῖται τὴν εἰς τρία κεφάλαια διαίρεσιν τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου· ἐν τῷ Α' ἐξετάζεται ἡ νομή ἐν τῷ Β' ἡ κυριότης καὶ ἐν τῷ Γ' τὰ ἐκ' ἄλλοτρίου πράγματος ἐμπράγματα δικαίωματα. ✓✓

II. Κτήσεις νομῆς.

Ἡ νομή κτῆται διὰ τῆς συνυπόθεσος τῶν ἀναρριζόντων τὴν ἔννοιαν αὐτῆς στοιχείων, τοῦ corpus καὶ τοῦ animus. Διὸ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἔλεγον: «apiscimur possessionem corpore et animo, neque per se corpore aut per se animo—δράττεται δὲ τις τῆς νομῆς ψυχὴ τε καὶ σῶμα; οὐ μὴν θάτερον μόνον».

Τὰ δύο ταῦτα προαπαιτούμενα—corpus καὶ animus—δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ λάβωσι χώραν κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν, ἀλλὰ δύναται τὸ ἐν νὰ προϋπάρξῃ τοῦ ἐτέρου. Οὕτω ἵστημι παγίδα ἵνα συλλάβω λαγῶν, ἔχω τὸ animus καὶ εἴτα συλλαβὸν τὸν λαγῶν κτῶμαι τὸ corpus. Ὡσαύτως εἰμαι μισθωτής, ἔχω τὸ corpus, εἴτα ἀγοράζων τὴν οἰκίαν κτῶμαι καὶ τὸ animus.

Α') Corpus ἔχει τις δταν δύναται νὰ ἐνεργῇ ἐπὶ τοῦ πράγματος κατὰ βούλησιν. Τὸ corpus πράγματός τινος κτῆται εἴτε τῇ βουλήσει τοῦ τέως νομέως εἴτε καὶ χωρὶς τῆς βουλῆσεως αὐτοῦ.

1) Κτήσεις τοῦ corpus ἀνευ τῆς βουλῆσεως τοῦ τέως νομέως γίνεται: α') Ὄταν τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχῃ νομέα καὶ β') δταν κλέπῃ τις τὸ πρᾶγμα. Ὡστε, ἵνα κτήσῃται τις τὴν νομὴν πράγματός τινος, ἀπαιτεῖται adprehensio possessionis—δράξις τῆς νομῆς, διότι προπαρασκευαστικαὶ πράξεις δὲν εἶναι ἱκαναί, π. χ. ὁ κυνηγὸς νὰ πυροβολήσῃ μόνον, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ νὰ συλλάβῃ τὸ θήραμα, ἀπαιτεῖται καὶ δράξις, ἢ εἰ αἱ ἡ occupatio—κατάληψις—ἄρα κτῆται τις τὴν νομὴν διὰ κατάληψεως.

2) Κτήσεις τῆς νομῆς τῇ βουλήσει τοῦ τέως νομέως, δεῖ ἀρκεῖ ὁ νομεὺς νὰ δυνήται νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ πράγματος ὅποτεδήποτε καὶ ἂν θέλῃ, ὅποτε λέγομεν δεῖ ἡ νομή κτῆται διὰ traditio—παράδοσεως, δὴ.

συμβολὴν αὐτῆς ἀφορᾷ τὸν ἐν δὲ νεογραφίᾳ.

μή απαιτούμενης της δράξεως. Ούτω ο Α θέλει να μεταβιβάσει τῷ Β τὴν νομὴν τῆς ἑαυτοῦ οἰκίας· ὁ Β δὲν εἶναι ἀναγκὴ νὰ καταλάβῃ ταύτην ἵνα κτήσῃται τὴν νομὴν, ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς τοιαύτην σχέσιν πρὸς τὴν οἰκίαν, ὥστε νὰ δύνηται νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν ἐποτεδήποτε θελήσῃ· δηλαδὴ ὁ Β ἀρκεῖ νὰ λάβῃ τὰς κλεῖδας τῆς οἰκίας.

Ἐν τῇ διὰ τῆς συμβάσεως τῆς *traditio* κτήσῃ τῆς νομῆς διακρίνομεν δύο περιπτώσεις· 1) τὴν *traditio brevi manu*—βραχείᾳ χειρὶ παράδοσις ἢ βραχύτομος κατ' Οἰκονομίδην, ἣτις εἶναι ἀντίθετος τῇ *traditio longa manu*—μακρᾷ χειρὶ παράδοσις καὶ 2) τὸ *constitutum possessorium*—ἀντιφώνησις.

Α') *Traditio brevi manu* ὑπάρχει ὅταν ὁ μέχρι τοῦδε *detentor* μεταβιβάσῃ εἰς *possessor*, ὡς ὁ μισθωτής, ἔχων μόνον τὸ *corpus*, κτώμενος τὴν νομὴν συνεπείᾳ δωρεᾶς ἢ πωλήσεως παρὰ τοῦ κυρίου, μεταβάλλεται εἰς νομέα, ἔχοντα καὶ τὸ *corpus* καὶ τὸ *animus* δηλ. εἰς *possessor*. Ἐπίσης ὁ θεματοφύλαξ πράγματός τινος ἢ ὁ λαβὼν αὐτὸ ὡς χρησιδάνειον, κερτιμένος ἤδη μόνον τὸ *corpus*, αγοράζει ἢ λαμβάνει ὡς δωρεὰν τοῦτο παρὰ τοῦ κυρίου, ὅτε γίνεται *possessor*.

Ἀντίθετος τῆς *traditio brevi manu* εἶναι ἡ *Traditio longa manu* καθ' ἣν κτᾶται τις νομὴν μὴ απαιτούμενης σωματικῆς ἀφῆς, ἀρκεῖ ὅτι ἔχει τὴν θέλησιν τοῦ κτήσασθαι· π. χ. παραδίδωμι ἐνὸς πτον τῆς ἀποθήκης εἰς τὸν ἀγοραστήν τὰς κλεῖδας τῶν ἐναποθηκευμένων πραγμάτων ἅτινα ἐπωλήθησαν· τούτων ὁ ἀγοραστής κτᾶται ἀμέσως τὴν νομὴν, ἅτε οὐδενὸς κωλύοντος.

Β') *Constitutum possessorium* ὅπερ εἶναι ὁ ἀντίπους τῆς *traditio brevi manu*, ὑπάρχει ὅταν ὁ μέχρι τοῦδε *possessor* γίνεταί *detentor*. Ἐνταῦθα ὁ νομέας δὲν μεταβιβάσει διὰ τῆς παραδόσεως τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν παραλαμβάνοντα, ἀλλὰ κρατεῖ αὐτὸς τοῦτο ἐν ὀνόματι ἐκείνου καὶ οἶοναί ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ. Α. χ. ὁ κύριος οἰκίας τιμὴν πωλεῖ ταύτην τῷ Β, ὅστις γίνεταί κύριος τῆς οἰκίας συνεπὲς *possessor*, συμφωνοῦσιν ὅμως ὅπως ὁ Α κρατήσῃ τὴν νομὴν τῆς οἰκίας διὰ μισθώσεως.

III. Εἶδη νομῆς.

Οἱ Ῥωμαῖοι διέκρινον διάφορα εἶδη νομῆς.

α) *Possessio civilis*—πολιτικὴ ἢ νομικὴ καὶ *possessio naturalis*—φυσικὴ νομὴ. Ἴνα δὲ τοιαύτην διακρίσιν τῆς νομῆς κατανοήσωμεν, δεόν νὰ γνωρίσωμεν τὸν τρόπον τῆς κτήσεως τῆς νομῆς καὶ τὰ στοιχεῖα ἐξ ὧν αὕτη ἀποτελεῖται.

Ἡ νομὴ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ *corpus* καὶ *animus*. *Corpus* μὲν εἶναι ἡ φυσικὴ ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ πράγματος, *animus* δὲ ἡ θέλησις τοῦ ἔχειν τὸ πρᾶγμα δι' ἑαυτὸν—*animus rem sibi habendi*. Ὁ Θεόφιλος καλεῖ τὸ *animus* «φυγὴ δεσπότητος» ἐξ οὗ ἐπλάσαν οἱ νεώτεροι τὸν ὅρον «*animus domini*» οὐχὶ ὀρθῶς, διότι κυρίως ἔδει νὰ λέγηται *animus dominantis*.

Possessio āga civilis ὑπάρχει διὰν ὁ νομέας ἔχῃ τὸ *corpus* ἐπ' *animus*, αὕτη δὲ εἶναι ἡ ἀληθὴς νομὴ, ἢ κατ' ἐξοχήν, καὶ ὁ τὴν νομὴν ταύτην ἔχων ἀπολαύει ὅλα τὰ πλεονεκτήματα ταύτης καὶ δὴ τὴν προστασίαν τοῦ δικαίου.

Τὴν νομὴν ταύτην ἵτοι τὸ *corpus et animus* κέρχεται:

1) Ὁ κύριος τοῦ πράγματος. 2) Ὁ *bonae fidei possessor*—ὁ καλῆς πίστεως νομέας—ἵτοι ὁ νεμίζων ὅτι ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς ἴδιον. 3) Ὁ *malae fidei possessor*—ὁ κακῆς πίστεως—ὁ ἐν γνώσει νεμόμενος ἀλλότριον πρᾶγμα.

Πλὴν τῶν προσώπων τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα πρόσωπα μὴ ἔχοντα τὸ *animus rem sibi habendi*, ἀλλὰ μόνον τὸ *corpus* καὶ ἐν τούτοις προστατεύονται ὑπὸ τοῦ δικαίου. Τοιαῦτα εἶναι: 1) Ὁ ἐνεχυροῦχος δανειστής. 2) Ὁ μεσεγγυητής καὶ 3) Ὁ κατὰ παράκλησιν λαβὼν.

1) Ἐνεχυροῦχος δανειστής εἶναι ὁ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀπαιτήσεως λοιμδάνων παρὰ τοῦ αὐτοῦ ὀφειλέτου ἐνέχυρον εἴτε κινήτων εἴτε ἀκινήτων. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐνεχύρου ὑπάρχει ἡ κτήσις τῆς νομῆς ὑπὸ τοῦ πιστωτοῦ δανειστοῦ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ ἐνέχυρον διαφέρει θεμελιωδῶς τῆς ὑποθήκης, ἐφ' ἣς τὴν νομὴν ἔχει ὁ ὀφειλέτης. Ἐχει δὲ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας ὁ πιστωτής ἕνεκα αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τοῦ ἐνεχύρου, ὃ ἀκριβῶς δίδεται τῷ ἐνεχυροῦχῳ δανειστῇ, λαμβάνοντι τοῦτο, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀπαιτήσιν.

2) *Μεσεγγυητής*—*sequester* εἶναι ἐκεῖνος, ὃς δίδεται πρᾶγμα τι διαφειλονικούμενον ὑπὸ δύο ἢ πλείονων προσώπων, καὶ ὅστις διαφυλάττει τοῦτο μέχρι τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τῆς κυριότητος. Προστατεύεται δὲ ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς μεσεγγυήσεως ἡ νομὴ κατὰ παντὸς διαταράττοντος τρίτου.

3) Ὁ κατὰ παράκλησιν λαβὼν—*precario accipiens*—εἶναι ὁ λαμβάνων πρᾶγμα τι παρ' ἐτέρου ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦτου ἅμα τῇ ἀναζητήσει. Ἡ νομὴ τοῦ κατὰ παράκλησιν λαβόντος προστατεύεται, ἐνφ' οὐναντίον ὁ μισθωτής, ὅπερ βεβαίως φαίνεται παράδοξον, δὲν προστατεύεται, ὁ δὲ λόγος τῆς τοιαύτης προστασίας εἶναι ἱστορικός.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ κατὰ παράκλησιν δόσις — *precarium* — ἐβίβητο ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπὸ τῶν πατρῶνων, οἱ, θέλοντες νὰ εὐεργετήσωσι τοὺς ἐαυτῶν πελάτας, ἐδίδοσαν αὐτοῖς τεμάχιον γῆς — *parcella* — ἵνα καλλιεργούντες ἀποζῶσιν ἐξ αὐτοῦ. Μάλιστα ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐβίβητο, ὥστε μετέβαινεν εἰς τὰ τέκνα τοῦ *accipiens precario*.

Ὁ πελάτης, θεωρούμενος ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ πάτρωνος, ἐπροστατεύετο ἐν τῇ νομῇ τῶν κατὰ παράκλησιν ληφθέντων κτημάτων. Ταῦτα κείμενα ἔξω τῆς Ῥώμης ἦτο δυνατόν νὰ διαταράσσωνται συχνάκις ἐν τῇ νομῇ αὐτῶν, ὁπότε οἱ πελάται ἐδεῖ νὰ καταφεύγωσιν εἰς Ῥώμην παρὰ τῷ πάτρωνι τὴν προστασίαν αὐτοῦ ζητοῦντες. Βεβαίως τοῦτο δὲν ἦτο εὐκολον οὔτε δι' αὐτοῦ, οὔτε διὰ τὸν πάτρωνα, κεκτημένον πολλοὺς πελάτας. Ἐπειδὴ δὲ τῷ πάτρωνι δὲν ἦτο εὐκολον νὰ φεύγῃ μακρὰν τῆς Ῥώμης περὶ τοιαῦτα μικρὰ καὶ σχεδὸν καθημερινὰ ζητήματα ἀσχολούμενος καὶ οὐχὶ περὶ τὴν ἀγαπητὴν αὐτῷ πολιτικὴν, διὰ τοῦτο παρεσχέθη ὑπὸ τοῦ δικαίου ἡ προστασία τοῦ κατὰ παράκλησιν λαβόντος.

Ἐρὶς εἶναι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἂν ἕτερα πρόσωπα, πλὴν τῶν ἄνω τριῶν ὑπὸ τῶν πηγῶν μνημονευμένων, προστατεύωνται ὑπὸ τοῦ δικαίου, καίτοι δὲν ἔχουσι τὸ *animus*. Ὁρθότερα εἶναι ἡ γνώμη διὰ καὶ 4) ὁ ἐμφυτευτής — *emphyteuta*, καὶ 5) ὁ ἐπιφανειοῦχος — *superficiarius* προστατεύονται, καίτοι δὲν ἔχουσι τὸ *animus*.

Ἡ νομὴ τῶν πέντε τούτων προσώπων καλεῖται ὑπὸ τῶν νεωτέρων παράγωγος ἡ ἀνόμαλος νομὴ. Ἄρα «παράγωγος νομὴ καλεῖται ἕκστη, καθ' ἣν ὁ νομεύς, καίτοι στερεῖται τοῦ *animus*, προστατεύεται ὑπὸ τοῦ δικαίου». «Νομικὴ δὲ καλεῖται ἡ νομὴ καθ' ἣν ὁ νομεύς κέκτηται τὸ *corpus et animus*».

Possessio naturalis ὑπάρχει διὰν τις κέκτηται ἐν τῇ νομῇ αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα οὐχὶ δι' ἑαυτὸν ἀλλὰ δι' ἕτερον. Ἡ *possessio naturalis* καλεῖται καὶ *detentio* — κατοχή, ἡ δὲ νομὴ, ἣν ἔχασκε ὁ *detentor* — κάτοχος ἢ διακάτοχος — ὑπάρχει διὰ τὸν *possessor* καὶ οὐχὶ δι' ἑαυτὸν. Ὁ *detentor* εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἀνειπρόσωπος τοῦ *possessor*, καὶ τοιαύτην *detentio* ἔχει α') ὁ μεθωτής β') ὁ θεματοφύλαξ γ') ὁ λαβὼν κατὰ παράκλησιν δ') ὁ ἐντολοδόχος ε') ὁ λαβὼν χρηματοδάνειον.

β') *Bonae fidei possessio* καὶ *Malae fidei possessio*. Καλῆς πίστεως νομεύς — *bonae fidei possessor* εἶναι ὁ νομῶν δεικνυολογούμενος, διὸ δικαιούται νὰ νέμῃται. Κακῆς πίστεως νομεύς — *malae fidei possessor* — ὁ γνωρίζων ἢ ὀφείλων νὰ γνωρίσῃ, διὸ δὲν δικαιούται νὰ νέμῃται. Ὁ καλῆς πίστεως νομεύς μεταβάλλεται εἰς κακῆς πί-

στεως, ἐὰν ἐπιγενομένως μάθῃ ὅτι δὲν δικαιούται νὰ νέμῃται, διότι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀλλότριον.

γ') *Possessio vitiosa* — ἐλαττωματικὴ ἡ ἐπαλήρμιος νομὴ — *et possessio non vitiosa*. *Possessio vitiosa* ὑπάρχει διὰν ἐκτῆσά τοις τὴν νομὴν πράγματός τινος κατὰ τρόπον ἀπαγορευόμενον. Τὸ τοιοῦτον δύνανται νὰ γίνῃ κατὰ τρεῖς τρόπους: — νι — βία, clam — λάθρα, *precario* — κατὰ παράκλησιν. Τὸ *precario* φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξον, ἔχει δὲ *possessio vitiosa*, ἐταν λαβὼν κατὰ παράκλησιν καὶ παραγγελλθεὶς νὰ ἀποδῇ τὸ ληφθὲν ἀρνῇται. Λάθρα γίνεται ἐπὶ μετακινήσεως τῶν ὁροσῶν, ἂ χωρίζουσι δύο γειτονικά κτήματα, ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ μετακινουμένων *Possessio non vitiosa* εἶναι ἡ μὴ κτηθεῖσα δι' ἀπαγορευμένου τρόπου, δηλαδὴ — νι, clam, *precario*, ἀλλὰ διὰ νόμου.

Αἱ διακρίσεις αὗται τῆς νομῆς καλοῦνται καὶ αἰεὶ νομῆς, ἐπ' ὧν κρατεῖ ἡ ἀρχὴ «εὐδεὶς ἑαυτῇ νομῇ αἰτίαν ἀλλάττει — *nemo sibi causam possessionis mutare potest*». Ὁ κανὼν οὗτος σημαίνει ὅτι μεταβαλλομένου τοῦ *aminus* δὲν μεταβάλλεται συγχρόνως καὶ ἡ νομὴ, ἥτοι ἡ *pos. civilis* εἰς *naturalis* καὶ τὰνάκαλιν, καὶ ἐὰν ἐτι συναινῇ καὶ τὸ πρόσωπον δι' ὃ ἡ μεταβολὴ γίνεται. Ἰνα μεταβληθῇ ἡ νομὴ καὶ τις ἀπὸ *detentor* λ. χ. γίνῃται *possessor*, δεόν νὰ δηλώσῃ τὴν περὶ τούτου βούλησιν αὐτοῦ δι' ἐξωτερικῶν γεγονότων, ἅτινα δὲν ἀποτελοῦσιν ὀρισμένης κατηγορίας, ἀλλὰ ποικίλλουσιν εἰς τὰς καὶ ἑκάστον περιπτώσεις.

IV. Ἀπώλεια.

Ἡ νομὴ ἀπόλλυται ἐκ γενικῶν λόγων ἤτοι: α') διὰ τοῦ θανάτου τοῦ νομεύς, διότι αὕτη κατὰ τὸ Ῥωμ. δίκαιον δὲν μεταβαίνει εἰς τοὺς κληρονόμους, καὶ β') διὰ τῆς καταστροφῆς ἢ μεταποιήσεως εἰς νέον εἶδος τοῦ πράγματος, ὥστε νομικῶς νὰ παύσῃ ὑπάρχον.

Ζῶντος τοῦ νομεύς ἡ νομὴ ἀπόλλυται ἅμα ἐν τῶν δύο στοιχείων τῶν πρὸς ὑπαρξιν αὐτῆς ἀπαιτουμένων ἀπολεσθῆναι διὸ μᾶλλον ἐταν ἀμφότερα ὁμοῦ ἀπολεσθῶσιν.

α') Δι' ἀπώλειαν τοῦ *corpus* ἡ νομὴ ἀπόλλυται, ἐταν ὁ νομεύς ἄκων ἀπολέσῃ τὸ πρᾶγμα ἢ ἐταν κλαπῇ αὐτῷ ἢ καταστραφῇ καὶ οὐχὶ ἐταν παύσῃ ἀπλῶς ὁ νομεύς νὰ ἔχῃ ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ τὸ πρᾶγμα, διότι τότε ἡ διατήρησις τῆς νομῆς ἠθελεν εἶσθαι ἀδύνατος, τοῦ νομῆως ὑποχρεωμένου νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ποτε τοῦ πράγματος. β') Δι' ἀπώλειαν τοῦ *animus* ἡ νομὴ ἀπόλλυται, ἐταν ὁ

νομεύς παύση θέλων νὰ ἔχη τὸ πρᾶγμα δι' ἑαυτὸν, ὡς ἡ ἀπορρίψις ἐφημερίδος μετ' ἀνάγνωσιν. Σημειωτέον ὅτι ἡ νομὴ δὲν ἀπόλλυται, ὅταν δὲν σκέπτεται τις πάντοτε τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀπαιτῆται νὰ δηλωθῇ ἡ θέλησις αὐτοῦ δι' ἐνεργείας, π. χ. νὰ ἀπορρίψῃ τοῦ σιδηροδρόμου τὴν ἀναγνώσθεισαν ἐφημερίδα.

§ 70. Προστασία τῆς νομῆς.

Τὸ σπουδαιότερον ἀποτέλεσμα τῆς νομῆς εἶναι ἐν τῷ νομικῷ καὶ κοινωνικῷ βίῳ ὅτι αὕτη προστατεύεται ἀνεξαρτήτως τοῦ δικαιώματος, ὃ ἔχει ὁ νομεύς ἐπὶ τοῦ πράγματος, δηλαδὴ ἂν εἶναι κύριος· ἡ οὖν τοῦ πράγματος ἡτοὶ προστατεύεται ἀπλῶς καὶ μόνον διότι εἶναι νομεύς. Ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι οὐ μόνον οἱ καλῆς πίστεως ἀλλὰ καὶ οἱ κακῆς πίστεως νομεῖς καὶ δὴ καὶ οἱ κλέπται καὶ οἱ λησταὶ προστατεύονται· δηλαδὴ τὸ δίκαιον παρέχει προστασίαν εἰς ὃ τι ἀπαγορεύει καὶ κολάζει.

Ἡ νομὴ διτιῶς παρενοχλεῖται ἢ ἀπλῶς διαταρασσόμενη ἢ ἀφαιρουμένη. Ἀναλόγως δὲ τῶν δύο τούτων μορφῶν τῆς προσβολῆς ἔχομεν καὶ δύο εἴδη προστασίας τῆς νομῆς· α') προστασία ἐπὶ διατάξει καὶ β') προστασία ἐπὶ ἀπολλείῃ.

1. Ἡ διατάξις τῆς νομῆς προστατεύεται διὰ τῶν *interdicta retinendae possessionis* — παραγγέλματα διατηρητικὰ τῆς νομῆς, καὶ τοιοῦτον εἶναι νῦν τὸ *interdictum uti possidetis*.

Πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπάρχον δύο εἴδη *interdicta retinendae possessionis*, τὸ *interdictum uti possidetis* καὶ τὸ *interdictum utrubi*.

Interdictum εἶναι διαταγὴ τοῦ πραιτωρὸς ἀρχομένη διὰ τῶν λέξεων ἢ μὲν *interdictum uti*, ἐξ οὗ καὶ τὸ παραγγέλμα *interdictum uti possidetis*, ἢ δὲ *interdictum utrubi* ἐξ οὗ καὶ τὸ *interdictum utrubi*. Καὶ τὸ μὲν *interdictum uti possidetis* ἡγείετο προκειμένου περὶ διατάξεως τῆς νομῆς ἀκινήτου· τὸ δὲ *interdictum utrubi* προκειμένου περὶ διατάξεως κινητοῦ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὁμοῦς συνεχώνευσεν ταῦτα εἰς ἓν, ὃ ἐκάλεσεν *interdictum uti possidetis* διὰ τε τὰ κινητὰ καὶ τὰ ἀκίνητα· σκοπεῖ δὲ τὴν ἀναγνώσιν τοῦ δικαιώματος τῆς νομῆς, τὴν ἄσιν τῆς διατάξεως καὶ ἀποζημιῶσιν προσεῖ εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἐπὶ τῇδε ζημία.

Ἐνάγων εἶναι ὁ νομεύς, ἐναγόμενος δὲ ὁ διαταράσσων. Ὑπάρχει περίπτωσις τις καθ' ἣν ὁ ἐνάγων δὲν δύναται νὰ ἐγείρῃ τὸ *interdictum* τοῦτο κατὰ τοῦ διαταράσσοντος· τοῦτο δὲ γίνεται ὅταν ὁ ἐνάγων

ἔκτῃσάτο τὴν νομὴν παρὰ τοῦ ἐναγομένου νῖ, *clam*, *precario*, ἤτοι ὁ κλέπτης προστατευόμενος κατὰ παντὸς δὲν προστατεύεται καὶ κατὰ τοῦ παρ' οὗ ἔκλεψε τὸ πρᾶγμα. Ἐὰν ὁμοῦς ὁ κλέπτης διαταρασσόμενος ἐγείρῃ τὸ *interdictum* τότε ὁ κύριος θὰ ἀντιτάξῃ αὐτῷ τὴν *exceptio vitiosae possessionis*. Ἄν δὲ ἀποδαιχθῇ τοῦτο, ὁ δικαστὴς θὰ ἐπιδικάσῃ τὴν νομὴν εἰς τὸν παρ' οὗ ἔκλεψε τὸ πρᾶγμα. Τὸ τοιοῦτο δὲ διδῶσι τὸν χαρακτήρα τοῦ *dublex* εἰς τὸ *interdictum*, δηλαδὴ ὁ πραιτωρ εἶπεν, ὅτι καταδικασθήσεται ὁ ἔχων ἄδικον, ἀδιαφόρως ἂν ἡ ἐνάγων ἢ ἐναγόμενος, ἐνῷ συνήθως συμβαίνει νὰ καταδικάζηται πάντοτε ὁ ἐναγόμενος.

II. Ἡ ἀφαίρεσις τῆς νομῆς προστατεύεται διὰ τῶν *interdicta recuperandae possessionis* ἅτινα εἶναι δύο: τὸ *interdictum unde vi* — περὶ βίας, καλούμενον οὕτως ὡς ἐκ τῶν ἀρχαίων λέξεων τῆς διαταγῆς τοῦ πραιτωρὸς «*unde vi*» καὶ τὸ *interdictum de precario* — παρακλητικὸν παραγγέλμα.

Ἐπὶ τοῦ *interdictum unde vi* ἐνάγων εἶναι ὁ ἀπολλέας βία τὴν νομὴν, ἐναγόμενος δὲ ὁ βία ταύτην ἀφελὼν, μὴ δυνάμενος νὰ ἀντιτάξῃ τὴν *exceptio vitiosae possessionis*, δηλαδὴ μὴ δυνάμενος νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐκεῖνος εἶχε παρ' αὐτοῦ ἀφαιρέσει τοῦτο. Σκοπὸς τούτου εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τῆς νομῆς καὶ ἡ ἀποζημιῶσις διὰ τὴν ἐπελθούσαν ζημίαν.

Τὸ *interdictum de precario* δίδεται ἐπὶ τῆς κατὰ παρακλησιν δόσεως ὑπὲρ τοῦ δόντος καὶ κατὰ τοῦ λαβόντος τὸ πρᾶγμα κατὰ παρακλησιν, ὃς ἀρνεῖται τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ, θεωρεῖται δὲ ὡς ἔχων *possessio vitiosa*.

Τὸ *interdictum de precario* διαφέρει τῶν λοιπῶν παραγγεμάτων· α') καθότι ἐπὶ τούτου ὁ λαβὼν καὶ ἀρνούμενος τὴν δόσιν τοῦ πράγματος δύναται νὰ ἀντιτάξῃ τὴν *exceptio dominii* — ἐνστασιν κυριότητος, ἣν δὲν δύναται νὰ ἀντιτάξῃ ἐν τοῖς ἄλλοις παραγγέλμασι· β') καθόσον τὰ ἄλλα *interdicta* παραγράφονται μετὰ ἐν ἔτος, ἐνῷ τὸ *interdictum de precario* μετὰ τριάνοντα ἔτη ἤτοι ὑπόκειται εἰς τὴν συνήθη τῶν ἀγωγῶν παραγραφὴν.

Πλὴν τῶν δύο τούτων εἰδῶν τῶν παραγγεμάτων ὑπάρχει καὶ τρίτον εἶδος, τὰ κτητικὰ τῆς νομῆς παραγγέλματα — *interdicta adipiscendae possessionis*, ἅτινα διαφέρουσι τῶν ἄλλων παραγγεμάτων, διότι δι' αὐτῶν δὲν σκοπεῖται ἡ προστασία κεκτημένης ἤδη νομῆς ἀλλὰ ζητεῖται νῦν τὸ πρῶτον ἡ κτήσις νομῆς.

Δρακτέας νομῆς παραγγέλμα εἶναι: α') τὸ *interdictum quorum bonorum*, ὅπερ εἶναι ἐνδικὸν μέσον τῶν κληρονόμων τοῦ πραιτωρικοῦ δικαίου· β') τὸ *interdictum quod legatorum* ἐπὶ κληροδοσίας πρὸς

ἀπόδοσιν τῶν κληροδοτηθέντων πραγμάτων, ἅτινα ὁ κληρονόμος ἔλαβεν αὐτοδικαίως εἰς τὴν νομὴν αὐτοῦ καὶ γ') τὸ *interdictum Salvianum* ἐπὶ ὑποθήκης, δι' οὗ ὁ ἐκμισθωτὴς ἀξιοῖ τὴν νομὴν τῶν ὑπὸ τοῦ μισθωτοῦ εἰς τὸ μίσθιον εἰσχομισθέντων καὶ ὑπεγγύων αὐτῷ πραγμάτων τοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ ἀκινήτου (ᾧρα περαιτέρω § 78).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΚΤΡΙΟΤΗΣ

§ 71. Ἡ ἱστορία τῆς κυριότητος.

Διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς κυριότητος ἔχει μεγάλην σημασίαν ἡ διαίρεσις τῶν πραγμάτων εἰς κινήτα καὶ ἀκίνητα· τοῦτο δὲ διότι ἡ ἐπὶ τῶν κινήτων κυριότης προηγήθη τῆς τῶν ἀκινήτων διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι τὰ κινήτα χρησιμεύουσιν ἀμεσώτερον διὰ τὰς χρεῖας τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦ πρωτεγόνου.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων κυριότης εἶναι ὁλόκληρος ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις, διότι πᾶς λαὸς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους αὐτοῦ εἶναι ἡ γεωργικὸς ἢ κτηνοτροφικὸς. Οὕτως, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ἓνα λαὸν ζῶντα ἐκ τῆς κτηνοτροφίας, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οὗτος δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν, ἐπομένως δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς κυριότητος τοῦ ἐδάφους. Αἴτιον εἶναι ὅτι ἕως οὗ τὸ ἐδαφος παρῆχε βοσκὴν ἔμεναν ὁ λαὸς οὗτος ἐν τούτῳ ἐκλιπούσης ὁμοῦ τῆς βοσκῆς οἱ κτηνοτρόφοι ἐγκατέλειπον τὸ ἐδαφος ἐκεῖνο καὶ εἰς ἕτερον ἐγκαθίσταντο· ὥστε περὶ τῆς κυριότητος τοῦ ἐδάφους οὐδέως αὐτοὶ ἐφρόντιζον.

Τοῦναντίον ὁμοῦ συμβαίνει ὡς πρὸς τοὺς γεωργικοὺς λαούς, οἵτινες ὡς βάσιν ἔχουσι τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κυριότητα. Ἐπομένως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς κατ' ἐξοχὴν γεωργικὸς λαός, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἀνιγνωρίσωσι τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κυριότητα.

Ἡ μορφή, ἣν παρουσιάζει ἡ κυριότης κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, δὲν ὤπηξεν ἐντεῖα ἀλλὰ ποικίλλει παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς. Οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥωσικῇ δικαίᾳ βλέπομεν, ὅτι ἡ κυριότης ἐκάστου ἀνθρώπου περιορίζεται εἰς πολλὰ μικρὰν ἐκτασιν γῆς, δηλαδὴ ὅσον ἐπάρκει, ἵνα κτίσῃ τις μικρὰν τινα οἰκίαν καὶ μικρὰν ἐπαυλιν μετὰ μικροῦ κήπου. Αἱ λοιπαὶ καλλιεργήσιμοι γαίαι ἀνήκουσι πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις. Βλέπομεν ἄρα κυριότητα τοῦ ἀτόμου, τῆς φυλῆς καὶ κυριότητα τοῦ λαοῦ· ὁ Ῥώσος πολίτης δηλαδὴ εἶχε μόνον τὸ καλούμενον *Mir*.

Καθ' ὅμοιον σύστημα καὶ ὁ Γερμανὸς πολίτης κατεῖχε τὸ μικρὸν

τοῦτο μέρος καλούμενον *Saligut*. Βάσις ἄρα τῆς κυριότητος ταύτης εἶναι, ὅτι ἀναγνωρίζεται ἀτομικὴ κυριότης, ἔστω καὶ μικρά, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

Παρ' ἄλλοις πάλιν λαοῖς τῆς ἀρχαιότητος παρατηροῦμεν ὅτι τὸ αὐτομόν δὲν ἔχει καθόλου κυριότητα, ἀλλὰ μόνον ἡ οἰκογένεια κτήνεται τοιαύτην. Τὸ σύστημα τοῦτο ὤπηξεν ἐν τῇ Σερβικῇ δικαίᾳ—τὸ *Landrouga*, καθ' ὃ μέρος τοῦ ἐδάφους δὲν ἦτο ὁ πατήρ· ἀλλ' ἡ οἰκογένεια. Οὕτω ἀπονήσκοντος αὐτοῦ δὲν μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ οὔτε τὸ μέρος ὃ κατεῖχε, ἀλλὰ καθίστατο κτήμα τῆς οἰκογενείας καὶ ἔχομεν οὕτω ἑτέραν μορφήν κυριότητος, τὴν οἰκογενειακὴν συγκυριότητα.

Συνοψίζοντες ἤδη τὰ ἄνω λεχθέντα παρατηροῦμεν ὅτι ἔχομεν τρία εἶδη κυριότητος: α') τὴν ἀτομικὴν κυριότητα· β') τὴν οἰκογενειακὴν συγκυριότητα καὶ γ') τὴν κυριότητα τῆς φυλῆς ἢ τοῦ λαοῦ.

Ὁ Ῥωμαϊκὸς λαὸς φαίνεται ὅτι ἐγνώρισεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὴν οἰκογενειακὴν συγκυριότητα, ἡ ὁμοῦ ἐξηλείφθη. Συνάγομεν δὲ τὴν ὑπαρξίν τῆς οἰκογενειακῆς συγκυριότητος ἐκ τοῦ δικαίου τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς καὶ τοῦ δικαίου τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων.

Παρὰ τὴν κυριότητα ταύτην οἱ Ῥωμαῖοι ἐγνώρισαν τὴν συγκυριότητα τοῦ λαοῦ ἢ τῆς φυλῆς· ἦτοι συγκυριότητα ἐνὸς μεγάλου κτήματος, ὃ δεικνύεται ἐκ τοῦ ἐξῆς· γαγονότος· ὅτι ἕκαστος *paterfamilias* δὲν ἠδύνατο νὰ κατέχῃ πλέον τῶν δύο πλέθρων γῆς—*jugera*, ἢ δὲ λοιπὴ γῆ ἀνῆκε τῷ λαῷ. Συνάγομεν ἄρα ἐκ τῶν λεχθέντων, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐγνώρισαν πρῶτον τὴν κυριότητα τῆς οἰκογενείας, δευτέρου τοῦ λαοῦ, καὶ ἐν τέλει ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ 12 αἰῶνος τὴν κυριότητα τοῦ ἀτόμου.

Ἀλλ' ἡ ἐννοια τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριότητος διαφέρει τῆς νῦν ἐννοίας, καθ' ἣν δὲν δύναται τις νὰ κτήσῃται ἀκίνητα καὶ ἐπὶ ξένῃ, ἐπὶ πάσης χώρᾳ, ἐνθ' ἡ Ῥωμαϊκὴ κυριότης κτάνει κατὰ τὸ *jus civile*, ἄρα προϋποτίθεται: α') Ἡ Ῥωμαϊκὴν πολέτην· ἐπομένως οἱ ξένοι δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι κυριότητα τοῦ *jus civile* καὶ μόνον ἐξαιρετικῶς ἀπενέμετο τοῖς ξένοις τὸ *jus commercii*. Βεβαίως οἱ *peregrini*—ξένοι—εἶχον κυριότητα ἀλλ' *ex jure Quiritium*.

β') Τὸ ἀντικείμενον εἶδει νὰ ᾖ ἐπιδικητικὸν κυριότητος κατὰ τὸ *jus civile*, ὑπερ μόνον ἦτο τὸ ἐδαφος τῆς Ἰταλίας· ἐξαιρετικῶς ὁμοῦ καὶ τὰ ἐπαρχιακὰ ἀκίνητα διὰ τοῦ *jus Italicum* ἠδύνατο νὰ καταστῶσιν ἐπιδικητικὰ κυριότητος καὶ γ') ἀπῆται τρόπον κτή-

σεως κυριότητος κατὰ τὸ *jus civile*, δηλαδή *mancipatio* καὶ *in jure cessio*.

Ἡ αὐτηρότης ὅμως αὕτη τῆς *mancipatio* καὶ τῆς *in jure cessio* ἤρξατο βαθμυθῶν ὑποχωροῦσα καὶ τοῦτο διότι αἱ συναλλαγαὶ ἀπῆλθον τοῦτο χάριν τῆς εὐκολίας αὐτῶν, ἕνα δηλαδή ἡ κυριότης μεταδιδοῦνται καὶ δι' ἀπλῆς παραδόσεως.

Τὸ *jus civile* ὥρισεν οὖν ὁ διὰ *traditio* κτησάμενος τὴν νομὴν τοῦ πράγματος, ἔάν μὲν τοῦτο ἦτο κινήτῳ ἐπὶ ἑν ἔτος, ἔάν δὲ ἀκίνητον ἐπὶ δύο ἔτη, ἐγένετο κύριος κατὰ τὸ *jus civile*. Ὁ τρόπος δὲ οὗτος τῆς κτήσεως τῆς κυριότητος ἐκαλεῖτο *usucapio*. Οὕτως ἤδυνάτο νὰ παραλειφθῇ ἡ *mancipatio* καὶ ὁ βουλόμενος νὰ μεταδιβάσῃ τὴν κυριότητα ἤδυνάτο νὰ ἀφήσῃ τὸ πρᾶγμα, ὅτινι ἤθελε νὰ μεταδιβάσῃ τὴν κυριότητα, ἐπὶ ἑν ἢ δύο ἔτη, ἀναλόγως τοῦ πράγματος καὶ οὕτω ὁ ἐν τῇ νομῇ αὐτοῦ ἔχων τὸ πρᾶγμα καθίστατο κύριος. Καίτοι ὅμως οὗτος καθίστατο κύριος, ἐν τούτοις ὁ κύριος τοῦ πράγματος πρὸ τῆς παρόδου τῆς προθεσμίας ἤδυνάτο νὰ διεκδικήσῃ τὸ παραδοθὲν ὅπ' αὐτοῦ πρᾶγμα.

Ὁ πρῶτος, μὴ ἀνεχόμενος τὴν τοιαύτην κατάστασιν, ἔδωκε τῷ λαβόντι τὸ πρᾶγμα καὶ μὴ κτησαμένῳ ἔτι τὴν κυριότητα ἐκ τῆς μὴ παρόδου τοῦ ὁρισμένου χρόνου, τὴν *exceptio doli* — ἐνστασιν τοῦ δόλου. Οὕτως ὁ λαβὼν τὸ πρᾶγμα ἔλεγε τῷ παρόντι, ὅτι ποιεῖς δόλον αὐτῶν μοι τὸ ὅ μοι παρέδωκας πρᾶγμα πρὸς σκοπὸν μεταδιβάσεως τῆς κυριότητος. Ἡ ἐνστασις αὕτη, ἐκν πρόκειται περὶ ἀγοραπωλησίας, καλεῖται *exceptio rei venditae et traditae* — ἐνστασις τοῦ πωληθέντος καὶ παραδοθέντος.

Οὕτω ὅθεν συνέβαινε νὰ κινῶνται τὶς τὴν κυριότητα πράγματός τινος διὰ *traditio* καὶ οὐχὶ διὰ τῶν τρόπων τοῦ *jus civile* ἀλλ' ἡ τοιαύτη κυριότης ἡ διὰ *traditio* κτωμένη κατὰ τὸ πραιτωρικὸν δίκαιον ἐκαλεῖτο *in bonis*, βονικαρία κυριότης. Οὕτως ἄρα ἐπὶ ἐνὸς πράγματος ἔχομεν δύο κυρίους, ἕνα τὸν κτησάμενον τὸ πρᾶγμα κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ *jus civile*, καὶ ἕτερον κύριον κτησάμενον τὴν κυριότητα κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ πραιτωρικοῦ δικαίου, ἥτοι ὑπῆρχε ταυτοχρόνως κυριότης δύο ἐφ' ἐνὸς πράγματος. Ἀλλ' ὁ κύριος τοῦ *jus civile* εἶχε τὴν καλουμένην *nudum in jus Quiritium*, δηλαδή ψιλὴν κυριότητα, ἐπειδὴ δὲν ἤδυνάτο νὰ διεκδικήσῃ τὸ πρᾶγμα παρὰ τοῦ λαβόντος.

Ἡ διφυὴς αὕτη τῆς κυριότητος διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν ἀλλ' οἱ τρόποι δι' ὧν ἐκίετο ἡ κυριότης διὰ τοῦ *Jus Praetorium* ἦσαν ἀπλούστεροι, καὶ καταπνίξαντες τοὺς πανηγυρικοὺς τύπους τοῦ *jus civile* ὑπερίσχυσαν, προτιμωμένης οὕτω τῆς *traditio*.

Ἡ διακρίσις τῶν *res Mancipi* καὶ *nec Mancipi* περιῆλθεν εἰς ἀχρηστίαν, μέχρις οὗ ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ δύο διατάξεων κατήργησε διὰ μὲν τῆς πρώτης τὸ *nudum in jus Quiritium*, διὰ δὲ τῆς δευτέρας τὴν διαφορὰν *res Mancipi* καὶ *res nec Mancipi*. Οὕτω λοιπὸν κατήργηθησαν οἱ τρόποι τῆς κυριότητος κατὰ τὸ *jus civile*, καὶ εἰσῆχθησαν οἱ τρόποι τῆς κτήσεως τῆς κυριότητος τοῦ *jus praetorium*.

§ 72. Τρόποι κτήσεως κυριότητος ἐν γένει.

Τρόπων κτήσεως κυριότητος διακρίνομεν δύο μεγάλας κατηγορίας: I.) *Adquisitiones per universitatem*, ὅταν ὁλόκληρος ἡ περιουσία μεθίσταται ἐτέρῳ ὥς ἐν ὅλον π. χ. ἐπὶ κληρονομίας, περὶ ἧς ἐν τῷ Κληρονομικῷ δικαίῳ καὶ *Adquisitiones rerum singularium* — μερική μεταδίδοσις — ὅταν πρόκειται περὶ κτήσεως τῶν καθ' ἕκαστον πραγμάτων.

II. *Prociotopus κτήσις* — *adquisitio originaria* — κυριότητος εἶται ἡ μὴ ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ προφῆν κυρίου ἢ κάλλιον πρωτότυπος κτήσις εἶναι ἡ ἀνεξαρτήτως τοῦ δικαιώματος τοῦ μέχρι τοῦδε κυρίου.

Πρωτότυποι τρόποι κτήσεως κυριότητος εἶναι: α') *occupatio*, β') *accessio* γ') *commixtio* καὶ *confusio* δ') *specificatio* ε') κτήσις θησαυροῦ ζ') κτήσις καρπῶν καὶ ζ') χρηστικησία.

Β') *Παράγωγος κτήσις* — *adquisitio derivativa* — εἶναι ἡ ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ τέως κυρίου.

Παράγωγαί τρόποι κτήσεως κυριότητος εἶναι α') *mancipatio* β') *in jure cessio* γ') *traditio* δ') *adjudicatio* καὶ ε') *legatum*.

III. *Τρόπος κτήσεως κυριότητος κατὰ τὸ jus civile καὶ κατὰ τὸ jus gentium*. Πάντες οὗτοι οἱ τρόποι κτήσεως κυριότητος, ἐξεταζόμενοι ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως, διακρίνονται πάλιν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας:

α') *Εἰς* τρούπους προελθόντας ἐκ τοῦ *jus civile* καὶ τοιοῦτοι εἶναι: 1) ἡ *mancipatio* 2) *in jure cessio* 3) *adjudicatio* καὶ 4) *legatum* καὶ β') *εἰς* τρούπους προελθόντας ἐκ τοῦ *jus gentium*, οἱ εἶναι πάντες οἱ λοιποί.

Ἡ διακρίσις αὕτη ἐξέλιπεν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀπέμεινε μόνη ἡ εἰς πρωτοτύπους καὶ παραγώγους τρόπους κτήσεως κυριότητος διακρίσις.

§ 73. Παράγωγοι τρόποι κτήσεως κυριότητος.

I. Ἡ *mancipatio* εἶναι τρόπος πρὸς μεταδίδασιν τῆς κυριότητος τῶν *res mancipi*, ἢ ἀπὸ πραγματικῆς ἀγοραπωλησίας εἶχε μεταβληθῇ εἰς *imaginaria* — εἰκονικὴν. Ἀπαιτεῖτο ἡ χρῆσις ἐνὸς *libripens* καὶ πέντε μαρτύρων ἐφήδων, πολιτῶν Ῥωμαίων καὶ ἀρρένων.

Ὁ ἀγοραστής λαμβάνει τὸ πρᾶγμα καὶ ἀπαγγέλλει τὴν *nuncupatio*, κτυπεὶ δὲ διὰ τεμαχίου χαλκοῦ τὸν ζυγὸν καὶ παραδίδωσι τὸν χαλκὸν τῷ πωλητῇ. Ὁ χαλκὸς οὗτος ἐπέχει θέσιν τιμήματος — *pretium loco*.

Ἐν τῇ *nuncupatio* δύνανται νὰ προστεθῶσι διάφοροι προσθήκαι χρησιμεύουσαι πρὸς πληρέστερον καθορισμὸν τῆς *mancipatio*· αἱ δὲ λεπτομέρειαι καθορίζονται διὰ *pactum adiectum*, δηλαδὴ γίνεται ὅτι καὶ ἐπὶ *fiducia*.

Πάν ὅτι περιελήφθη ἐν τῇ *mancipatio* ἔχει ἰσχύον ἀπόλυτον συμφῶν τῷ κανόνι τοῦ 12δέλτου. Σκοπὸς δὲ ταύτης καὶ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ὁ ἀγοραστής κτᾶται κυριότητα κατὰ τὸ *jus civile*, προϋποτιθεμένου ὅτι καὶ ὁ πωλητὴς εἶναι κύριος. Ἡ *mancipatio* περιέπεσεν εἰς ἀχρησίαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

II. Διὰ τῆς *in jure cessio* μεταδίδάζεται ἡ κυριότης οὐ μόνον τῶν *res mancipi*, ἀλλὰ καὶ τῶν *res nec mancipi*. Αὕτη εἶναι μία εἰκονικὴ διαδικασίαι, μόνῃ αὐτῇ λαμβάνουσα χώραν πρὸ τοῦ ἀρχόντος, ἐνῶς ἡ *mancipatio* ἐλάμβανε χώραν πρὸ τοῦ *libripens*· ἀρα ἡ *in jure cessio* λαμβάνει χώραν πρὸ τοῦ ἀρχόντος παρούσα ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ παρούσα αὐτοῦ τοῦ πράγματος.

Ἐνάγων εἶναι ὁ κτώμενος τὴν κυριότητα, ὃ ἐπιδικάζεται τὸ πρᾶγμα, ἀφοῦ ὁ ἐναγόμενος ἦτοί ὁ ἀπαλλοτριῶν, ἐρωτώμενος παρὰ τοῦ ἀρχόντος, εἰσιῶπα· ἀποτέλεσμα δὲ τούτου εἶναι ὅτι κτᾶται ἡ κυριότης κατὰ τὸ *jus civile* ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι καὶ ὁ ἀπαλλοτριῶν ἦτο κύριος.

Σημειωτέον ὅτι διὰ τῆς *in jure cessio* ἠδύναντο νὰ καταρτισθῶσι πλὴν τῆς ἀγοραπωλησίας καὶ ἄλλαι συμβάσεις, ἀναγνωρίζμεναι πάντοτε ὑπὸ τοῦ *jus civile*, οἷον δωρεά, προίξ, υἰοθεσία, *fiducia*. Καὶ αὕτη ὁμοίως περιέπεσεν εἰς ἀχρησίαν πρὸς τῆς *mancipatio*.

III. Ἡ *Traditio* εἶναι τρόπος κτήσεως κυριότητος κατὰ τὸ *jus gentium* καὶ κατὰ τοῦτο οὐσιαστικῶς διαφέρει τῶν δύο ἄλλων, *mancipatio* καὶ *in jure cessio*, διότι εἶναι ἀπλὴ παράδοσις ἀνευ οὐδενὸς πανηγυρικοῦ τύπου.

Ἡ ἀναγνώρισις τοιοῦτου τρόπου (*traditio*) κτήσεως κυριότητος

ἦτο ἀπαραίτητος ἐν Ῥώμῃ, προκείμενου περὶ συναλλαγῶν μετὰ μὴ Ῥωμαίων πολιτῶν ἦτοί μεταξὺ ἀλλοδαπῶν. Ὁμοίως καὶ περὶ συναλλαγῶν διὰ τὰ ἐπαρχιακὰ ἀκίνητα, ἃ ἠδύναντο νὰ κτηθῶσι κατὰ τὸ *jus civile*.

Ἄλλ' ἡ *traditio* ἐπεξετάθη βαθμηδὸν ἐφ' ὅλων τῶν πραγμάτων ἀδιαφόρως ἐν ταῦτα ἦσαν *res mancipi* καὶ *res nec mancipi*· καὶ τέλος ἐγένετο ὁ γενικὸς τρόπος κτήσεως κυριότητος, ἀντικαταστήσασα τὴν *mancipatio* καὶ τὴν *in jure cessio*.

Ἄλλὰ δεόν νὰ μὴ νομίσῃ τις, ὅτι πᾶσα παράδοσις ἦτο καὶ τρόπος κτήσεως κυριότητος, διότι ἡ παράδοσις ἐξ ἐνὸς μὲν εἶναι γενικὴ ἔννοια, σημαίνουσα ἀπλῶς μεταδίδασιν νομῆς, καὶ ἐξ ἑτέρου δὲ αὕτη δύναται νὰ γίνῃ διὰ διαφόρους λόγους. Οὕτω λόγῳ μισθώσεως, ὅταν τις μισθῶνῃ τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν καὶ παραδιδῷ ταύτην τῷ μισθωτῇ, ἢ λόγῳ ἐνεχυροῦ, ὅταν τις παραδιδῷ τὸ ἐνέχυρον, ὡς τὸ ὠρολόγιον αὐτοῦ, ἢ λόγῳ ἀγοραπωλησίας, ὅταν τις πωλῶν πρᾶγμα τι παραδιδῷ τοῦτο τῷ ἀγοραστῇ. Παρατηροῦμεν ἄρα ὅτι διὰ τῆς παραδόσεως ὁ μισθωτὴς κτᾶται ἀπλὴν κατοχήν, ὁ δὲ ἐνεχυροῦχος θανειστής νομὴν καὶ κυριότητα· ὥστε ἡ παράδοσις εἶναι γενικὸς τρόπος κτήσεως νομῆς.

Ἦνα κτήσεται τις τὴν κυριότητα διὰ *traditio* ἀπαιτεῖται· α') συμφωνία μεταξὺ ἀπαλλοτριῶντος καὶ κτώμενου τὴν κυριότητα ἦτοί, ὡς ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι, ἀπαιτεῖται *animus transferendi dominium* καὶ *animus accipiendi* ἢ *adquirendi dominium*.

β') Μεταβίβασις τῆς νομῆς τοῦ πράγματος, δι' ἣς· δὲν νοοῦμεν, ὅτι δεόν νὰ γίνηται καὶ σωματικὴ παράδοσις, διότι ὑπάρχουσι περιπτώσεις καθ' ἃς δὲν εἶναι ἀνάγκη τοιαύτης παραδόσεως, ὡς ἐπὶ τῆς *traditio brevi manu* καὶ *constitutum possessorium*.

Κατὰ κανόνα ἡ μεταβίβασις τῆς κυριότητος γίνεται πρὸς πρόσωπον ὀρισμένον. Ἐξαιρέσις ἀπαιτεῖται ἐπὶ τοῦ *jactus missilium*, ἃ ἦσαν τὰ νομίσματα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡγεμόνος ριπτόμενα τῷ λαῷ, ὡς ἀνὰ τὴν πόλιν.

γ') Ὁ μεταβιβάζων νὰ ἦ κύριος τοῦ πράγματος, ἐφαρμοζομένου καὶ ἐνταῦθα τοῦ κανόνος «οὐδεὶς πλέον δίκαιον εἰς ἕτερον μεταφέρειν δύναται παρ' ὃ αὐτὸς ἔχει» (*Dig. 50. 17. 14 princ.*). Ἐξαιρετικῶς, καίτοι τις δὲν εἶναι κύριος τοῦ πράγματος, ἐγκύρως μεταβιβάζει κυριότητα· τοῦτο δὲ συμβαίνει· 1) Ὅταν τις μεταβιβάζῃ κυριότητα ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου εἴτε ὡς πληρεξούσιος εἴτε ὡς νόμιμος ἀντιπρόσωπος, ὡς ἐπίτροπος. 2) Ἐπὶ ἐνεχυροῦχον ἢ ἐνυποθήκον πιστωτοῦ, μὴ ἱκανοποιούμενος, προδίνει εἰς ἐγκυρον ἀπαλλοτριῶσιν, καίτοι μὴ ὡς κύριος.

Ἐὰν ὁ μεταβιβάζων δὲν ἦτο κύριος ἀλλ' ὁ κτώμενος διετίλει ἐν καλῇ

πίστει, τότε ο κτώμενος δύναται νὰ καταστή κύριος διὰ τῆς χρησιμότη-
σας. Ἐάν, ὅτε τις μεταβιβάσει τὴν κυριότητα, δὲν εἶναι κύριος ἀλλὰ
μετὰ ταῦτα γίνεται τοιοῦτος, δὲν ἰσχυροποιεῖται ἡ μεταβίβασις τῆς
κυριότητος, ὁ δὲ μεταβιβάζων τὸ πρᾶγμα δὲν δύναται νὰ αἰτησῇται
ἐκ νέου τοῦτο, διότι ἀντιπαθήσεται αὐτῷ ἡ *exceptio doli*, ἀνταποσο-
μένη, ὡς γνωστόν, ὡς *exceptio rei venditae et traditae*.

IV. *Adjudicatio*—Ἐπιδίκασις. Κατὰ κανόνα ἡ ἀπόφασις τοῦ
δικαστοῦ δὲν συνεπάγεται τὴν κτήσιν κυριότητος, διότι αὕτη ὑπάρχει
ἤδη καὶ ἀναγνωρίζεται, ἥτοι ὁ δικαστὴς ἀπλῶς πιστοποιεῖ ὅτι ὁ
ἐνάγων ἔχει κυριότητα.

Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις ἐξαιρετικαὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ
ἀπόφασις τοῦ δικαστοῦ παράγει κυριότητα. Τοῦτο συμβαίνει ἐν
ταῖς περὶ διανομῆς δίκαις, ὡσάκις δηλαδὴ πρόκειται νὰ διανεμηθῇ
ἀδιαιρέτῳ τι καὶ δὲν συμφωνήσουσιν οἱ κύριοι τούτου πρὸς διανομήν,
δύναται ὁ ἕτερος τούτων νὰ αἰτησῇται τὴν ἐπέμβασιν τοῦ δικαστοῦ
μετὰ τὴν ἐγερσιν τῆς *actio communi dividundo*, δι' ἣς ἐπιτυγχά-
νεται ἡ ἄρσις τῆς συγκυριότητος.

Ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει ὁ δικαστὴς, ἂν τὸ πρᾶγμα ᾖ διαιρετὸν,
θὰ διαιρέσῃ τοῦτο ἀναλόγως καὶ θὰ ἐπιδικάσῃ ἐκάστῳ τὸ ἀναλογικόν
αὐτῷ. Ἐάν ὅμως τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀδιαιρέτῳ, τότε ὁ δικαστὴς θὰ ἐπι-
δικάσῃ τὸ ὅλον πρᾶγμα τῷ ἐνὶ καὶ θὰ υποχρεώσῃ αὐτὸν νὰ ἀποζη-
μιώσῃ τὸν ἕτερον.

Ἐν ἀμφοτέραις ταύταις ταῖς περιπτώσεσι λαμβάνει χώραν *adju-
dicatio* ἥτοι δικαστικὴ ἀπόφασις. Ἡ *adjudicatio* εἶναι παράγωγος
τρόπος κτήσεως κυριότητος, ὅτε στηριζομένη ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ
τέως κυρίου.

V. *Legatum*—κληροδοσία, περὶ ἣς ἐν τῷ Κληρονομικῷ δικαίῳ.

§ 74. Πρωτότυποι τρόποι κτήσεως κυριότητος.

I. *Occupatio*.—Ἐκτάληψις καλεῖται ἡ κτήσις κυριότητος ἀδε-
σπότου πράγματος διὰ κτήσεως τῆς νομῆς αὐτοῦ. Δύναται τις μάλιστα
εἰπεῖν ὅτι ἡ *occupatio* εἶναι ἡ πρώτη μορφή τῆς κτήσεως τῆς κυ-
ριότητος, διότι ἐν ταῖς ἀρχαίοις χρόνοις πάντα τὰ κτήματα ἦσαν
σχεδὸν ἀδέσποτα, ἐφ' ὧν κρατεῖ ὁ κανὼν ὅτι «τὸ μὴδενὸς ἐν τοῦ προ-
καταλαμβάνοντος γίνεται» — *res nullius occupandi conceditur*.
Ἀδέσποτον δὲ καλεῖται τὸ μὴ ἔχον κύριον καὶ οὐχὶ ἐκεῖνο οὐτινος
ἀγνοεῖται ὁ κύριος.

Προϋποθέσεις ἄρα τῆς *occupatio* εἶναι: α') Κτήσις τῆς νομῆς τοῦ

πράγματος καὶ β') Τὸ πρᾶγμα δεῖν νὰ ᾖ ἀδέσποτον. Πράγματα δὲ
ἀδέσποτα — *res nullius* — εἶναι τὰ ἐξῆς.

1) *Quae cello, terra, marique capiuntur* — ἀ συλλαμβάνονται
ἐν τῷ οὐρανῷ, τῇ γῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ. Ὁ καταλαβὼν ἄρα ἐν τοι-
οῦτο ζῶν καθίσταται κύριος καὶ ἡ κυριότης τοῦ ἀδεσπότου διαρκεῖ
ὅσον καὶ ἡ νομὴ, ἥτοι ἂν τὸ ζῶν ἀνακτήσῃται τὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν
τότε ἀπόλλυται καὶ ἡ κυριότης.

Τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἀγρίων ζώων, ἐφ' ὧν σπουδαία διαφορὰ
ὑπάρχει ἀπὸ τῶν ἡμέρων, διότι τῶν ἡμέρων δὲν ἀπόλλουσιν ὁ κύριος
τὴν κυριότητα, ἀμα ἀπολέσῃ καὶ τὴν νομὴν, ἐνῷ τοῦναντίον ἐπὶ τῶν
ἀγρίων. Πότε δὲ ἐν ζῶν θεωρεῖται ἡμερον καὶ πότε ἀγριον ἐξαρτά-
ται ἐκ τοῦ γένους εἰς ὃ ἀνήκει. Πρὸς τοῦτο δὲ παρατηροῦμεν, ἂν εἶναι
προωρισμένον νὰ ζῇ ἐν ἐλευθερίᾳ ἢ νὰ ὑπόκειται τῇ βουλῇ τοῦ
ἀνθρώπου.

Πλὴν τῶν ἀγρίων καὶ ἡμέρων ζῶων ὑπάρχει καὶ τρίτη τάξις τῶν
ἡμεροσίων, τιθασσαυμένων, ἐχόντων τὴν συνήθειαν τοῦ ἐπιστρέφειν—
consuetudo revertendi—ἐφ' ὧν ἡ κυριότης διαρκεῖ ἐφ' ὅσον ἡ ἔξις
τοῦ ἐπιστρέφειν, ὡς μέλισσα, περισσότερά. Σημειωτέον ὅτι ἀδιάφορος
εἶναι ὁ τόπος τῆς καταλήψεως τοῦ ζώου, ἥτοι ἂν ὁ κύριος κατέλαβε
τοῦτο ἐν ἰδίῳ ἢ ἄλλοτρίῳ τόπῳ, κτήματι. Ὁ κύριος τοῦ κτήματος ἐν
ᾧ κατελήφθη τὸ πρᾶγμα δὲν δύναται νὰ ἐγείρῃ τὴν *actio furtiva*, διότι
τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀδέσποτον.

2) Τὰ *Res derelictae*—ἐγκαταλειμμένα ἥτοι ἀ ἐγκατέλειπεν ὁ
κύριος τῇ θελήσει τοῦ μὴ ἔχειν κυριότητα ἐπ' αὐτῶν, ὃ καθίστησι
ταῦτα ἀδέσποτα. «Ἐγκατάλειψις δὲ καλεῖται ἡ ἀποβολὴ τῆς νομῆς
πράγματός τινος ἐπὶ σκοπῷ ἀποβολῆς κυριότητος».

Ταῦτα δεῖν νὰ μὴ συγχέωμεν πρὸς τὰ ἀπολεσθέντα, ὡς καὶ τὰ διὰ
τρικυμῖαν ῥιφθέντα ἐν τῇ θαλάσσῃ, διότι ἐπὶ τῶν ἀπολεσθέντων μόνον
ἡ νομὴ ἀπόλλυται οὐχὶ δὲ καὶ ἡ κυριότης.

3) Τὰ *Res hostiles*—ἐχθρικά, ἀ εὐρίσκονται ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ ἐδά-
φει κατὰ τὸν χρόνον τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου καὶ καθίστανται
ἀδέσποτα.

Ἐρταῦθα δεῖν νὰ διακρίνωμεν τὴν *occupatio bellica*, καθ' ἣν
ἐχθροῦ τινος ἡττηθέντος τὰ πράγματα αὐτοῦ δὲν καθίστανται ἀδέσποτα,
ἀλλὰ περιέρχονται εἰς τὴν κυριότητα τῆς Ῥώμης μόνον δὲ τοῦ στρα-
τηγοῦ ἐπιτρέποντος τὴν σύλησιν τοῦ πρώτου καταλαβόντος γίνονται.
Σημειωτέον ὅμως ὅτι πρόκειται περὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους
εὐρίσκομένων ἐχθρικών πραγμάτων.

II. *Accessio*—Προσάυξησις ὑπάρχει, ὅταν πρᾶγμα τι αὐθιπόστα-

τον καταστή συστατικόν ἐτέρου πράγματος. Ἐνταῦθα ὁ κύριος τοῦ κυρίου πράγματος γίνεται κατὰ κανόνα κύριος τοῦ συστατικοῦ.

Accessio δύναται νὰ λάβῃ χώραν 1) ἐπὶ ἀκινήτων καὶ 2) ἐπὶ κινήτων.

1. Ἐπὶ ἀκινήτων διακρίνομεν α') τὴν *salio*—σπορά καὶ *implantatio*—φύτευσις, ἐφ' ὧν ὁ κύριος τοῦ ἀγροῦ καθίσταται κύριος καὶ τοῦ σπόρου ἢ τοῦ φυτοῦ, ὡς ταῦτα βρίζοιτο ἐν τῷ ἐδάφει· εἶναι δὲ ἐντελὲς ἀδιάφορον τίς ὁ ἀνεργήσας τὴν φύτευσιν, ἂν δηλαδὴ ἦτο ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους ἢ τρίτος.

β') Τὴν *inaedificatio*—ἀναικοδόμησιν, ἐφ' ἧς ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους, τοῦ ἀκινήτου, καθίσταται κύριος καὶ τῆς οἰκοδομῆς, ἀφ' ἧς σιγμῆς στερεῶς συνδεθῇ μετὰ τοῦ ἐδάφους. Καὶ ἐνταῦθα εἶναι ἀδιάφορον ποῖος ἔκτισε τὴν οἰκοδομήν, καὶ ἂν τὸ ὅλκον ταύτης ἦτο ἴδιον τοῦ κυρίου κτήματος ἢ ἀλλότριον.

γ') Τὴν αὐξησιν παροχθίου ἀκινήτου δι' ἀκινήτου. Τοιαύτη δὲ αὐξησις δύναται νὰ γίνῃ 1) δι' *alluvio*, ἢ εἶναι ἡ ἀνεπαίσθητος καὶ βαθμιαία προσθήκη γῆς, συνεπιφέρουσα τὴν αὐξησιν τοῦ παροχθίου κτήματος, γενομένην συνήθως διὰ φορᾶς τοῦ ὕδατος. 2) δι' *avulsio*, ἔταν μέρος τι γῆς ἀποσπασθῇ ἀποτόμως καὶ προσκολληθῇ ἐτέρῳ κτήματι. Ἐν ἀμφοτέραις ταύταις περιπτώσεσιν ὑπάρχει αὐξησις τοῦ γειτονικοῦ κτήματος.

δ) διὰ τῆς παραγωγῆς νέου ἐν τῷ ποταμῷ—*insula in flumine nata*, ἧς κύριοι γίνονται οἱ παρόχθιοι, καὶ

ε) διὰ τῆς ἐγκαταλήψεως τῆς κοίτης ἐν τῷ ποταμῷ—*alveus derelictus*.

2. Ἐπὶ κινήτων διακρίνομεν α') Τὴν *textura*—κέντημα, *scriptura*—γραφικὴν καὶ *pictura*—ζωγραφικὴν.

Ἐπὶ τοῦ κινήματος ὁ κύριος τοῦ ὑφάσματος γίνεται κύριος καὶ τοῦ κινήματος. Ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς γραφῆς ὁ κύριος τοῦ χάρτου γίνεται κύριος τῆς γραφῆς. Ἐπὶ τῆς ζωγραφικῆς ὁμοίως ὑπῆρχεν ἔρις, διότι οἱ μὲν θεωροῦν ὅτι ὁ κύριος τῆς σανίδος γίνεται κύριος καὶ τῆς ζωγραφικῆς, οἱ δὲ ὅτι ὁ κύριος τῆς ζωγραφικῆς, ἦτοι ὁ ζωγράφος, γίνεται κύριος καὶ τῆς σανίδος. Τὴν τελευταίαν ταύτην γνώμην ἡσπασθῇ ὁ Ἰουστινιανὸς λύων τὴν ἀμφισβήτησιν, διότι ἐκαταγέλαστών ἐστι ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀπελλοῦ ἢ τοῦ Φαρασῆ νὰ ὑπείκῃ τῇ εὐτελεστάτῃ σανίδι—*ridiculum est enim picturam Apellis vel Pharrasiis in accessionem vilissimae tabulae cedere*.

β') Τὴν *Adplumbatio* καὶ *ferruminatio*. *Adplumbatio* ὑπάρχει ἔταν τὸ κύριον καὶ τὸ παρεπόμενον ἠνώθησαν οὕτως, ὥστε ὁ χωρισμὸς εἶναι δυνατός, ὅτε ὁ κύριος τοῦ κυρίου καθίσταται κύριος καὶ

τοῦ παρεπομένου. Ἡ κυριότης ὁμοίως τοῦ κυρίου τοῦ παρεπομένου ἀναζητῇ, ἅμα ὡς παρεπόμενον ἀποσπασθῇ τοῦ κυρίου, ὡς ὁ λίθος ἐκ τοῦ δακτυλίου.

Ferruminatio—σφυροκοπία—ὑπάρχει ἔταν ὁ χωρισμὸς κυρίου καὶ παρεπομένου εἶναι ἀδύνατος. Οὕτω ὁ ἐπηθὸς τῶν Ἀντικυθήρων, ἐφ' ὃ τεχνίτης οὕτω προσεκόλλησε τὰ ἐλλείποντα τεμάχια τοῦ χαλκοῦ, ὥστε νὰ ἀποτελῶσιν ἓν σῶμα. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καὶ μετὰ τὴν ἀπόσπασιν τοῦ παρεπομένου δὲν ἀναζητῇ ἡ κυριότης τοῦ κυρίου τοῦ παρεπομένου, ἀλλὰ παραμένει κύριος αὐτοῦ ὁ κύριος τοῦ κυρίου.

III. *Confusio*—σύγχυσις καὶ *Commixtio*—σύμμεξις. Ἐάν δύο πράγματα συγχωνευθῶσιν ἢ ἀναμειχθῶσιν ἀλλ' οὕτως, ὥστε ὁ χωρισμὸς αὐτῶν νὰ εἶναι δυνατός, τότε κύριοι τῶν πραγμάτων τούτων παραμένουσιν οἱ πρόφην κύριοι. Ἀλλ' ἂν ὁ χωρισμὸς αὐτῶν εἶναι ἀδύνατος καὶ οἱ κύριοι τῶν ἀναμειχθέντων εἰδῶν ἦσαν διάφοροι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἂν τὰ ἀναμειχθέντα ἦσαν ὕγρά, ὑπάρχει *confusio* καὶ παράγεται συγκυριότης ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ, οὗ ἕκαστος ἦτο κύριος.

Ἡ *Commixtio*—ἀνάμειξις κατὰ Πολυγέην, διαφέρει τῆς *confusio*, διότι αὕτη ὑπάρχει ἐπὶ στερεῶν, ἐνῷ ἡ *confusio* ἐπὶ ὑγρῶν. Ἐάν ἀρα ἐνωθῶσι πράγματα στερεὰ οὕτως ὥστε ὁ χωρισμὸς αὐτῶν εἶναι ἀδύνατος, ἢ θεωρητικῶς μὲν δυνατός πραγματικῶς δὲ ἀδύνατος, ἦτοι ἂν ἐνωθῶσι δύο ποσότητες αἵτου διαφόρων ποιότητων, ὁ χωρισμὸς αὐτῶν εἶναι μὲν θεωρητικῶς δυνατός, πρακτικῶς ὁμοίως ἀδύνατος. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οὐδεμία μεταβολὴ ἐπέρχεται ὡς πρὸς τὴν κυριότητα, ἕκαστος δηλαδὴ παραμένει κύριος τοῦ ποσοῦ, οὗ ἦτο καὶ πρότερον κύριος· δύναται ὁμοίως νὰ αἰτησῇται ἀποζημίωσιν παρὰ τοῦ νομίμως τοῦ νέου πράγματος διὰ τὸ ποσόν, οὗ ἦτο κύριος.

Ὁ ἀναμειξας μετ' ἰδίων χρημάτων ἀλλότρια γίνεται ἀδυνάτος κύριος αὐτῶν, ἀλλ' ὀφείλει ἀμέσως νὰ ἀποδῇ ἴσον ποσὸν χρημάτων τῷ κυρίῳ αὐτῶν.

IV. *Spacification*—εἰδοποιήσις ἢ εἰδοποιεῖα—ὑπάρχει ἔταν τις ἐκ ἐξῆς ὕλης κατασκευάσῃ νέον πρᾶγμα, ὡς οἶνον, ἐκ δένδρων καθίσματα, ἐξ ἐρίου ἐσθῆτα. Οἱ Σαβινιανοὶ καὶ οἱ Προκουλιανοὶ ἤρριζον τίς ἦτο ὁ κύριος τοῦ νέου τούτου εἶδους, ἂν δηλαδὴ τοιοῦτος ἦτο ὁ κατασκευαστὴς ἢ ὁ κύριος τῆς ὕλης. Κατὰ τοὺς Σαβινιανούς ἡ κατασκευὴ νέου εἶδους ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης δὲν ἐπιφέρει μεταβολὴν εἰς τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος, καὶ ὁ κύριος τῆς ὕλης μένει κύριος καὶ τοῦ νέου εἶδους. Κατὰ τοὺς Προκουλιανούς ὁμοίως ὁ κατασκευαστὴς ἀλλοτρίου ὀλικοῦ νέου εἶδους γίνεται κύριος αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἀνεπτόχθῃ καὶ μέση τις γνώμη διὰ τοῦ Ρωμαίου νομοδιδά

σκόλου Καλλιστράτου καθ' ἣν, ἐὰν τὸ νέον εἶδος δύνηται νὰ ἐπαναχθῇ εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ μορφήν, τότε ὁ κύριος τῆς ὅλης εἶναι καὶ κύριος τοῦ νέου εἶδους. Ἐν ἰναντία δὲ περιπτώσει ὁ κατασκευαστὴς τοῦ νέου εἶδους γίνεται καὶ κύριος αὐτοῦ. Τὴν γνώμην ταύτην παρεδέξατο καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν ταῖς Εἰσηγήσεσιν.

V. *Κεῖσις θησαυροῦ*. «Θησαυρὸς καλεῖται πᾶν κινητὸν ἔχον ἀξίαν κεκρυμμένον ἐν ἄλλῳ πράγματι ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ὥστε νὰ μὴ σφίλῃται ἡ μνήμη τοῦ κυρίου αὐτοῦ—*Thesaurus est vetus quaedam depositio pecuniae cujus non exstat memoria, ut jam dominum non habeat*». Ὁ κύριος τοῦ θησαυροῦ δέον νὰ ᾖ ἀγνωστος, ἵνα ὑπάρξῃ θησαυρός. Ἐπίσης παρατηροῦμεν, ὅτι ἂν δὲν ἐνθυμῇται τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐναπέθετο τὸν θησαυρόν, τότε δὲν ὑπάρχει θησαυρός.

Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ ὁ θησαυρὸς ἀνήκε τῇ πολιτείᾳ, ἀλλ' οὗτος ὥρισεν, ὅτι ἐὰν τις εὗρῃ θησαυρόν ἐν ἰδίῳ πράγματι καθίσταται κύριος τούτου· ἐὰν δὲ ἐν ἀλλοτρίῳ, καθίσταται κύριος τοῦ ἡμίσεως ὡς εὐρών, τοῦ δὲ ἑτέρου ἡμίσεως ὁ κύριος τοῦ πράγματος. Τὰς διατάξεις ταύτας ἐπανάλαβε καὶ ὁ Ἰουστινιανός.

IV. *Κεῖσις καρπῶν*. Οἱ καρποὶ ἐφ' ὅσον εἶναι ἡρτημένοι δὲν εἶναι πράγματα αὐθυπόστατα καὶ μόνον τοιαῦτα καθίστανται ἀφ' ἧς στιγμῆς χωρισθῶσιν. Ἀδιάφορον δὲ εἶναι τίς ἀπεχώρισε τοὺς καρπούς, διότι κύριος γίνεται πάντοτε ὁ κύριος τοῦ δένδρου.

Ἐξαιρετικὸς κύριος καθίσταται τρίτος: 1) *Per separationem*—ἅμα τῷ ἀποχωρισμῷ: α') ὁ ἐμφυτευτὴς καὶ β') ὁ καλῆς πίστεως νομέας. 2) *Per perceptionem*—ἅμα τῇ συγκομιδῇ. α') ὁ ἐπικαρπωτὴς καὶ β') ὁ μισθωτὴς. Ἡ διαφορὰ ὅμως μεταξὺ τοῦ 1ου καὶ 2ου εἶναι ὅτι ἡ κυριότης κτᾶται ἅμα τῷ ἀποχωρισμῷ, ἐνῷ ἐπὶ τῆς συγκομιδῆς ἅμα ταύτῃ, δηλαδὴ διὰ τῆς κτήσεως τῆς νομῆς.

VII. *Χρησικτησία*. «Ἐκτῆσιν κυριότητος διὰ χρησικτησίας νοοῦμεν τὴν κτῆσιν κυριότητος διὰ μακροχρόσιον νομῆς τοῦ πράγματος». Γίνεται δὲ τοῦτο, διότι ἡ ἀσφάλεια τῆς συναλλαγῆς, ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὸ δίκαιον, δηλαδὴ μίαν πραγματικὴν κατάστασιν ὑπάρχουσαν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, ἀπαιτεῖ τοῦτο. Ἡ πάροδος ἄρα τοῦ χρόνου εἶναι ἡ δικαιολογητικὴ βάσις τῆς κτήσεως τῆς κυριότητος διὰ χρησικτησίας.

1. Προϊουσιανῶν δίκαιον.

Πρῶτος ὁ 12δελτος νόμος ἀνεγνώρισε τοιαύτην κυριότητα διὰ χρησικτησίας ὥρισας, ὅτι ὁ νεμόμενος κινητὸν μὲν ἐπὶ ἔν ἔτος καὶ ἀκίνη-

τον ἐπὶ δύο ἔτη καλῇ τῇ πίστει, κτᾶται κυριότητα κατὰ τὸ *Jus civile*. Ὁ τρόπος δὲ οὗτος ὀνομάζεται *usucapio*.

Ἡ *usucapio* εἶναι θεσμός τοῦ *jus civile* καὶ ἐπομένως ἐφαρμόζεται: α') Ἐπὶ πολιτῶν Ῥωμαίων. β') Ἐπὶ πραγμάτων ἐφ' ὧν ἡδύνατο νὰ κτηθῇ κυριότης κατὰ τὸ *jus civile*· ἄρα ἐξαίρουνται οἱ ξένοι—*peregrini*—καὶ τὰ μὴ ἐν Ἰταλίᾳ ἀκίνητα.

Αἱ ἀτέλειαι αὗται ἐθεραπεύθησαν ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων, οἳ εἰχον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ἐν ταῖς αὐτῶν ἐπαρχίαις ἀκίνητα. Διὰ τούτων ἐμορφώθη ὁ ἕτερος θεσμός ἡ *longi temporis praescriptio*. Κατὰ ταύτην, ἐὰν ἐνέμετο πρᾶγμα τι 20 ἔτη μεταξὺ ἀπόντων καὶ 10 μεταξὺ παρόντων καλῇ τῇ πίστει, τότε ὁ νεμόμενος ἡδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ τὴν διεκδικητικὴν ἀγωγὴν, ἣν ἡγείρεν ὁ κύριος τοῦ πράγματος, διὰ τῆς ἐναστάσεως τοῦ μακροῦ χρόνου. Παρόντες θεωροῦνται οἱ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ βιούντες, ἀπόντες δὲ οἱ ἐν ἑτέρῳ. Διὰ τοῦ θεσμοῦ ὅμως τούτου δὲν ἐκτᾶτο τὴν κυριότητα ὁ νομέας ἀλλ' ἀπλῶς ἐπροστατεύετο κατὰ τῆς ἀγωγῆς τοῦ κυρίου.

Βραδύτερον ὁ θεσμός οὗτος, ἰδίᾳ δι' αὐτοκρατορικῶν διατάξεων, μετεβλήθη εἰς κτητικὴν παραγραφὴν τῆς κυριότητος. Ἐκτᾶτο ἄρα τότε ὁ νεμόμενος τὸ πρᾶγμα καλῇ τῇ πίστει καὶ νομίμῳ τίτλῳ 10 ἢ 20 ἔτη ἀναλόγως τὴν βονιταρίαν κυριότητα, δηλαδὴ δικαίωμα ἐπὶ τοῦ πράγματος προστατευόμενος διὰ πραγματικῆς ἀγωγῆς.

Ἐχομεν ἄρα δύο θεσμούς, τὴν *longi temporis praescriptio* καὶ τὴν *usucapio*. Τὰ δύο ταῦτα εἶδη τῆς χρησικτησίας, παραμεινάντα μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, συνεχωνεύθησαν ἐν αὐτοῦ διὰ τοῦ G. 7 31 un (un=Lex unica) εἰς ἓν εἶδος.

2. Ἰουστινιανῶν δίκαιον.

A' *Τακτικὴ χρησικτησία*. α') *Res habilis*—πρᾶγμα ἐπιδεκτικὸν χρησικτησίας. Κατὰ κανόνα πάντα τὰ πράγματα εἶναι ἐπιδεκτικὰ χρησικτησίας. Ἀνεπίδεκτα χρησικτησίας εἶναι: 1) Τὰ *res extra commercium*. Τὰ πράγματα τοῦ δημοσίου, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν εὐαγῶν ἰδρυμάτων. 2) Τὰ προικτὰ ἀκίνητα καὶ τὰ πράγματα τῶν ἀνηλίκων. 3) Τὰ κλοπιμαῖα καὶ 4) Ἡ δόλτης πραγμάτων.

β') *Possessio*—νομή, ἡ δέον νὰ ἔχῃ τὸ στοιχείον τοῦ *animus*, δηλαδὴ τὸ *animus rem sibi habendi*. Διὸ ὁ ἀνεχυρεῖχος δανειστῆς, ὁ μεσεγγυετός καὶ ὁ κατὰ παράκλησιν λαβὼν, δὲν ἔχουσι νομὴν καὶ ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ χρησιδεσπόσωσιν.

γ') *Bona fides*—καλὴ πίστις, ἡ εἶναι ἡ πεποιθήσις τοῦ νομέως,

ἔτι ἰδιοποιούμενος τὸ πρᾶγμα οὐδένα ἀδικεῖ. Ἡ καλὴ πίστις δέον νὰ ὑπάρχῃ καθ' ἣν στιγμήν ὁ νομὸς κτᾶται τὴν νομὴν. Ἐξαιρετικῶς ἐπὶ ἀγοραπωλησίας ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐπὶ τῇ; καταρτίσεως τῆς συμβάσεως. Ἡ δὲ mala fides superveniens non nocet—ἡ δὲ ἐπιγενομένη κακὴ πίστις δὲν βλάπτει.

δ') *Iustus titulus*—νόμιμος τίτλος—ὑπάρχει, ὅταν ἡ καλὴ πίστις εἶναι δεδικαιολογημένη· εἶναι δὲ τοιαύτη, ὅταν εἴπῃ τις ὅτι ἡγόρασε τὸ πρᾶγμα, ὃ νέμεται.

ε') *Tempus*—χρόνος. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ Ἰουστινιανὸς ὥρισεν, ὅτι ἀπαιτεῖται ἐπὶ μὲν τῶν κινητῶν τριετία, ἐπὶ δὲ τῶν ἀκινήτων δεκαετία μὲν μεταξὺ παρόντων, εἰκοσαετία δὲ ἐπὶ ἀπόντων. Ἐὰν διαρκούντος τοῦ πρὸς χρησικτησίαν χρόνου λάβῃ χώραν διαδοχὴ, τότε ὁ χρόνος τοῦ προκατόχου συνυπολογίζεται. Ἀλλὰ δέον ὁ διάδοχος ἐπὶ μὲν τῆς εἰδικῆς διαδοχῆς νὰ διατελῇ ἐν καλῇ πίστει· ἀναγκαιῶς, ἐνθ' ἐπὶ τῆς καθολικῆς διαδοχῆς τοῦτο εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορον.

Ἡ ἀρξαμένη χρησικτησία συμπληροῦται ἅμα τῇ παρόδῳ τῆς τεταγμένης προθεσμίας· ἐξαιρετικῶς δὲ ἡ ἀρξαμένη χρησικτησία δὲν συμπληροῦται ἅμα τῇ παρόδῳ τῆς ὥρισμένης προθεσμίας: α') ἐπὶ τῆς ἀναστολῆς καὶ β') ἐπὶ τῆς διακοπῆς τῆς χρησικτησίας.

α') *Ἀναστολή* ὑπάρχει, ὅταν ἔνεκα λόγου τινὸς ἡ ἐξακολούθησις τῆς χρησικτησίας ἀναστέλληται· παρελθόντος δὲ τοῦ λόγου τούτου ἐξακολουθεῖ καὶ ὁ προδιαδραμὼν χρόνος συνυπολογίζεται. Ἀναστέλλεται δὲ ἡ χρησικτησία: 1) ὅταν ὁ κύριος τοῦ πράγματος δὲν δύναται νὰ ἐγείρῃ τὴν δικηδικτικὴν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ νομῆος· καὶ 2) ὅταν τὸ πρᾶγμα περιέλθῃ εἰς τὴν κυριότητα ἀνηλίκου.

β') *Διακοπή* ὑπάρχει, ὅταν ἔνεκα λόγου τινὸς ἡ ἐξακολούθησις τῆς χρησικτησίας διακόπτεται. Ἡ σπουδαία διαφορὰ μεταξὺ τῆς διακοπῆς καὶ ἀναστολῆς εἶναι, ὅτι ὁ διαδραμὼν χρόνος ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς διακοπῆς δὲν συνυπολογίζεται καὶ ἀρχεται νέα χρησικτησία, παρελθόντος τοῦ λόγου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀναστολὴν. Διακόπτεται δὲ ἡ χρησικτησία: 1) ὅταν ὁ νομὸς ἀπολέσῃ τὴν νομὴν τοῦ πράγματος καὶ 2) ὅταν ὁ κύριος τοῦ πράγματος ἐγείρῃ τὴν δικηδικτικὴν ἀγωγὴν.

β'. *Ἐκτακτος χρησικτησία*. Πλὴν τῆς τακτικῆς χρησικτησίας εὐρῆται καὶ ἡ ἐκτακτος—*longissimi temporis praescriptio*, ἣν εἰσήγαγεν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἣτις παρήχθη ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς παραγραφῆς.

Ἐκ τῆς προσβολῆς δικαιώματός τινος παράγεται ἀγωγὴ πρὸς ἐκνοκοίησιν τοῦ προβληθέντος δικαιώματος· ἀλλὰ δὲν δύναται τις νὰ ἔχῃ ἀπ' ἀπειρον τὸ δικαίωμα τῆς ἐγέρσεως τῆς ἀγωγῆς εἰμὴ μόνον ἐπὶ

τριακονταετίαν, μετὰ τὴν πάροδον τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἐγείρῃ ἀγωγὴν.

Ἐπὶ τῆς ἐννοίας ταύτης τῆς παραγραφῆς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐθεμελίωσε τὴν *longissimi temporis praescriptio*. Οὗτος ἄρα εἶπεν ὅτι, ἂν συναπληρώθῃ ὁ χρόνος τῆς παραγραφῆς τῆς δικηδικτικῆς ἀγωγῆς καὶ ἐν τῇ μεταξὺ δὲν ἔλαβε χώραν χρησικτησία, τότε ὁ νομὸς κτᾶται δικηδικτικὴν ἀγωγὴν, ἥτοι τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος.

Διαφέρει δὲ ἡ ἐκτακτος χρησικτησία, τῆς τακτικῆς: α') Διότι ἐπὶ τῆς ἐκτακτοῦ χρησικτησίας δὲν ἀπαιτεῖται νόμιμος τίτλος, ἐνθ' τοῦναντίον ἐπὶ τῆς τακτικῆς. β') Ἡ ἐκτακτος χρησικτησία συμπληροῦται μετὰ τριακονταετίαν, ἥτοι ἀπαιτεῖται τριακονταετὴς νομὴ καὶ ἐνίοτε τεσσαρακονταετὴς τοῦ πράγματος· ὅταν πρόκειται περὶ πραγμάτων τοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ *fiscus*, τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν εὐαγῶν ἰδρυμάτων ἀπαιτεῖται τεσσαρακονταετία. γ') Ὅτι ἡ ἐκτακτος χρησικτησία περιλαμβάνει καὶ πράγματα ἐξαιρούμενα τῆς τακτικῆς. π. χ. τὰ εἰς κτηθέντα, τὰ ἐκποιηθέντα παρὰ τοῦ κακῆς πίστεως νομῆος καὶ ἰδίᾳ κλοπιμαία. Ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν ὅτι ὁ κλέπτης χρησιδεσπόζει, ἀλλὰ δύναται νὰ χρησιδεσπόσῃ ὁ κτησάμενος τὸ κλοπιμαῖον καλῇ τῇ πίστει.

§ 75. Προστασία τῆς κυριότητος.

I. Rei vindicatio.

Τὸ σπουδαιότερον μέσον πρὸς προστασίαν τῆς κυριότητος εἶναι ἡ *rei vindicatio*—δικηδικτικὴ ἀγωγὴ, ἥτις εἶναι ἡ ἀγωγὴ τοῦ κυρίου καὶ μὴ νομῆος κατὰ τοῦ νομῆος καὶ μὴ κυρίου τοῦ πράγματος.

1. *Ἐνάγων* εἶναι ὁ κύριος τοῦ πράγματος, ὁ στερούμενος τῆς νομῆς αὐτοῦ. Οὗτος δέον νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι κύριος καὶ ἡ ἀπόδειξις αὕτη εἶναι εὐχερής, προκειμένου περὶ πρωτοτύπου τρόπου κτήσεως κυριότητος· προκειμένου δὲ περὶ παραγώγου εἶναι λίαν δυσχερής, διότι πρέπει νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ κτησαμένου τὴν κυριότητα διὰ πρωτοτύπου τρόπου. Τοῦτο εἶναι λίαν δύσκολον, διό καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ Μεσαίωνα σχολαστικῶν νομικῶν ἐκλήθη *probatio diabolica*—διαβολικὴ ἀπόδειξις.

Τὴν δυσχέρειαν ταύτην τῆς ἀποδείξεως δύναται νὰ ἀποφύγῃ διὰ διαφορῶν μέσων καὶ δὴ τῆς χρησικτησίας, ἀνατρέχων εἰς τὴν σειρὰν τῶν δικαιοπαρόχων, ἵνα φθάσῃ μέχρι τοῦ προσώπου ἐφ' οὗ συμπληροῦται ἡ χρησικτησία.

2. *Ἐναγόμενος εἶναι ὁ νομεὺς καὶ μὴ κύριος.* Ἀλλὰ καὶ ὁ detentor εἶναι ὁ ἐναγόμενος, ὅς ἀπαλλάσσεται τῆς rei vindicatio, ὀνομάσας τὸ πρόσωπον δι' ὃ νέμεται. Ὑπάρχουσιν ὅμως περιπτώσεις καθ' αἷς ἡ rei vindicatio ἐγείρεται καὶ κατὰ τοῦ μὴ νομέως: α') *Ἐπὶ τοῦ δολίως παυσάμενον νέμεσθαι*—qui ante litem contestatam dolo desiit possidere, ὅτε ὁ ἐπίτηδες καὶ ἵνα ἀποφύγῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ἐγερθισομένην διεκδικητικὴν ἀγωγὴν παυσάμενος νέμεσθαι εἴτε διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ πράγματος εἴτε διὰ τῆς εἰς ἄλλον μεταβιβάσεως αὐτοῦ ἢ διὰ τοῦ μετασχηματισμοῦ αὐτοῦ εἰς πρᾶγμα νέου εἶδους, λογίζεται ὡς νεμόμενος καὶ ὀφείλει νὰ ὑποστῇ τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα καὶ β') *ἐπὶ τοῦ ψευδῶς ἰσχυριζομένου ὅτι εἶναι νομεὺς καὶ ἀποδεχομένου τὴν δίκην*—quo dolo litem se obtulit, ὁπότε οὗτος θεωρεῖται νομεὺς, καθ' ὅσον ὁ δόλος ἐπέχει θέσιν νομῆς—quia pro possessione dolus est διότι ἐνῷ ἐγνώριζεν ὅτι δὲν εἶναι κάτοχος, νομεὺς τοῦ πράγματος, προσεποιεῖτο ὅτι εἶναι καὶ ἐνῷ ἡγείρετο κατ' αὐτοῦ ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγή. οὗτος ἐσιώπα καὶ τότε εἶπεν ὅτι δὲν εἶναι νομεὺς, ὅτε ἡ δίκη ἤδη ἐπροχώρησεν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει λογίζεται νεμόμενος, καθ' ὅσον ἔδει εὐθύς ἄμα τῇ ἐνάρξει τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν εἶναι νομεὺς.

3. *Ἀντικείμενον τῆς rei vindicatio δύναται νὰ ᾖ πᾶν πρᾶγμα αὐθιγυπόστατον καὶ ἐνσώματον*, διότι, εἴρηται, ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγή εἶναι προστατευτικὸν μέσον τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος, ὅπερ εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ ἐνσωμάτου πράγματος καθολικὴ ἐννομος ἐξουσία. Ἐκ τούτου ἐπεται:

α') *Ὅτι ὁλότης πραγμάτων*—universitas rerum—δὲν δύναται νὰ ᾖ ἀντικείμενον διεκδικητικῆς ἀγωγῆς καὶ μόνον τὰ καθέκαστον πρᾶγμα δύναται νὰ διεκδικηθῇ. Ἐξαιρετικῶς ὅμως ἐπὶ διεκδικήσεως ἀγέλης—vindicatio gregis—ὡς ὁλότης ἐδέξαντο οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτι ἐπὶ ταύτης ὁ κύριος θέλει ἀποδείξει τὴν κυριότητα τῶν πλειόνων βοῶν ἢ προβάτων ἢ αἰγῶν.

β') *Ἐὰν πρᾶγμα τι εὑρίσκηται εἰς τοιαύτην συνάφειαν μετ' ἄλλοις πρᾶγμασι, ὥστε ἀποτελεῖ μετ' αὐτοῦ ἐν ὅλῳ, τότε δὲν δύναται νὰ ἐγερθῇ ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγή πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ πράγματος πρὶν ἢ αἰτηθῇ ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ πράγματος τούτου ἀπὸ τοῦ ἄλλοις πρᾶγματος, διὰ τῆς καλουμένης παραστατικῆς ἀγωγῆς—actio adi exhibendum.*

Σκοπὸς ἡ αἴτημα—petitum τῆς rei vindicatio εἶναι ἡ ἐπιστροφή τοῦ πράγματος τῷ ἐνάγοντι μετὰ πάσης αἰτίας—cum omni causa rei, δηλαδὴ φυσικῶν καὶ πολιτικῶν καρπῶν.

Ὡς πρὸς τὴν ὑποχρέωσιν, ἣν ἔχει ὁ ἐναγόμενος καταδικαζόμενος νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ πρᾶγμα καὶ τοὺς καρποὺς, δεόν νὰ διακρίνομεν τὸν καλῆς πίστεως νομέα τοῦ κακῆς πίστεως, καὶ τὸν χρόνον πρὸ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης τοῦ μετὰ τὴν κάρτην.

I. *Ὡς πρὸς τὸ πρᾶγμα.* Α') Ὁ καλῆς πίστεως νομεὺς καταδικαζόμενος ἐνέχεται πρὸ μὲν τῆς κατάρξεως τῆς δίκης νὰ ἀποδῇ τὸ πρᾶγμα ὡς τοῦτο εὑρίσκεται παρ' αὐτοῦ, μετὰ δὲ τὴν κάρτην ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ τὴν ἐπιμέλειαν συνετοῦ οἰκογενειάρχου.

Ὁ κακῆς πίστεως νομεὺς ἐνέχεται πρὸ μὲν τῆς κατάρξεως τῆς δίκης διὰ πᾶσαν ἀμέλειαν, μετὰ δὲ τὴν κάρτην τῆς δίκης καὶ διὰ τὰ τυχηρά, δηλαδὴ καὶ ἂν ἀπώλεσε τὸ πρᾶγμα καὶ ἂν τοῦτο κατεστράφη ἐκ τύχης.

II. *Ὡς πρὸς τοὺς καρποὺς.* Α') Ὁ καλῆς πίστεως νομεὺς ὑποχρεοῦται νὰ ἀποδῇ πρὸ μὲν κατάρξεως τῆς δίκης τοὺς σφζομένους καρποὺς—fructus extentes, τοὺς συλλεγέντας—fructus perceptos μετὰ δὲ τὴν κάρτην τοὺς τε συλλεγέντας καὶ τοὺς συλλεκτέους—fructus perceptos et percipiendos ἤτοι τοὺς καρποὺς, οὓς ἔδει νὰ συλλέξῃ, ἂν κατέβαλλε τὴν ἐπιμέλειαν συνετοῦ οἰκογενειάρχου.

Β') Ὁ κακῆς πίστεως νομεὺς ὑποχρεοῦται πρὸ μὲν τῆς κατάρξεως τῆς δίκης διὰ τοὺς συλλεγθέντας καὶ τοὺς συλλεκτέους ὑπ' αὐτοῦ καρποὺς—fructus perceptos et percipiendos, μετὰ δὲ τὴν κάρτην τῆς δίκης ὅχι μόνον διὰ τοὺς συλλεγθέντας καὶ συλλεκτέους ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐναγομένου, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους, οὓς θὰ συνέλεγεν ὁ ἐνάγων, ἂν εἶχε τὸ κτῆμα εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ.

δ. *Ἐνστάσεις τοῦ ἐναγομένου.* Ὁ ἐναγόμενος δύναται, προστατεύων ἑαυτὸν, νὰ ἀντιτῇ κατὰ τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἐνάγοντος: α') *ἐνστάσεις* πηγαζούσας ἐξ ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων, ἃ τυχὸν ἔχει ἐπὶ τοῦ πράγματος, ὡς ἐμφύτευσιν, ἐπιφάνειαν, ἐνέχυρον, ὅτε δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πράγματος· β') *ἐνστάσεις* ἐξ ἐνοχικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τοῦ πράγματος. Ἐὰν π. χ. ὁ ἐναγόμενος κατέχῃ τὸ πρᾶγμα λόγῳ μισθώσεως ἢ χρησιδανείου καὶ ἐνάγηται πρὸ τῆς λήξεως τῆς μισθώσεως ἢ τοῦ χρησιδανείου. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἰδίως καὶ ἡ ἐνστάσις τοῦ πωληθέντος καὶ παραδοθέντος πράγματος—exceptio rei venditae et traditae καὶ γ') *ἐνστάσεις* ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὸ πρᾶγμα καταβληθεισῶν δαπανῶν, αἵτινες διακρίνονται εἰς ἀναγκαῖας, ὀφελίμους καὶ πολυτελεῖς καὶ ἐφ' ὧν δαπανῶν πάλιν δεόν νὰ διακρίνομεν τὸν καλῆς πίστεως νομέα τοῦ κακῆς.

Ἀναγκαῖαι δαπάναι—impensae necessariae καλοῦνται αἱ δι' ὧν διετηρήθη τὸ πρᾶγμα διὰ τὸν κύριον καὶ καθ' ὅσον διετηρήθη

τοῦτο. Ὁφέλιμοι δαπάναι—impensae utiles—καλοῦνται ἐκτείνειν διὰ τὸ πρᾶγμα παρέχει εἰς τὸν κύριον ὠφελειάν τινα, ὑφισταμένην κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγέρσεως τῆς ἀγωγῆς. Πολυτελεῖς δαπάναι—impensae voluptuariae ὀνομάζονται αἱ γινόμεναι πρὸς καλλωπισμὸν καὶ μόνον τοῦ πράγματος.

Α'.) Ὁ καλῆς πίστεως νομὸς δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν διὰ τὰς ἀναγκαίας καὶ ὠφελίμους δαπάνας, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὰς πολυτελεῖς, δι' ἧς ἔχει μόνον δικαίωμα ἀφαιρέσεως—jus tollenti.

Β'.) Ὁ κακῆς πίστεως νομὸς δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν μόνον διὰ τὰς ἀναγκαίας δαπάνας, οὐχὶ δὲ διὰ τὰς ὠφελίμους καὶ πολυτελεῖς, δι' ἧς ἔχει μόνον δικαίωμα ἀφαιρέσεως.

Ἐκτὸς τῆς rei vindicatio ὑπάρχουσι καὶ δύο ἄλλαι ἀγωγαὶ προστατεύουσαι τὴν κυριότητα.

II. Actio Negatoria.

Ἡ ἀρνητικὴ ἀγωγή χρησιμεύει πρὸς προστασίαν τοῦ μὴ ἀπολέσαντος τὴν νομὴν τοῦ πράγματος κυρίου κατὰ τοῦ διαταράσσοντος τὴν κυριότητα καὶ ἰσχυριζομένου, ὅτι ἔχει ἐμπράγματον δικαίωμα ἐπὶ τοῦ πράγματος καὶ δὴ δουλείαν.

Ἡ actio negatoria διαφέρει τῆς rei vindicatio α') καθ' ὅσον ἡ μὲν διεκδικητικὴ ἀγωγή ἐγείρεται, ἐν ἣ περιπτώσει ἡ προσβολὴ τοῦ δικαίωματος τῆς κυριότητος εἶναι καθολικὴ, ἤτοι ἐν ἣ περιπτώσει ὁ ἐναγόμενος λάβῃ ἐν τῇ νομῇ αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα τοῦ ἐνάγοντος. Τοῦναντίον ἡ ἀρνητικὴ ἀγωγή ἐγείρεται, ὅταν ἡ προσβολὴ εἶναι μερικὴ, τούτεστιν ὁ ἐναγόμενος δὲν λάβῃ ἐν τῇ νομῇ αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ προσβάλλῃ τὴν κυριότητα τοῦ ἐνάγοντος, ὡς βίπτων λίθους εἰς τὴν γειτονικὴν οἰκίαν, εἰσπέμπων καπνόν. β') Ἐπὶ τῆς actio negatoria ἡ προσβολὴ δύναται νὰ ᾖ ἢ θετικὴ, ὅταν πράττεται τι ἐπὶ τοῦ πράγματος παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ κυρίου, ἢ ἀρνητικὴ, ὅταν ὁ κύριος ἐμποδίζεται περὶ τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τοῦ πράγματος αὐτοῦ.

Ἐνάγων εἶναι ὁ κύριος τοῦ πράγματος, ὅστις ὀφείλει νὰ ἀποδείξῃ τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος αὐτοῦ, ἐναγόμενος δὲ ὁ διαταράττων τὴν νομὴν τοῦ πράγματος, ἀδιαφόρως ἐάν ἰσχυρίζεται ὅτι ἔχει δικαίωμα δουλείας ἐπὶ τοῦ πράγματος ἢ ὄχι.

Σκοπὸς τῆς ἀρνητικῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ κυριότης τοῦ ἐνάγοντος ἐλευθέρᾳ παντὸς βάρους, διὰ τῆς παρὰ τοῦ δικαστοῦ ἀρνήσεως. Ἐξ οὗ καὶ ἀρνητικὴ—negatoria actio—ἔτι παρὰ τῷ ἐναγόμενῳ ὑφίσταται δικαίωμα δουλείας. Ὁ ἐναγόμενος ἐπομένως θέλει

ὑποχρεωθῇ α') νὰ μὴ διαταράττῃ τοῦ λοιποῦ, παρέχων μάλιστα καὶ ἐγγύησιν περὶ τῆς μὴ περαιτέρω διαταράξεως—cautio de non amplius turbando καὶ β') νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν ἐνάγοντα, ἐάν ἐπὶ ἔλθῃ αὐτῷ βλάβη.

III Actio Publiciana

Ἡ Πουβλικιανὴ ἀγωγή καλεῖται ἡ ἐμπράγματος πλασματικὴ ἀγωγή, ἣν ἐγείρει ὁ ἐκπεσὼν τῆς νομῆς, ἣν εἶχε μετὰ τῶν προσόντων τῆς χρησικτησίας.

Εἴρηται ἐπὶ χρησικτησίας ὅτι γίνεται τις κύριος ἅμα τῇ παρόδῳ τοῦ ὀρισμένου πρὸς χρησικτησίαν χρόνου, ἐκτὸς τῶν ἄλλων προσόντων, ἃ θεὸν νὰ ὑφίστανται, ὅποτε δύναται ὁ ἐπικαλούμενος νὰ ἀποδείξῃ τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀπόδειξις τῆς κυριότητος τοῦ δικαιοπαρόχου εἶναι δυσχερὴς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀδύνατος, ὁ πραιτωρ Πουβλίκιος εἰσήγαγε τὸ 69 π.Χ. τὴν φερώνυμον αὐτοῦ ἀγωγήν, δι' ἧς προστατεύεται ὁ χρησιδεσπόζων καὶ πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ χρόνου τῆς χρησικτησίας. Ἐνταῦθα δὲ ἐγχεῖται ἀκριβῶς τὸ πλάσμα τοῦ δικαίου—fictio juris, ἔξ οὗ καὶ ἡ ἀγωγή αὕτη εἶναι πλασματικὴ—fictitia, καθ' ὅσον, ἐνῷ ὁ χρόνος δὲν συνεπληρώθη, ὁ πραιτωρ ἐπέθετο ὅτι ἦτο οὗτος συμπληρωμένος.

Ἐνάγων ἐπὶ τῆς actio publiciana εἶναι ὁ ἐκπεσὼν τῆς νομῆς τοῦ πράγματος, ἣν ἐκτήσατο διὰ τῶν προσόντων τῆς χρησικτησίας ὅθεν ὅπως ἐγείρῃ αὐτὴν ἀπαιτεῖται νὰ ἐκτήσατο ὁ ἐνάγων α') τὴν νομικὴν νομὴν τοῦ πράγματος καὶ ταύτην β') καλῇ τῇ πίστει γ') ἢ καλῇ πίστις νὰ ᾖ δεδικαιολογημένη, ἤτοι νὰ στηρίζεται εἰς τίτλον καὶ δ') τὸ πρᾶγμα νὰ ᾖ δεκτικὸν χρησικτησίας. Δὲν ἀπαιτεῖται δὲ νὰ ἀποδείξῃ καὶ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὀρισμένου χρόνου—tempus, καθ' ὅσον οὗτος πλάσματι θεωρεῖται ὅτι παρήλθεν, ἐνῷ πράγματι δὲν παρήλθε, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει ἡ Πουβλικιανὴ ἀγωγή τῆς χρησικτησίας, ἐφ' ἧς ἀπαιτεῖται καὶ ὁ χρόνος.

Σκοπὸς τῆς actio publiciana εἶναι οἷος καὶ τῆς rei vindicatio, ἡ ἀποστολὴ δὲ τῆς ἀγωγῆς ταύτης εἶναι μεγάλης σημασίας καὶ σπουδαιότητος. διότι προστατεύεται πᾶς τις ἔχων τὰ προσόντα τῆς χρησικτησίας. Ἡ προστασία ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ἀπόλυτος, διότι δὲν δύναται νὰ προστατευθῇ κατὰ παντός, ἀλλὰ μόνον κατὰ τοῦ ἔχοντος χειρὸν δικαίωμα—qui inferiore jure possidet. Ὅθεν ἡ actio publiciana δὲν ἐγείρεται α') κατὰ τοῦ ἔχοντος κρείσσον δικαίωμα ἐναγόμενου, ὡς τοῦ κυρίου καὶ β') κατὰ τοῦ ἴσῳ δικαίωmati νεμομένου—

qui pari jure possidet, διότι «ἐν ἴσῃ αἰτίᾳ κρείσσων ἐστὶν ὁ νεμόμενος—in pari causa melior est conditio possidentis». Ἰσχύει δηλονότι καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ «beati possidentes—μακάριοι οἱ νεμόμενοι», ἐπομένως ἡ ἀγωγή τοῦ ἐνάγοντος ἀπορρίπτεται.

Ἄλλ' ἡ χρησιμότης τῆς actio publiciana δὲν περιορίζεται εἰς τοῦτο, διότι ταύτῃ δύναται νὰ χρησθῇ καὶ ὁ κύριος τοῦ πράγματος. Οὗτος εἰς δυσχερῆ θέσιν εὐρισκόμενος διὰ τὴν ἀπέδειξιν τῆς κυριότητος, ἥτις, ὡς εἴρηται, probatio diabolica ἐκλήθη, δύναται χρησιδεσπόζων, ἥτοι ἔχων τὴν νομὴν τοῦ πράγματος μετὰ τῶν προσόντων τῆς χρησικτησίας, νὰ κτήσῃται τὴν κυριότητα, ὅτε δύναται νὰ χρησθῇ ταύτῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

ΤΑ ΕΠΙ ΑΛΛΟΤΡΙΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΣ ΕΜΠΡΑΓΜΑΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

§ 76. Δουλεῖται.

Ἐννοια τῶν δουλειῶν.

Δουλεῖα ὑπάρχει ὅταν πρᾶγμα τι δουλεύῃ ἑτέρῳ προσώπῳ ἢ πράγματι· διὰ τοῦ δουλεύει δὲν νοούμεν ὅτι ἐξυπηρετεῖ ἕτερον πρόσωπον ἢ πρᾶγμα ἢ τὸν ἐκάστοτε κύριον ἑτέρου τινὸς πράγματος. Ἄρα αἱ δουλεῖαι διαιροῦνται εἰς πραγματικὰς καὶ προσωπικὰς. Καὶ πραγματικαὶ δουλεῖται καλοῦνται αἱ συνιστάμεναι ὑπὲρ ἀκινήτου τινὸς καὶ ὅγ' ὑπὲρ τοῦ ἐκάστοτε κυρίου τοῦ ἀκινήτου, προσωπικαὶ δὲ αἱ ὑπὲρ ὀρισμένου προσώπου.

α') Πραγματικαί. Ἰνα ὑπάρξῃ πραγματικὴ δουλεῖα δεόν νὰ ὑπάρχωσι δύο κτήματα, τὸ δουλεύον καὶ τὸ δεσπόζον. Ὁ σκοπὸς δὲ τῆς πραγματικῆς δουλείας εἶναι νὰ προαγάγῃ τὴν χρησιμότητα καὶ ἐν γένει τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ δεσπόζοντος κτήματος.

Αἱ πραγματικαὶ δουλεῖται διαιροῦνται εἰς ἀγροτικὰς καὶ ἁστικὰς. Ἀγροτικαὶ μὲν εἶναι : 1) Ἡ δουλεῖα ὁδοῦ· 2) Ὑδατος· 3) Βόσκειν θρέμματα. Ἀστικαὶ δὲ : 1) Δουλεῖα φωτός· 2) Ἐμβάλλειν δοκοὺς· 3) Ἐκπέμπειν τοὺς σταλαγμοὺς ἢ τοὺς κρουνοὺς ἐκ τῶν κεράμων τῶν οἰκῶν εἰς τὸ ἀλλότριον κτῆμα ἢ ἀγειν τὰ ἔμβρια ὕδατα ἐκ τῶν κεράμων τῆς οἰκίας τοῦ γείτονος εἰς τὸ δεσπόζον κτῆμα.

β') Προσωπικαί : Αὗται διαιροῦνται εἰς ἀπολύτους καὶ περιορισμένους. Ἀπόλυτοι εἶναι αἱ ἀπορροῖσαι εἰς τὴν γενικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ πράγματος καὶ τοιαύτῃ εἶναι ἡ ἐπικαρπία. Περιορισμέναι δὲ αἱ ἀφο-

ρῶσαι εἰς εἰδικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ πράγματος, ὡς ἡ χρῆσις, ἡ οἰκησις καὶ αἱ ἐργασίαι δούλων καὶ κτηνῶν.

Γενικὸν χαρακτηριστικὸν τῶν προσωπικῶν δουλειῶν εἶναι ὅτι εἶναι κατ' ἐξοχὴν προσωπικὰ δικαίωματα—iura personalissima ἦτοι ἀποσθέννυται καὶ δὲν δύνανται νὰ μεταβιβασθῶσι.

«Ἐπικαρπία εἶναι δικαίωμα χρήσεως καὶ καρπώσεως τοῦ πράγματος διατηρουμένης τῆς ὑποστάσεως τοῦ πράγματος ἀκεραίας». Ὁ ἐπικαρπότης δύναται νὰ χρῇται καὶ καρπῶται ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ μεταβάλλῃ τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος· κτᾶται δὲ τοὺς καρποὺς per perceptionem—διὰ συγκομιδῆς, μὴ συνάμενος νὰ μεταβιβάσῃ τὸ ἑαυτοῦ δικαίωμα ἀλλὰ μόνον τὴν ἐνάσκησιν αὐτοῦ.

«Χρῆσις καλεῖται τὸ ἐμπράγματον δικαίωμα χρήσεως οὐχὶ δὲ καὶ καρπώσεως ἀλλοτρίου πράγματος, διατηρουμένης τῆς τοῦ πράγματος τοῦτου ὑποστάσεως ἀκεραίας». Ἡ χρῆσις εἶναι δικαίωμα περιορισμένον ἦτοι περιορισμένη ἐπικαρπία· ὁ δὲ χρήστης δύναται νὰ ποιήσῃται χρῆσιν τοῦ πράγματος ἀλλ' ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀπαιτεῖται πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ οἰκογενείας.

«Οἰκησις εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ οἰκεῖν τινα ἐν ξένη οἰκίᾳ ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀνεῖν ἀνταλλάγματος». Ὁ ἔχων τὴν οἰκήσιν δὲν δύναται νὰ μεταβιβάσῃ τὸ ἐξυτοῦ δικαίωμα εἰμὴ μόνον τὴν ἐνάσκησιν αὐτοῦ ἀλλ' ἐπ' ἀνταλλάγματι.

«Ἐργασίαι δούλων καὶ κτηνῶν εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ποιῇται τις χρῆσις ἀλλοτρίων δούλων καὶ κτηνῶν». # 141127

Παραγωγή τῶν δουλειῶν.

Αἱ δουλεῖαι παράγονται : α') Διὰ συμβάσεως· β') Διὰ κληροδοτήματος· γ') Διὰ δικαστικῆς αποφάσεως, ἰδίᾳ ἐπὶ δικῶν περὶ διανομῆς· δ') Ἐκ τοῦ νόμου· ε') Διὰ χρησικτησίας. Ἐνταῦθα εὐρηται μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ τῆς χρησικτησίας πρὸς κτῆσιν κυριότητος, διότι τὴν χρησικτησίαν δουλείας ἀπαιτεῖται νομὴ non vitiosa· καλὴ δὲ πίστις καὶ νόμιμος τίτλος δὲν ἀπαιτεῖται.

Ἀπώλεια τῶν δουλειῶν.

Αἱ μὲν προσωπικαὶ δουλεῖται ἀπόλλυνται διὰ τοῦ θανάτου τοῦ δικαιοῦχου, αἱ δὲ πραγματικαί : α') Διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ δικαιοῦχου· β') Διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ δουλεύοντος πράγματος· γ') Διὰ συγχύσεως, π. χ. ὁ ἐπικαρπότης γίνεται κύριος τοῦ πράγματος· καὶ δ') Διὰ τῆς ἀχρησίας—per non usus.

Ἐπὶ τῶν ἀστικῶν ὁμῶς δουλειῶν ἐκτὸς τῆς ἀχρησίας ἀπαιτεῖται καὶ χρησικτησία ἐλευθερίας — *usucapio libertatis*, δηλαδὴ τὸ δουλεύον κτῆμα δεόν νὰ περιέλθῃ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε νὰ καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ἐνάσκησιν τῆς δουλείας.

Προστασία τῶν δουλειῶν.

Ἡ ἐν γένει ἀγωγή, δι' ἧς προστατεύονται αἱ δουλεῖαι, ὀνομάζεται *actio confessoria* — ἀγωγή περὶ ὁμολογήσεως δουλείας. *Actio confessoria* εἶναι ἐμπράγματος ἀγωγή, ἣν ἐγείρει ὁ δικαιούχος κατὰ παντὸς διακωλύοντος ἢ παρεμβαίνοντος εἰς τὴν ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς δουλείας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ δικαίωμα αὐτοῦ, τὰ καταδικασθῇ ὁ ἐναγόμενος εἰς ἀνάλογον παροχήν». Οὕτω ἔχω δικαίωμα ἐπικαρπίας καὶ ὁ Α' διαταράσσει με, ὁ νόμος χορηγεῖ πρὸς με προστατευτικὸν τι μέσον, τὴν *actio confessoria*.

§ 77. Ἐμφύτευσις καὶ Ἐπιφάνεια.

«Ἐμφύτευσις εἶναι κληρονομητὸν καὶ ἀπαλλοτριωτὸν ἐμπράγματος δικαίωμα πρὸς διαρκὴ ἐκμίσθωσιν ἀλλοτρίου καρποφόρου ἀκινήτου».

Ἡ ἐμφύτευσις εἶναι κληρονομητὸν δικαίωμα καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς ἐπικαρπίας. ἡ δὲν δύναται νὰ μεταβιβάσθῃ εἰς ἄλλον, ἐνθ' οὖναντιον συμβαίνει ἐνταῦθα. Ἐπίσης ἡ ἐμφύτευσις εἶναι ἀπαλλοτριωτὸν δικαίωμα τοῦ ἐμψυτευτοῦ δυναμένου νὰ ἀπαλλοτριώσῃ τὸ αὐτοῦ δικαίωμα ἐπ' ἀνταλλάγματι ἢ ἄνευ ἀνταλλάγματος καὶ ἐπομένως νὰ πωλήσῃ, δωρήσῃ ἢ δώσῃ τοῦτο ἀντὶ προικὸς τοῦναντίον δὲ ὁ ἐπικαρπωτής, ὅς μόνον τὴν ἐνάσκησιν τοῦ αὐτοῦ δικαιώματος δύναται νὰ ἀπαλλοτριώσῃ.

Ἡ ἐμφύτευσις, οἷα παρίσταται ἐν τῷ Ἰουστινιανέῳ, ἔσχεν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν. Τὴν πρώτην ἐμφάνισιν αὐτῆς ἀπαντιῶμεν ἐν τῷ *jus in agro vectigali*. Κατὰ τοῦτο ἡ Ῥωμαϊκὴ πολιτεία καὶ τὰ *municipia* συνήθιζον νὰ διδῶσι τὰς ἐδαφικὰς αὐτῶν ἐκτάσεις εἰς μίσθωσιν σχεδὸν διαρκὴ ἢ προσωρινὴν ἀντὶ μισθώματος καλουμένου *vectigal*. Ὁ μισθωτής, ὅς ἐκαλεῖτο *conductor agri vectigalis*, πρὸς προστασίαν οὐδεμίαν εἶχεν ἀγωγήν ἢ τὴν ἐκ τῆς μισθώσεως, δηλαδὴ εἶχε δικαίωμα ἐνοχικὸν καὶ οὐχὶ ἐμπράγματος. Ἀλλ' ὁ μισθωτής βεβαίως εἶχεν ἀνάγκην μεγαλυτέρας προστασίας, διότι ἠδύνατο συχνάκις νὰ διαταράσσῃται. Ἐνεκα τοῦτου ὁ πραιτωρ ἔδωκεν αὐτῷ ἐμπράγματος ἀγωγήν, δηλαδὴ ἀγωγήν στρεφομένην κατὰ παντὸς διαταράσσοντος αὐτόν.

καὶ οὕτω τὸ *jus in agro vectigali* ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐμπράγματος δικαίωμα.

Παρὰ τοῦτο τὸ *jus in agro vectigali* ἀπὸ τοῦ 3ου μ. Χ. αἰῶνος ἐφαρμόζεται καὶ ἡ ἐμφύτευσις τῶν κτημάτων τοῦ ἡγεμόνος. Ἡ ἐμφύτευσις ἤρξατο ἐφαρμοζομένη ἐν τῷ Ἀνατολικῷ κράτει, ἐνθ' οὖν τὸ *jus in agro vectigali* ἐν τῷ Δυτικῷ. Βαθμυδὲν δὲ καὶ ἐπὶ ἀκινήτων ἀνηκόντων οὐ μόνον τῷ ἡγεμόνι ἀλλὰ καὶ ἄλλοις προσώποις καὶ ἰδίᾳ Ἐκκλησίαις.

Μεσοῦντος τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος ἡ ἐμφύτευσις καὶ τὸ *jus in agro vectigali* συνεχωνεύθησαν εἰς ἓνα θεσμὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος. Οὗτος εἰπὼν ὅτι ἡ ἐμφύτευσις εἶναι ἰδιαιτέρον ἐμπράγματος δικαίωμα — *contractus emphyteuticarius sui generis* — καὶ οὐχὶ ἀγοραπωλησία ἢ μίσθωσις, ἔλυσε σπουδαίαν διαφωνίαν τῶν Ῥωμαίων νομικῶν, ἐριζόντων ἂν ἐν τῇ ἐμφυτεύσει ὑπάρχῃ ἀγοραπωλησία ἢ μίσθωσις.

Ἡ ἐμφύτευσις παράγεται διὰ συμβάσεως ἀτύπου καὶ μόνον προκειμένου περὶ κτημάτων ἀνηκόντων εἰς Ἐκκλησίας δεόν νὰ καταρτισθῇ ἐγγράφως. Ὁ ἐμψυτευτής δὲν εἶναι κύριος, ἐπειδὴ δὲ δικαιούται νὰ μεταβάλῃ ἐπὶ τὰ βελτίω τὴν κατάστασιν τοῦ πράγματος ἐπέχει θέσιν κυρίου.

Ἐπίσης κτάται τοὺς καρποὺς *per separationem* καὶ ἔχει πάσας τὰς ἀγωγάς, αἱ καὶ ὁ κύριος, ἀλλ' ὡς ὠφελίμους *utiles*, π. χ. τὴν *rei vindicatio* ὡς *utilis*, διότι ἐγείρεται πρὸς μὴ κυρίου.

Ὁ ἐμψυτευτής ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλλῃ τῷ κυρίῳ τοῦ κτήματος τὸ συμφωνηθέν μίσθωμα, καλούμενον ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐμφυτεύσει κανὼν καὶ οὐχὶ μίσθωμα. Πρὸς δὲ ὑποχρεοῦται νὰ μὴ χειροτερεύσῃ τὸ πρᾶγμα.

Ὁ ἐμψυτευτής δικαιοῦται νὰ ἀπαλλοτριώσῃ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ δεόν νὰ εἰδοποιήσῃ προηγουμένως τὸν κύριον, δικαιοῦμενον ἐντὸς δύο μηνῶν νὰ ποιήσῃται χρῆσιν τοῦ *jus protimisseos*. ἦτοι ὁ κύριος δικαιούται νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἐμφύτευσιν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις. Ἐάν δὲ ὁ ἐμψυτευτής δὲν τηρήσῃ ἀπάσας τὰς ὑποχρεώσεις ταύτας ὁ κύριος δικαιούται νὰ λύσῃ τὴν ἐμφύτευσιν.

Ἐπιφάνεια.

«Ἐπιφάνεια — *superficies* — εἶναι τὸ κληρονομητὸν καὶ ἀπαλλοτριωτὸν ἐμπράγματος δικαίωμα δι' οὗ δικαιούται τις νὰ ἔχῃ διαρκῶς οἰκοδομὴν ἐπὶ ἀλλοτρίου ἐδάφους». Ἐπομένως τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιφανείας διαφέρει τῆς ἐμφυτεύσεως, διότι τὸ ἀκίνητον εἶναι οἰκό-

πεδον και οὐχί καρποφόρον ἀκίνητον, και ἐν τούτῳ κεῖται ἡ θεμελιώ-
δης διαφορὰ ἐμφυτεύσεως και ἐπιφανείας.

Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιφανείας ὡς ἐμπράγματον δικαίωμα ἐπ' ἄλλο-
τρίου πράγματος ἀνεγνώρισεν ὁ πραιτωρ δοὺς τῇ ἐπιφανειούχῳ πάσας
τάς ἀγωγὰς τοῦ κυρίου ὡς ὠφελίμους—*utiles*.

Ἡ διάρκεια τῆς ἐπιφανείας δύναται νὰ γίνῃ βραχυτέρα, συνήθως
δὲ αὕτη συνιστάτο ἐπὶ 99 ἐτη. Ἐπιφάνεια δύναται νὰ συσταθῇ και ἐπὶ
τῆς ὁροφῆς οἰκίας τινός· τὸ τοιοῦτο δὲ φαίνεται μάλιστα ὅτι ἦτο λίαν
σύνθηες παρὰ τοῖς Ἑλλησιν.

§ 78. Ἡ ἐμπράγματος ἀσφάλεια.

Ὁ πιστωτής δύναται νὰ μὴ ἔχῃ πάντοτε πίστιν τῷ ὀφειλέτῃ.
τούτου δι' ἐνεκα θέλει νὰ ἐξασφαλισθῇ, ὅτι ληγούσης τῆς προθεσμίας
θέλει ἐπιστραφῇ αὐτῷ τὸ δάνειον. Ἡ τοιαύτη ἀσφάλεια παρέχεται
διὰ δύο μέσων.

α') Διὰ τρίτου προσώπου ὑποσχομένου τῷ δανειστῇ τὴν ἱκανο-
ποίησιν, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀσφάλεια γίνεται δι' ἐγγυήσεως, περὶ ἧς πραγ-
ματεύεται τὸ ἐνοχικὸν δικαίον, ὃ δὲ ὑποσχομένου καλεῖται ἐγγυητής.

β') Διὰ πράγματος και τοιαύτη ἐξασφάλις καλεῖται ἐμπράγματος
ἀσφάλεια. Διὰ ταύτης ὁ πιστωτής κτίζεται ἐπ' ἄλλοτρίου πράγματος
ἐμπράγματον δικαίωμα δυνάμει τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ἱκανοποιηθῇ
ἐκ τοῦ πράγματος, ὅταν ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐπιστρέψῃ αὐτῷ ἐγκαίρως
τὸ χρέος. Οὗτος δὲ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας.

Ἡ ἐμπράγματος ἀσφάλεια ἐμφανίζεται κυρίως ὑπὸ δύο μορφάς,
τοῦ *pignus* και τῆς *hypotheca*. Ἡ θεμελιώδης δὲ διαφορὰ μεταξὺ
τούτων ὑπάρχει ἐν τῇ τύχῃ τῆς νομῆς τοῦ πράγματος, διότι ἐπὶ ἐνε-
χόρου μὲν τὴν νομὴν τοῦ πράγματος κτίζεται ὁ πιστωτής, ἐπὶ τῆς
ὑποθήκης δὲ ὁ ὀφειλέτης.

Κατὰ τὸ νῦν λογῶν ἐν γένει δίκαιον ὑπάρχει και ἄλλη διαφορὰ, διότι
ἀντικείμενον τοῦ ἐνεχύρου δύναται νὰ ᾖ πρᾶγμα μόνον κινήτων, ἐνῶ
ὑποθήκης μόνον ἀκίνητον. Κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν ὅμως και Ἑλληνικὸν
δικαίον συνιστάτο ἐνέχυρον και ἐπὶ ἀκινήτου.

Ἰνα φθάσῃ ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐμπράγματος ἀσφάλεια εἰς τὸ σημεῖον
τοῦτο διήλθε μέγα στάδιον. Κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ
120έτους, ἦτο γνωστὴ ἡ ἐννοια τοῦ *pignus* ὃ εἶναι γνωστὸν ἐκ τεμα-
χίων συνθήκης μεταξὺ Ῥωμαίων και Λατίνων. Ἀλλὰ τὸ *pignus* τῆς
περιόδου ταύτης ἦτο μία πραγματικὴ σχέση ἐφαρμοζομένη ἐν τῷ καθ'
ἡμέραν βίῳ, μὴ ἔχουσα οὐδεμίαν νομικὴν σημασίαν.

Ὁ πιστωτής, ὁ ἔχων ἐνέχυρον, δὲν ἠδύνατο νὰ προστατευθῇ εἴτε
ἀπολλὺς τὴν νομὴν εἴτε στερούμενος τοῦ πράγματος διὰ διεκδικήσεως.
Τὴν τοιαύτην ἀνεπάρκειαν τῆς ἀσφαλείας ἀνεπλήρου τὸ *pecunia*, δι'
οὗ ὁ ὀφειλέτης ὑπετίθει ἑαυτὸν τῷ πιστωτῇ. Ὁ ὀφειλέτης, ὁ μὴ ἱκα-
νοποιῶν τὸν πιστωτὴν, καθίστατο οὐχί δοῦλος ἀλλ' ὑποχείριος ἀπλοῦς
τούτου, ὑποχρεούμενος νὰ ἐργάζεται μέχρις ἀποπληρωμῆς τοῦ χρέους.
Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι πιστωταὶ ἐφέροντο λίαν σκληρῶς πρὸς
τοὺς *pecii* και ὁ θεσμὸς οὗτος ἐγένετο τόσον μισητός, ὥστε κατηρ-
γήθη κατὰ τὸ 2ον ἡμῖς τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος διὰ τῆς *Lex Petelia*.

Ὁ ὀφειλέτης ἠδύνατο νὰ παράσῃ ἀσφάλειαν τῷ πιστωτῇ διὰ περι-
ουσίας και οὐχί τοῦ ἑαυτοῦ σώματος, ὅτε ἔχομεν τὴν *fiducia* (*fidi*
fiduciae causa). Καταρτισθείσης τῆς *fiducia* διὰ παρεπομένου συμ-
φώνου, συναφωνεῖτο ὅτι ὑποχρεῖτο ὁ πιστωτής, ἅμα ἱκανοποιηθεὶς, νὰ
ἐπιστρέψῃ τὸ πρᾶγμα, ἀρνούμενου δὲ ἀνελαμβάνετο τότε διὰ τῆς *actio*
fiduciae, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ γέννηται και διὰ τῆς *in jure cessio*.

Ἡ σχέση αὕτη εἶναι μισθώσις ἀγροτικῶν ἀκινήτων. Τὰ πρὸς μισθω-
σιν δὲ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα, ἥτοι ἄροτρα, ζῶα, γεωργικὰ σκεύη, ὀνο-
μάζονται *invecta et illata*. Τούτων ἡ νομὴ συναφωνεῖτο νὰ παραμείνῃ
τῷ μισθωτῇ. ὁ δὲ ἐκμισθωτής (κύριος) εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιληφθῇ
τῆς νομῆς τούτων ἐν ἡ περιπτώσει ὁ μισθωτής δὲν ἱκανοποιεῖ ἐγκαί-
ρως τὸν πιστωτὴν—ἐκμισθωτὴν.

Τὸ μέσον τοῦτο ἦτο τὸ *interdictum Salvianum*, ὀνομασθὲν ἐκ
τοῦ πραιτωρος *Salvius*. Ἀλλ' ἡ προστασία αὕτη ἦτο προστασία στρε-
φομένη μόνον κατὰ τοῦ μισθωτοῦ· ἀρα ἐὰν ἐπώλῃ τὰ *invecta et*
illata δὲν ἠδύνατο νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ τρίτου και ἡ θέσις τοῦ κυρίου
ἦτο ἀχρησταλῆς.

Πρὸς τοῦτο ὁ πραιτωρ παρέσχεν ἀγωγὴν τῷ ἐκμισθωτῇ, ἵνα στραφῇ
κατὰ τοῦ τρίτου και ἀναλάβῃ ταῦτα, τὴν *actio Serviana*, δι' ἧς ἀνε-
γνωρίσθη τὸ πρῶτον ἡ ὑποθήκη ὡς ἐμπράγματον δικαίωμα. Ἀλλ' ἡ
actio Serviana ἐχώρει μόνον ἐπὶ μισθώσεως ἀγροτικῶν ἀκινήτων και
οὐχί ἐπὶ πάσης περιπτώσεως ὑποθήκης. Οἱ Ῥωμαῖοι ὅμως ἠθέλησαν
νὰ γενικεύσωσι τὴν ὑποθήκην δι' ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς, παραχωρουμέ-
νης τῷ πιστωτῇ. Ἡ ἀγωγή αὕτη ἐπῆρχεν ἐν τῇ *actio Serviana* και ὁ
τύπος οὗτος ἐδόθη διὰ τῆς *actio quasi Serviana*, ἡ και *actio hypo-*
thecaria καλεῖται· σπουδαιότατη δὲ ταύτης περίπτωσις εἶναι ἐπὶ τοῦ
δανείου.

Ἡ *actio quasi Serviana* ἐδόθη και ἐν περιπτώσει ἐνεχύρου, ἐνθα
τὴν νομὴν ἔχει ὁ πιστωτής, ὅς ἀπόλλυσιν αὐτὴν δι' ὁσονδήποτε λόγον,
ὅτε δύναται διὰ τῆς *actio quasi Serviana*, νὰ ἀναλάβῃ ταύτην. Οὕτω

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

ΑΣΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

§	Σελίς
45. Τὸ <i>ius civile</i> καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτοῦ διὰ τῆς <i>interpretatio</i>	5
46. Τὸ <i>ius gentium</i> καὶ ὁ πόδες ἐπικράτησιν αὐτοῦ ἀγών...	8
47. Ἐξέλιξις τοῦ 'Ρ. Δ. εἰς κοσμοπολιτικὸν δίκαιον.....	10
48. Ἐννοια τοῦ φυσικοῦ προσώπου.....	11
49. Ἡ δουλεία.....	12
50. <i>Cives</i> καὶ <i>peregrini</i>	16
51. <i>Paterfamilias</i> καὶ <i>filiusfamilias</i>	17
52. <i>Capitis deminutio</i>	18
53. <i>Existimatio</i>	19
54. Ἡ πρὸς τὸ πρῶτον ἰκανότης.....	20
55. Ἱστορία καὶ ἔννοια τῶν νομικῶν προσώπων.....	22
56. Εἶδη νομικῶν προσώπων.....	23
57. Ἐννοια τοῦ πράγματος.....	24
58. Ἰδιότητες τῶν πραγμάτων.....	25
59. Τὰ νομικὰ γεγονότα.....	29
60. Δικαιοπραγίας ἔννοια, προσηγορίαι καὶ εἶδη.....	36
61. Διάστασις μονήσεως καὶ δουλείας.....	39
62. Τὰ παραγωγικὰ εἴδη τῆς μονήσεως.....	43
63. Περιεχόμενον τῶν δικαιοπραγιῶν.....	46
64. Ἀνίσχυροι δικαιοπραγίαι.....	53
65. Ἀντιπροσωπεῖα.....	54
66. Ἐγγραφα δικαιοπραγιῶν.....	56
67. Ὁ χρόνος καὶ ὁ ἀπολογισμὸς αὐτοῦ.....	60

ΕΜΠΙΡΑΓΜΑΤΩΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

68. Τὰ ἐπὶ τοῦ πράγματος δικαίωματα ἐν γένει.....	63
69. Εἶδη, κτήσις καὶ ἀπώλεια τῆς νομῆς.....	64
70. Προστασία τῆς νομῆς.....	70
71. Ἡ ἱστορία τῆς κυριότητος.....	72
72. Τρόποι κτήσεως κυριότητος ἐν γένει.....	75
73. Παραγωγοὶ τρόποι κτήσεως κυριότητος.....	79
74. Πρωτότυποι.....	78
75. Προστασία τῆς κυριότητος.....	85
76. Δουλεία.....	90
77. Ταφένευσις καὶ ἐπαράνεια.....	92
78. Ἡ ἐμπράγματος ἀσφάλεια.....	94

20
 20
 20
 20
 20

24
 172
 52

D
 =

B
 acting
 as agent

B
 acting as
 agent

B
 acting as agent
 2-2-12

2000
 2000
 2000

A
 1917

N. S. 22
 1917

G. S. 1917

